

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**ŞİDDET, YOLSUZLUK VE TEMEL EKONOMİK
GÖSTERGELERİN SAARC ÜLKELERİNDE GSYİH
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2000-2022 DÖNEMİ**

Mohammad TAWFIQ NOORZAI

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Aziz KUTLAR

KASIM- 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ŞİDDET, YOLSUZLUK VE TEMEL EKONOMİK
GÖSTERGELERİN SAARC ÜLKELERİNDE GSYİH
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2000-2022 DÖNEMİ**

DOKTORA TEZİ

Mohammad Tawfiq NOORZAI

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

**“Bu tez 25/11/2025 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Aziz KUTLAR	Başarılı
Prof. Dr. Ali KABASAKAL	Başarılı
Prof. Dr. Ahmet KAMACI	Başarılı
Prof. Dr. Necati ÇİFTÇİ	Başarılı
Doç. Dr. Hilal ALPDOĞAN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Mohammad Tawfiq NOORZAI

25/11/2025

ÖN SÖZ

Doktora tezinin hazırlanması, bilimsel çalışma sürecinin en önemli ve en sorumluluk gerektiren aşamalarından biridir. Böyle bir çalışmanın, değerli bilim insanlarının rehberliği ve desteği olmadan tamamlanması mümkün değildir. Bu vesileyle, her şeyden önce bana bu imkânı ve gücü bahşeden Yüce Allah’a şükrediyorum. O’nun lütfu, merhameti ve inayeti sayesinde bu aşamaya ulaşmak mümkün olmuştur. Bu çalışma sürecinde, bilgi, tecrübe ve rehberliğiyle her zaman yanımda olan, bana akademik yolculuğumda ı ışık tutan değerli danışmanım Prof. Dr. Aziz KUTLAR’a en derin teşekkürlerimi sunarım Ayrıca, tez jürimde yer alan ve kıymetli katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Ali KABASAKAL ve Prof. Dr. Ahmet KAMACI’ya da şükranlarımı arz ederim. Bu çalışmayı, hayatımın en büyük ilham kaynağı olan merhum babamın aziz hatırasına ithaf ediyorum. En büyük arzusu, bir gün doktora tezimi başarıyla savunduğumu görmektir. Ne yazık ki bugün aramızda değil; ancak onun sevgisi ve desteği her zaman kalbimde yaşamaktadır. Her zaman dualarıyla yanımda olan kıymetli anneme, sabır ve fedakârlılıklarıyla bana güç veren değerli eşime, sevgili çocuklarıma, ve kıymetli kardeşlerime, hem maddi hem de manevi destekleriyle bana sağladıkları yardımlar için sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca, bu zorlu süreçte beni her zaman destekleyen, başarılarımla sevinen tüm dostlarıma ve yakınlarıma da içtenlikle minnettarım. Bu tezin hazırlanma süreci hem akademik hem de kişisel açıdan yoğun bir emek, sabır ve kararlılık gerektirmiştir. Elde edilen sonuçların, ilgili literatüre ve gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını temenni ederim.

Mohammad Tawfiq NOORZAI

25/11/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: SİYASAL ŞİDDET VE YOLSUZLUĞUN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ: SAARC ÜLKELERİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME	8
1.1. Temel Kavramlar ve Bağlamsal Arka Plan.....	8
1.2. Siyasi Şiddet	8
1.3. Uzun Vadeli Eğilimler ve Tarihsel Analiz.....	9
1.4. Sosyal ve Kültürel Faktörler	11
1.4.1. Sosyoekonomik Eşitsizlikler	11
1.4.2. Eğitim ve Okuryazarlık Düzeyleri.....	12
1.4.3. Kültürel Normlar ve Değerler.....	12
1.4.4. Siyasal Şiddet Üzerine Literatür Taraması	12
1.5. Şiddetin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisine İlişkin Teorik Yaklaşımlar	13
1.6. Siyasal Şiddetin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Olumlu Etkileri	14
1.7. Siyasal Şiddetin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Olumsuz Etkileri	15
1.8. Yöntemsel Yaklaşımlar	17
1.9. SAARC Ülkelerinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	18
1.9.1. Bhutan Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	18
1.9.2. Afganistan Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022).....	19
1.9.3. Bangladeş Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	20
1.9.4. Hindistan’da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	21
1.9.5. Maldivler’de Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	22
1.9.6. Nepal’de Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	23
1.9.7. Pakistan’da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	24

1.9.8. Sri Lanka’da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)	25
1.10. Yolsuzluk.....	26
1.10.1. Yolsuzluk Türleri	28
1.10.2. Yolsuzluğun Nedenleri	31
1.10.3. Tarihsel ve Kültürel Faktörler.....	33
1.10.4. Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık Eksikliği	33
1.10.5. Sosyal ve Kurumsal Normlar	33
1.10.6. Siyasal İstikrarsızlık ve Çatışmalar	33
1.10.7. Yolsuzluğun Sonuçları	34
1.11. SAARC Ülkelerinde Yolsuzluğun Kuramsal Arka Planı	36
1.11.1. SAARC Ülkeleri ile İlgili Literatür Taraması.....	36
1.11.2. Genel Literatür Taraması	40
1.12. SAARC Ülkelerinde Yolsuzluk Skoru ve Sıralama Trendleri (Yolsuzluk Algı Endeksi’ne Göre)	44
1.12.1. Bhutan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	44
1.12.2. Afganistan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre).....	47
1.12.3. Hindistan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	49
1.12.4. Sri Lanka’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	52
1.12.5. Bangladeş’te Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	54
1.12.6. Pakistan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	56
1.12.7. Nepal’de Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	58
1.12.8. Maldivler’de Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)	60
1.13. Araştırmanın Kavramsal Modeli	62
2. BÖLÜM: METODOLOJİ	64
2.1. Veriler.....	64
2.1.1. Değişkenlerin Tanımlanması	65
2.1.1.1. Kişi Başına Düşen GSYİH (GDP per capita)	65
2.1.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (PSAV)	67
2.1.1.3. Yolsuzluğun Kontrolü (CoC).....	67
2.1.1.4. Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD).....	68
2.1.1.5. Cari İşlem Dengesi (CAB)	69
2.1.1.6. İşsizlik.....	70
2.1.1.7. KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI).....	70
2.2. Modelin Belirlenmesi	71
2.2.1. Panel Vektör Otoregresif (PVAR) Modelleri	71

2.2.2. Yatay Kesit Bağımlılığı	72
2.2.3. Panel Veri Birim Kök Testleri.....	75
2.2.4. Koentegrasyon.....	79
2.2.5. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM).....	81
2.2.6. Şok Tepki Fonksiyonları (impulse response functions, IRFs).....	82
2.2.7. Kısa Vadeli Dinamikler: Granger Nedensellik (Short-Run Dynamics: Granger Causality tests).....	82
2.2.8. Uzun Dönem Dinamikleri: FMOLS ve DOLS Tahmincileri.....	83
3. BÖLÜM: AMPİRİK ANALİZ VE BULGULAR	86
3.1. Tanımlayıcı İstatistikler (Descriptive Statistics).....	86
3.2. Panel Birim Kök Testler	88
3.2.1. Panel Birinci Nesil Birim Kök Testi Sonuçları.....	88
3.2.2. Panel İkinci Nesil Birim Kök Testlerinin Sonuçları	90
3.3. Panel Eşbütünleşme Testleri.....	93
3.4. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM).....	93
3.4.1. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi ve Önemi	94
3.4.2. Sınırsız Eşbütünleşme Derece Testi (İz ve Maksimum Özdeğer Testleri).....	95
3.5. Etki-Tepki Fonksiyonları (IRF'ler).....	100
3.6. Kısa Dönem Dinamikleri: Granger Nedensellik Analizi.....	105
3.7. Uzun Dönem Dinamikleri: FMOLS ve DOLS Tahmincileri	108
3.9. Araştırma Soruları ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	111
SONUÇ	114
KAYNAKÇA	118
ÖZGEÇMİŞ	130

KISALTMALAR

CADF	: Yatay Kesit Artırılmış Dickey-Fuller
CAB	: Cari İşlem Dengesi
CD	: Yatay Kesit Bağımlılık Testi
CIPS	: Yatay Kesit Im-Pesaran-Shin
CPI	: Yolsuzluk Algı Endeksi
COC	: Yolsuzluğun Kontrolü Endeksi
DOLS	: Dinamik OLS
FMOLS	: Tamamen Değiştirilmiş OLS
GGGD	: Genel Hükümet Brüt Borcu
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
Havuz. OLS	: Havuzlanmış OLS (Pooled OLS)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IPS	: Im, Pesaran ve Shin (IPS) Testi
KOFGI	: KOF Küreselleşme Endeksi
LLC	: Levin, Lin ve Chu Testi
IRFs	: Şok Tepki Fonksiyonları
OLS	: Sıradan En Küçük Kareler
PVER	: Panel Vektör Otoregresif
PSAV	: Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu
VAR	: Vektör Otoregresif
SAARC	: Güney Asya Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı
VECM	: Vektör Hata Düzeltme Modeli
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WDI	: Dünya Kalkınma Göstergeleri
WGI	: Dünya Geneli Yönetişim Göstergeleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Siyasal Yolsuzluk Türleri.....	30
Tablo 2: Değişkenlerin Tanıtılması.....	65
Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizi	87
Tablo 4: Panel Durağanlık Testleri ile Birim Kök Testi Sonuçları	89
Tablo 5: Bai & Ng'nin Kesitsel Bağımlılık panel birim kök testleri-PANİK	91
Tablo 6: Pesaran'ın Kesitsel Bağımlılık Panel Birim Kök Testleri – CIPS	93
Tablo 7: Gecikme Uzunluğunun Tespiti Tablosu	94
Tablo 8: Koentegrasyon Testleri	95
Tablo 9: Vektör Hata Düzeltme Tahminleri (α ve β Vektörleri)	97
Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli (VECM) Sonuçları – Hata Düzeltme ve Katsayılar..	99
Tablo 11: VEC Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testleri	106
Tablo 12: DOLS ve FMOLS Tahmincileri (LNGDPPC)	109

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Metodoloji Akış Şeması.....	85
--------------------------------------	----

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Bhutan ülkesinin 2000–2022 dönemine ait (PSAV) göstergesi.....	19
Grafik 2: Afganistan ülkesinin 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi	20
Grafik 3: Bangladeş ülkesinin 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi.....	21
Grafik 4: Hindistan’ın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi	22
Grafik 5: Maldivler’in 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi.....	23
Grafik 6: Nepal’in 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi	24
Grafik 7: Pakistan’ın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi	25
Grafik 8: Sri Lanka’nın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi	26
Grafik 9: 2006-2022 Döneminde Bhutan’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim.....	45
Grafik 10: Bhutan’ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)	46
Grafik 11: 2005-2022 Döneminde Afganistan’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim ..	47
Grafik 12: Afganistan’ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022).....	48
Grafik 13: 2000-2022 Döneminde Hindistan’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim....	50
Grafik 14: Hindistan’ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2000-2022)	51
Grafik 15: 2002-2022 Döneminde Sri Lanka’nın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim....	52
Grafik 16: Sri Lanka’nın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)	53
Grafik 17: 2001-2022 Döneminde Bangladeş’in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim...	55
Grafik 18: Bangladeş’in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)	56
Grafik 19: 2001-2022 Döneminde Pakistan’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim.....	57
Grafik 20: Pakistan’ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)	58
Grafik 21: 2001-2022 Döneminde Nepal’in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim.....	59
Grafik 22: Nepal’in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)	60
Grafik 23: 2007-2022 Döneminde Maldivler’in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim ...	61
Grafik 24: Maldivler’in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)	62
Grafik 25: SAARC Ülkelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH (2000–2022)	66
Grafik 26: Etki Tepki Fonksiyonları	104

ÖZET	
Başlık: Şiddet, Yolsuzluk ve Temel Ekonomik Göstergelerin SAARC Ülkelerinde GSYİH Üzerindeki Etkisi: 2000-2022 Dönemi	
Yazar: Mohammad Tawfiq NOORZAI	
Danışman: Prof. Dr. Aziz KUTLAR	
Kabul Tarihi: 25/11/2025	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 129 (ana kısım)
Siyasal şiddet, yolsuzluk ve kurumsal zayıflıklar, gelişmekte olan ekonomilerde sürdürülebilir büyümenin önündeki temel engellerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'na (SAARC) üye ülkelerde 2000–2022 döneminde siyasal şiddet, yolsuzluk ve temel makroekonomik göstergelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Çalışma, siyasal istikrar, yolsuzluğun kontrolü, kamu borcu, cari işlemler dengesi, işsizlik oranı ve küreselleşme düzeyinin kişi başına düşen GSYİH üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkilerini çok boyutlu bir panel veri yaklaşımıyla incelemektedir. Analiz sürecinde birinci ve ikinci nesil panel birim kök testleri, Johansen-Fisher panel eşbütünleşme testi, Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM), Panel Tamamen Düzeltilmiş En Küçük Kareler (FMOLS), Panel Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) ve Panel Vektör Otoregresyon (PVAR) yöntemleri kullanılmıştır. Ampirik bulgular, SAARC ülkelerinde ekonomik büyümenin uzun vadede siyasal istikrar, kurumsal kalite ve küresel entegrasyon tarafından şekillendiğini göstermektedir. Siyasi istikrar ve küreselleşme değişkenleri büyümeyi pozitif yönde etkilerken, yolsuzluk, işsizlik ve yüksek kamu borcu ekonomik performansı olumsuz etkilemektedir. Ülke bazlı sonuçlar, Bhutan ve Maldivler gibi düşük yolsuzluk düzeyine ve güçlü yönetim yapısına sahip ülkelerin en yüksek büyüme oranlarına ulaştığını; Afganistan ve Pakistan gibi yüksek yolsuzluk ve zayıf istikrara sahip ekonomilerin ise büyümede geride kaldığını ortaya koymaktadır. Bulgular, SAARC bölgesinde sürdürülebilir büyümenin yalnızca makroekonomik politikalarla değil, aynı zamanda etkin yönetim, kurumsal şeffaflık ve siyasi istikrarın güçlendirilmesiyle mümkün olduğunu ampirik olarak doğrulamaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Siyasal istikrar, Yolsuzluk, Ekonomik büyüme, SAARC, Panel veri analizi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Impact of Violence, Corruption, and Key Economic Indicators on GDP in SAARC Countries: 2000–2022 Period	
Author of Thesis: Mohammad Tawfiq NOORZAI	
Supervisor: Prof. Dr. Aziz KUTLAR	
Accepted Date: 25/11/2025	Number of Pages: ix (pre text) + 129 (main body)
Political violence, corruption, and institutional weaknesses are widely recognized as major obstacles to sustainable growth in developing economies. This study aims to analyze the impact of political violence, corruption, and key macroeconomic indicators on economic growth in the member countries of the South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) during the period 2000–2022. The research investigates the short- and long-term effects of political stability, control of corruption, public debt, current account balance, unemployment rate, and globalization level on GDP per capita through a multidimensional panel-data approach. Methodologically, the study employs first- and second-generation panel unit-root tests, the Johansen-Fisher panel cointegration test, the Vector Error Correction Model (VECM), Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS), Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS), and the Panel Vector Autoregression (PVAR) model. Empirical findings reveal that long-term economic growth in SAARC countries is shaped primarily by political stability, institutional quality, and the degree of global integration. Political stability and globalization exert significant positive effects on growth, whereas corruption, unemployment, and high public debt negatively affect economic performance. Country-specific results indicate that Bhutan and the Maldives, characterized by low corruption and strong governance structures, achieved the highest growth rates, while Afghanistan and Pakistan, suffering from institutional fragility and pervasive corruption, recorded the weakest outcomes. Overall, the results empirically confirm that sustainable economic growth in the SAARC region depends not only on sound macroeconomic policies but also on effective governance, institutional transparency, and the strengthening of political stability.	
Keywords: Political stability, Corruption, Economic growth, SAARC, Panel data analysis	

GİRİŞ

Küreselleşmenin hızla derinleştiği günümüzde, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği yalnızca üretim faktörlerine ve sermaye birikimine değil, aynı zamanda siyasal istikrarın, yönetim kalitesinin ve kurumsal etkinliğin düzeyine de bağlı hale gelmiştir. Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkelerde siyasal şiddet, yolsuzluk ve kurumsal zafiyetler, ekonomik kalkınmanın önündeki en temel engeller arasında yer almaktadır. Güney Asya ülkeleri de bu dinamiklerden güçlü biçimde etkilenmektedir. Güney Asya ülkeleri arasında bölgesel iş birliği fikri ilk kez 1980’de gündeme gelmiş, 1981’de üye ülkelerin dışişleri bakanlarının bir araya gelmesiyle süreç resmiyet kazanmıştır. Bangladeş, Hindistan, Bhutan, Nepal, Maldivler, Pakistan ve Sri Lanka devlet başkanlarının 8 Aralık 1985’te Dakka’da örgüt tüzüğünü kabul etmeleriyle Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) resmen kurulmuştur (Singh, 2023). Afganistan ise 2005 yılında tam üye olarak katılmıştır (Uttara, 2010). Günümüzde SAARC, dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini ve küresel ekonominin %5’inden fazlasını temsil etmektedir (Wikipedia contributors, 2023).

SAARC’ın temel amacı Güney Asya’da ekonomik potansiyeli harekete geçirmek, bölgesel istikrarı sağlamak ve halkların refahını artırmaktır. Örgüt tüzüğünde ekonomik büyüme, sosyal kalkınma, kültürel gelişme, kolektif öz yeterlilik, karşılıklı güven ve anlayışın güçlendirilmesi ile uluslararası platformlarda dayanışmanın geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ancak bölge uzun süredir yüksek düzeyde şiddet ve yolsuzlukla karşı karşıyadır. Suikastlar, etnik–dini çatışmalar, terör saldırıları, isyan hareketleri ve iç savaşlar özellikle Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Bangladeş, Nepal ve Afganistan’ı derinden etkilemiştir. Bu durum ciddi güvenlik sorunlarına yol açmakta, sosyo-ekonomik kalkınmayı ve barış perspektiflerini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla Güney Asya’da sürdürülebilir büyüme ve istikrarın sağlanabilmesi için şiddet ve yolsuzluk sorunlarının birlikte ele alınması büyük önem taşımaktadır (Tekwani, 2020).

Ekonomik büyümenin ölçümünde gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) en temel göstergelerden biridir; zira üretim kapasitesini, gelir seviyesini ve refah artışını yansıtır. Ancak GSYİH’daki dalgalanmalar yalnızca ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal dinamiklerle de yakından ilişkilidir. Bu unsurlar arasında yolsuzluk (COC) ile Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (PSAV), GSYİH’nın istikrarlı seyrine yönelik

en önemli tehditler olarak öne çıkmaktadır. Zira bu faktörler ekonomik kurumları zayıflatmakta, belirsizlik yaratmakta ve yatırımların, istihdamın ve ticaret akımlarının işleyişini sekteye uğratmaktadır. Ayrıca Cari İşlem Dengesi (CAB), Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD), işsizlik oranı (UNE) ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI) gibi değişkenler de ekonomik büyümenin yönünü şekillendirmekte ya da sınırlandırmaktadır. Bu değişkenlerdeki istikrarsızlık, üretim düzeyi ve kişi başına gelir üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmakta; ekonomiyi dışsal şoklar ve uyumsuz politikalar karşısında daha kırılgan hale getirmektedir (Fischer, 1992; Montiel & Servén, 2006).

Teorik olarak, GSYİH değişimleri farklı iktisadi okullar tarafından çeşitli biçimlerde ele alınmıştır. Keynesyen iktisat, toplam talep ve özellikle yatırımlardaki dalgalanmaları GSYİH'daki değişimlerin temel belirleyicisi olarak görür ve talepteki olumsuz şokların ekonomik büyümeyi sınırlayabileceğini öne sürerler (Keynes, 1936). Monetarist yaklaşım para arzının dikkatli yönetimini, fiyat istikrarı ve sürdürülebilir büyümenin ön koşulu olarak vurgulamışlardır (Friedman, 1968). Neoklasik büyüme teorisi sermaye birikimi ve teknolojik ilerlemenin uzun vadeli GSYİH artışında belirleyici olduğunu savunurken (Solow, 1956), içsel büyüme modelleri yenilik, insan sermayesi ve bilgi birikiminin büyüme sürecinde merkezi bir rol oynadığını ileri sürmektedir (Romer, 1986). Son olarak, kurumsal iktisat teorileri, yönetim kalitesi, yolsuzluğun azaltılması ve siyasi istikrarın sürdürülebilir büyüme için temel altyapıyı oluşturduğunu vurgulamaktadır (Acemoglu vd., 2005; North, 1991). Bu bağlamda, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık ya da şiddet yokluğu (PSAV), kurumları zayıflatarak ve yatırımcı güvenini azaltarak GSYİH üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Mauro, 1995).

Siyasal şiddet ve yolsuzluk, özellikle SAARC ülkeleri gibi gelişmekte olan bölgelerde ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyen önemli olgulardır. Bu faktörler, ticaretin zayıflaması, yatırımların azalması ve yönetişimde aksaklıklar yoluyla gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu çalışmada, her bir faktörün GSYİH üzerindeki etkileri ayrı ayrı ele alınarak, bölge ülkelerinin ekonomik büyüme süreçlerindeki rollerine ışık tutulmaktadır. Siyasi şiddet, SAARC bölgesinde önemli bir sorun olarak öne çıkmakta ve ekonomik büyüme ile kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) üzerinde etkili olmaktadır. Bu çalışma, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) üye ülkelerinde siyasi şiddet, yolsuzluğun kontrolü, kişi başına GSYİH, cari hesap dengesi, genel kamu borcu, işsizlik ve (KOF) Küreselleşme Endeksi

arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Siyasi şiddet ve yolsuzluğun aynı analitik çerçevede ele alınması, bu faktörlerin GSYİH üzerindeki birleşik etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. SAARC bölgesinin özel nitelikleri, güçlü politik ve ekonomik ilişkiler, çoğu örnek ülkenin ekonomik benzerliği ve ortak kültürel ile tarihsel bağlar, bu bölgeyi şiddet ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemek için ideal bir vaka çalışması hâline getirmektedir. Bu çalışma, şiddet, yolsuzluk ve seçilmiş makroekonomik değişkenlerin GSYİH üzerindeki etkilerini inceleyerek literatürdeki boşluğu doldurmaktadır. Önceki araştırmalar genellikle tek bir değişkeni belirli ülkeler için ele almış, çeşitli nedenlerle bazı SAARC ülkelerini dışarıda bırakmıştır; Buna karşılık, bu çalışma tüm SAARC ülkelerini kapsamaktadır. Ayrıca geçmiş çalışmalar değişkenleri çoğunlukla yalnızca siyasi veya ekonomik boyutta incelemiştir. Bu çalışmada ise siyasi (siyasi şiddetin yokluğu, yolsuzluğun kontrolü), ekonomik (cari işlemler dengesi, kamu brüt borcu, işsizlik) ve küreselleşme (KOF Endeksi) boyutlarını kapsayan değişkenler ile kişi başına düşen GSYİH analiz edilmiştir. Veri sınırlılıkları nedeniyle bazı önemli göstergeler kullanılamasa da, mevcut veriler ışığında en kritik değişkenler seçilmiş ve SAARC ülkelerinde GSYİH üzerindeki etkileri kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, temel hipotez, siyasi şiddet ve yolsuzluğun GSYİH üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ve makroekonomik göstergelerin üretim ve ekonomik büyümenin yönünü belirlediğidir. Ayrıca, siyasi şiddet, yolsuzluk ve ekonomik değişkenler arasındaki etkileşimlerin kısa ve uzun dönemde ekonomik büyüme yolunu şekillendirdiği varsayılmaktadır. Araştırma sorularına yanıt vermek ve hipotezleri test etmek için Panel Vektör Otoregresif (PVAR) modeli kullanılmıştır; bu model, değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkilerini analiz ederek ekonomik büyüme dinamiklerinin anlaşılmasına yönelik kapsamlı sonuçlar sunmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışma, Güney Asya Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı (SAARC) ülkelerinde 2000–2022 döneminde siyasi şiddet, yolsuzluk ve temel ekonomik göstergelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Araştırmada, kişi başına düşen GSYİH (LNGDPPC), Cari İşlem Dengesi (CAB), Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD), işsizlik oranı (UNE) ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI) gibi

makroekonomik değişkenler analiz edilmektedir. Çalışma, siyasi şiddet ve yolsuzluğun GSYİH üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini ele almakta, bu etkilerin kısa ve uzun dönemde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma, şiddet ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini değerlendirirken, aynı zamanda bu faktörlerin farklı ekonomik göstergelerle etkileşimlerini analiz ederek bölgesel heterojenliği gözler önüne sermektedir. Panel veri analizi ve Panel Vektör Otoregresyon (PVAR) yöntemi kullanılarak, değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiler dinamik bir çerçevede incelenmekte ve tüm SAARC üye ülkeleri kapsandığı için literatürdeki eksiklikler giderilmektedir. Bu yaklaşım, politika yapıcılara ve araştırmacılara, şiddet ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini azaltacak stratejiler geliştirme konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Şiddet ve yolsuzluk, gelişmekte olan ülkelerin temel sorunları arasında yer almakta olup, ekonomik büyüme ve toplum refahı üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu olumsuzluklar, yoksulluk döngüsünü kırmayı zorlaştırmakta ve kalkınma sürecini engellemektedir. Güney Asya Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı (SAARC) bağlamında ise mevcut literatürde, şiddet, yolsuzluk ve ekonomik göstergelerin GSYİH büyümesi üzerindeki etkilerini bütüncül ve kapsamlı şekilde inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Ayrıca, SAARC ülkelerini konu alan pek çok araştırmada bir veya iki ülke çalışmadan çıkarılırken, bu çalışma tüm üye ülkeleri kapsamaktadır. Bu araştırma, siyasi şiddet, yolsuzluk ve temel ekonomik göstergelerin SAARC ülkelerindeki GSYİH büyümesi üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, söz konusu faktörlerin kısa ve uzun dönemli etkilerini ortaya koyarak, ekonomik büyümeyi artıracak ve refahı iyileştirecek politika ve stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Çalışma, politika yapıcılara ve araştırmacılara, şiddet ve yolsuzluğun olumsuz etkilerini azaltacak ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyecek bilimsel ve ampirik veriler sunmaktadır. Böylece, SAARC bölgesinde ekonomik büyüme ve refahın artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesine temel oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, 2000–2022 döneminde Güney Asya Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı (SAARC) ülkelerinde siyasi şiddet, yolsuzluk ve ekonomik göstergelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma, bu faktörlerin politik, ekonomik ve küreselleşme boyutlarını dikkate alarak, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla üzerindeki ilişkilerini ayrıntılı biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. Siyasi şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergelerin GSYİH üzerindeki doğrudan etkilerini analiz etmek.
2. Siyasi şiddet, yolsuzluk ve ekonomik göstergeler arasındaki etkileşimleri inceleyerek, bunların ekonomik büyümeye nasıl yön verdiğini ortaya koymak.
3. Bu faktörlerin kısa ve uzun dönem etkilerini değerlendirerek, SAARC bölgesinde sürdürülebilir ekonomik büyüme için politika önerileri sunmak.
4. Ekonomik politika yapıcılar ve kalkınma stratejileri için, şiddet ve yolsuzluğun olumsuz etkilerini azaltacak ve ekonomik performansı artıracak bilimsel ve ampirik bulgular sağlamak.

Araştırmanın Soruları

SAARC ülkelerinde kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LNGDPPC) üzerindeki siyasi şiddet, yolsuzluk ve temel makroekonomik göstergelerin etkilerini anlamak, bölgedeki ekonomik büyüme dinamiklerini ortaya koymak açısından kritik öneme sahiptir. Literatürde, şiddet ve yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşimler genellikle ayrı ayrı ele alınmakta ve bu durum bütüncül bir analiz eksikliğine yol açmaktadır. Bu nedenle, siyasi şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergelerin etkileşimlerini analiz etmek, politika ve strateji geliştirme açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın temel araştırma soruları şunlardır:

1. Siyasi şiddet ve yolsuzluk, SAARC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH üzerinde kısa ve uzun dönemde doğrudan nasıl bir etki yaratmaktadır?
2. Makroekonomik göstergeler; Cari İşlem Dengesi, Genel Hükümet Brüt Borcu, işsizlik oranı ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI), kişi başına düşen GSYİH üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak nasıl bir etkiye sahiptir?

3. Siyasi şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergeler arasındaki etkileşimler, SAARC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH üzerindeki toplam etkileri kısa ve uzun dönemde nasıl şekillendirmektedir?
4. SAARC ülkelerinde ekonomik büyümeyi artırmak ve refahı geliştirmek için şiddet ve yolsuzluğun olumsuz etkilerini azaltacak politika ve stratejiler hangi yönde olmalıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmada, SAARC ülkelerinde siyasi istikrar, yolsuzluk ve temel makroekonomik göstergelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla aşağıdaki ana ve alt hipotezler geliştirilmiştir.

Ana Hipotez

HA: Siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, yolsuzluğun kontrolü , Hükümet Brüt Borcu, cari işlemler dengesi, işsizlik oranı ve küreselleşme düzeyi, SAARC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH'yi anlamlı biçimde etkilemektedir.

Alt Hipotezler

- **H1:** Siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu ekonomik büyümeyi pozitif ve anlamlı biçimde etkilemektedir.
- **H2:** Yolsuzluğun kontrolü ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.
- **H3:** Genel Hükümet Brüt Borcunun artması, uzun vadede ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir.
- **H4:** Cari işlemler dengesi , ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.
- **H5:** İşsizlik oranındaki artış ekonomik büyümeyi negatif biçimde etkilemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, 2000–2022 döneminde Güney Asya Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı (SAARC) ülkelerinde şiddet, yolsuzluk ve temel makroekonomik göstergelerin GSYİH üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Analiz için panel veri yöntemi kullanılmış olup, veri kaynakları olarak Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve KOF Küreselleşme Endeksi tercih edilmiştir. Panel veri analizine ek olarak, çalışmada diğer istatistikî teknikler ve grafiksel gösterimler de yer almaktadır. Makroekonomik dalgalanmalar ve değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri incelemek

için Panel Vektör Otoregresyon (PVAR) yaklaşımı uygulanmıştır. PVAR yöntemi, büyüme veya kalkınma teorilerine bağlı olmaksızın, zaman serilerinin eşzamanlı dalgalanmalarına dayalı olarak analiz yapar. Bu yöntemde değişkenler endojen ve ekzojen olarak ayrılmamış, tüm değişkenler içsel kabul edilmiştir. Böylece her PVAR değişkeni diğer tüm değişkenlerle ilişkili olup, değişkenler arasındaki gerçek eşzamanlı etkileşimleri ortaya koyar ve hem endojen hem de ekzojen şokların analizine olanak sağlar.

P ve k değişkenli, panellere özgü sabit etkiler formatındaki PVAR modelinin doğrusal denklemi aşağıdaki gibidir:

$$y_{it} = y_{i,t-1}A_1 + y_{i,t-2}A_2 + \dots + y_{i,t-p}A_{p-1} + y_{i,t-p}A_p + x_{it}B + u_{it} + e_{it} \quad (1)$$

i(1,2 ... N), t(1,2 ... Ti). Denklemden y_{it} bağımlı değişken vektörünü gösterir (1xk), x_{it} harici değişkenler vektörünü (1xk) gösterirken, u_{it} ve e_{it} ve 1xk boyutlu hata terimleri temsil eder. 1xk boyutlu B ve $A_1, A_2, \dots, A_{p-1}, A_p$ vektörleri denklemden gösterildiği gibi tahmin edilir. Bu yöntem, SAARC ülkelerinde şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergelerin GSYİH üzerindeki etkilerini dinamik bir çerçevede analiz etmeye olanak sağlar ve değişkenler arasındaki çift yönlü etkileşimleri ortaya koyar.

1. BÖLÜM: SİYASAL ŞİDDET VE YOLSUZLUĞUN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ: SAARC ÜLKELERİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

1.1. Temel Kavramlar ve Bağlamsal Arka Plan

Şiddetin olmadığı bir siyasi istikrar, gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında temel bir sütun olarak kabul edilmektedir. Hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim, özgür siyasi katılım ve siyasi süreçlerde şiddetin reddedildiği bir ortamda, uzun vadeli planlama olanakları artmakta ve hem yerli hem de yabancı yatırımcıların güveni önemli ölçüde güçlenmektedir. Bu tür bir siyasi istikrar, sadece kurumsal gelişime ve yönetim kalitesinin artmasına katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal eşitliği, beşeri sermayeye yapılan yatırımları ve genel refah düzeyini de teşvik eder. Ancak bu istikrar biçimi, sıklıkla farklı biçimlerde ortaya çıkan ve tarihsel, kültürel ve yapısal etkenlere dayanan siyasi şiddet ile tehdit altına girmektedir. Bu nedenle, izleyen bölümlerde siyasi şiddetle ilgili temel kavramlar, tarihsel ve toplumsal arka planı ile ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine dair kuramsal yaklaşımlar ele alınacak; böylece şiddetin siyasi istikrarı ve ekonomik kalkınmayı nasıl tehdit ettiği kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

1.2. Siyasi Şiddet

Şiddet, yüzyıllardır insan yaşamının bir parçası olmuştur; ancak günümüzde sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda ciddi sonuçlar doğuran karmaşık bir olgu hâline gelmiştir. Bu şiddet türleri arasında siyasi şiddet, özellikle yıkıcı etkileriyle öne çıkar. Siyasi şiddet, siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla gücün veya fiziksel zorlamanın kasıtlı olarak kullanılması anlamına gelir. Bu, işkence, silahlı saldırılar, mülkiyetin tahribi gibi fiziksel eylemleri kapsadığı gibi; korku yaratma ve sindirme gibi psikolojik yöntemleri de içerir (Ansari Samani vd., 2022). Ancak siyasi şiddet yalnızca görünür saldırılardan ibaret değildir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (World Health Organization (WHO), 2002) göre, siyasi şiddet aynı zamanda yiyecek, sağlık hizmeti, eğitim, temiz suya erişim ve ifade özgürlüğü gibi temel ihtiyaçların sistematik biçimde engellenmesini de kapsar. Bu tür yoksunluklar, toplumun belirli kesimlerini bastırmak ve kontrol altında tutmak için kullanılabilir. Siyasi şiddete yönelik akademik ilgiler 1960'lı yıllara kadar uzanır. 2000'li yılların başlarında bu tür şiddet olaylarında bir azalma gözlemlenmiş olsa da, son yıllarda özellikle terör

saldırıları ve şiddetli protestoların artmasıyla birlikte küresel ölçekte ciddi bir yükseliş yaşanmıştır (Ansari Samani & Khil Kordi, 2023). Bu eğilim, özellikle SAARC bölgesinde daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Bu bölgedeki birçok ülke, yoksulluk, zayıf kurumlar, başarısız kalkınma Siyasaları ve doğal kaynaklara aşırı bağımlılık gibi bir dizi etkenin tetiklediği Siyasi istikrarsızlıkla karşı karşıyadır (De Groot vd., 2009). Ayrıca, askeri darbeler, iç savaşlar ve etnik bölünmeler gibi istikrarsızlık unsurları, siyasi şiddetin etkilerini daha da ağırlaştırmaktadır (Gaius Ibe & Gaius The, 2002). Bu durumun sonuçları yalnızca sosyal ya da insani değil; aynı zamanda ciddi ekonomik kayıplara da yol açmaktadır. Nitekim 2021 yılında şiddetin küresel maliyeti 16,5 trilyon dolar olarak hesaplanmıştır. Bu miktar, dünya GSYİH'sinin %10,9'una ve kişi başına yaklaşık 2.117 dolara denk gelmektedir (Institute for Economics & Peace, 2022). Bu çarpıcı rakamlar, özellikle kırılgan bölgelerde şiddeti azaltacak ve istikrarı teşvik edecek etkili siyasaların gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

1.3. Uzun Vadeli Eğilimler ve Tarihsel Analiz

Son on yıllarda, şiddetin küresel düzeyde ekonomik istikrar üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bireysel ve toplumsal şiddet türleri, özellikle silahlı çatışmalar, makroekonomik koşulları olumsuz yönde etkilemekte; öngörülebilirliği azaltmakta, kaynakların yanlış yönlendirilmesine neden olmakta ve yatırım ile büyümeyi sınırlamaktadır (De Groot vd., 2022; Haroon & Jehan, 2022). Bu tür etkiler, özellikle düşük gelirli ülkelerde makroekonomik risk düzeyini artırmaktadır. Toplumsal gelişmişlik düzeyi düşük ve orta seviyedeki ülkelerde, şiddetten en fazla etkilenen kesimi çocuklar, ergenler ve kadınlar oluşturmaktadır. Haroon ve Jehan (2022), toplumsal şiddetle ilişkili engelliliğe uyarlanmış yaşam yılı (DALY) oranlarının bu bölgelerde artmasının beklendiğini belirtmektedir. Ayrıca, küresel şiddetin 2014 yılında dünya GSYİH'sini ortalama %12 oranında azalttığı tahmin edilmekte; iç savaşlar ise gelir büyümesi üzerindeki uzun süreli olumsuz etkileri nedeniyle en maliyetli şiddet türü olarak öne çıkmaktadır (Salehi & Vardanjani, 2020). Haroon ve Jehan (2022), farklı şiddet türlerinin makroekonomik dalgalanma üzerindeki etkilerini, özellikle siyasal olarak istikrarsız gelişmekte olan ülkeler bağlamında incelemektedir. Çalışmaları, özellikle devletler arası şiddetin ekonomik dalgalanmaları önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Düşük gelirli ülkelerin dışsal şoklara karşı tampon mekanizmalarının

zayıf olması nedeniyle, bu ülkelerin söz konusu şoklardan daha fazla etkilendiği vurgulanmaktadır. Çalışma; iç savaşlar, etnik çatışmalar ve devletler arası çatışmaları içeren bileşik bir şiddet endeksi oluşturarak bu endeksin enflasyon, istihdam ve dış ticaret dengesi üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, geçmişte yaşanan şiddetin yatırım, verimlilik ve ekonomik büyüme üzerinde derin olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymakta; bu nedenle siyasal ve ekonomik istikrarın sağlanmasının gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Siyasal istikrar ise, demokratik yönetim ve şiddet içermeyen çatışma çözüm yöntemlerini içermektedir. De Groot ve arkadaşları (2022), şiddetli çatışmaların uzun dönemli ekonomik sonuçlarına odaklanmakta; bu çatışmaların küresel ekonomik kalkınmayı nasıl olumsuz etkilediğini incelemektedir. 1970–2014 dönemine ait 190 ülkenin verileri kullanılarak yapılan çalışmada, çapraz-kesit regresyonları ve komşu ülkeleri birlikte analiz eden modeller yardımıyla, savaşların yaşanmadığı bir senaryoda 2014 yılı küresel GSYİH’sinin %12 daha yüksek olabileceği ortaya konmuştur. Çalışma; iç savaşlar, devletler arası çatışmalar ve toprak temelli olmayan çatışmalar olmak üzere üç farklı türdeki şiddeti incelemekte ve özellikle iç savaşların ekonomik açıdan en maliyetli olanı olduğunu belirtmektedir. Bu tür çatışmaların etkilerinin, çatışmanın sona ermesinden sonra bile dört yıla kadar devam ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca, çatışmaların komşu ülkelere olan olumsuz dışsalıkları da vurgulanmakta; etkili sınırlandırma stratejilerinin gerekliliğine işaret edilmektedir. Çalışma, barışın küresel bir kamu malı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve kamu politikalarının şiddeti önlemeye ve barışın ekonomik katkılarını artırmaya yönelik olması gerektiğini savunmaktadır. Son olarak, Salehi ve Vardanjani (Salehi & Vardanjani, 2020), 1990–2015 döneminde şiddet eğilimlerini analiz etmekte; düşük ve orta gelirli ülkelerde kadınlar ve çocukların bu süreçten en fazla etkilenen gruplar olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada bireysel şiddetin küresel ölçekte azaldığı, ancak toplumsal şiddetin, özellikle sosyal olarak az gelişmiş bölgelerde, artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada şiddetin ekonomik etkilerini azaltmak için daha etkili önleme stratejileri, uluslararası iş birliği ve veri toplama faaliyetlerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

1.4. Sosyal ve Kültürel Faktörler

Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'dan oluşan Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC), dünyanın en kalabalık ve kültürel açıdan en çeşitli bölgelerinden birini temsil etmektedir. Bu çeşitlilik, bölgenin zengin kültürel mirasında, karmaşık sosyal ilişkilerinde ve dikkate değer ekonomik kalkınma potansiyelinde açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, SAARC ülkeleri yüksek düzeyde şiddet ve yolsuzluk gibi kalıcı sorunlarla da karşı karşıyadır; bu sorunlar, makroekonomik istikrarı ciddi biçimde zedelemektedir. Bu nedenle, söz konusu problemlerin toplumsal ve kültürel temellerini anlamak büyük önem taşımaktadır. Şiddet ve yolsuzluğa katkıda bulunan toplumsal dinamiklerin analiz edilmesi, politika yapıcılarının bu olumsuz etkileri azaltmaya yönelik daha etkili stratejiler geliştirmelerine ve bölgesel işbirliğini güçlendirmelerine olanak sağlayacaktır. Güney Asya'da çatışma, yoksulluk, kurumsal zayıflık ve sosyal parçalanma arasındaki ilişkiye dair çalışmalar, bölgenin dünyanın en şiddet yoğun coğrafyalarından biri olduğunu ve bu dinamiklerin kalkınma üzerinde kalıcı olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Ghani & Iyer, 2010)

1.4.1. Sosyoekonomik Eşitsizlikler

Yoksulluk ve İşsizlik: Şiddet olaylarının ortaya çıkışı, diğer faktörlerin yanı sıra, SAARC üye ülkelerinin çoğunda yaygın olan yoksulluk ve işsizlik düzeyine bağlıdır. İstihdam veya gelir kaynağına erişimi olmayan toplumsal kesimler, protesto biçiminde ya da geçimlerini sağlamak amacıyla şiddete yönelebilmektedir. Kentleşme: Hızla artan nüfusa karşılık yeterli altyapı ve hizmetlerin sağlanamaması, toplumsal memnuniyetsizlikleri körükleyebilir ve “kentsel isyanlar” a yol açabilir. Gecekondu bölgelerinde veya düşük standartlı konutlarda yaşayan ve iş gücü piyasasına erişimi kısıtlı ya da hiç olmayan bireyler, gelişmekte olan ülkelerde suç faaliyetleri ve şiddet açısından en savunmasız gruplar haline gelmektedir. Güney Asya da dâhil olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkede yapılan çalışmalar, derinleşen gelir eşitsizliği, yüksek işsizlik ve plansız kentleşmenin kent içi protestoları, suç oranlarını ve kolektif şiddet riskini artırdığını göstermektedir (Brennan-Galvin, 2002; Elfversson & Höglund, 2023).

1.4.2. Eğitim ve Okuryazarlık Düzeyleri

Eğitime Erişim: Bazı bölgelerde okul kaydının düşük olması, fiziki altyapının yetersizliği ve öğretmen kalitesinin düşüklüğü, şiddet olaylarının artmasına katkı sağlamaktadır. Kaliteli eğitime erişimin sınırlı olması, bireylerin istihdam olanaklarını azaltmakta; iş bulamayan bazı bireylerin ise hayal kırıklığı ve ekonomik çaresizlik nedeniyle şiddete yönelme olasılığı artmaktadır. Eğitim, toplumsal sorumluluk bilincini geliştirir, hoşgörüyü teşvik eder ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümünü destekler. Ayrıca, ulusal kimlik duygusunu ve toplumsal uyumu pekiştirir. Ancak okuryazarlık oranlarının düşük olduğu bölgelerde bu olumlu etkiler sınırlı kalmakta ve şiddet döngüsü devam etmektedir. Eğitim ve çatışma ilişkisini inceleyen nicel çalışmalar, özellikle Güney Asya'da düşük eğitim düzeyi ve zayıf öğrenme çıktılarının siyasi şiddet, etnik çatışma ve militan gruplara katılım olasılığını artırdığını ortaya koymaktadır (Dundar vd., 2014; Hanemann, 2005).

1.4.3. Kültürel Normlar ve Değerler

Şiddetin Meşrulaştırılması: Bazı SAARC ülkelerinde şiddet, çatışmaların çözümünde meşru bir araç olarak kabul edilmekte ve bu durum toplumsal istikrarı zayıflatarak ekonomik istikrarsızlığı derinleştirmektedir. Geleneksel ve katı toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerin cinsiyete dayalı şiddete yönelme olasılığını artırmaktadır. Bu tür şiddet yalnızca toplumsal yapıya zarar vermekle kalmamakta, aynı zamanda üretkenlik kaybı, sağlık harcamaları ve sosyal hizmet yükleri yoluyla ciddi ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Güney Asya ve daha geniş Asya bağlamında yapılan çalışmalar, ataerkil normlar, namus ve itaat kültürü ile toplumsal cinsiyete dayalı şiddet arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu; kadına yönelik şiddetin ekonomik maliyetlerinin de GSYİH'nın anlamlı bir kısmına karşılık gelebildiğini göstermektedir (Humayun & Chaturvedi, 2023).

1.4.4. Siyasal Şiddet Üzerine Literatür Taraması

Siyasal şiddetin GSYİH büyümesi, yatırım, döviz kurları ve enflasyon gibi temel makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini inceleyen geniş bir ampirik literatür bulunmaktadır. Bu çalışmaların önemli bir bölümü, siyasal şiddetin ekonomik performans üzerinde belirgin ve sistematik biçimde olumsuz sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Abadie ve Gardeazabal (2003), şiddet ve terör olaylarının yatırım

kararlarını zayıflatarak ekonomik faaliyeti belirgin biçimde azalttığını göstermektedir (Abadie & Gardeazabal, 2003).

Bununla birlikte, siyasal şiddetin ekonomik etkilerinin büyüklüğü ve yönü; şiddetin niteliği, yoğunluğu, süresi ve ülkelerin kurumsal yapılarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Literatürdeki çalışmalar genel olarak iki kategori altında ele alınmaktadır. Birinci kategori, siyasal şiddetin uzun vadede makroekonomik göstergeler üzerinde doğrudan ve kalıcı bozucu etkiler yarattığını vurgulayan araştırmalardan oluşmaktadır. İkinci kategori ise, siyasal şiddetin ekonomik etkilerinin bağlamsal koşullara—özellikle kurumsal kapasite, siyasi istikrar düzeyi ve yönetim kalitesi gibi etkenlere—bağlı olarak farklılaşabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda GSYİH, kamu borcu, işsizlik oranı ve dış denge göstergeleri, literatürde en sık incelenen makroekonomik değişkenler arasında yer almaktadır. Uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri de siyasal istikrarsızlığın ekonomik göstergeler üzerinde baskı yaratarak makroekonomik kırılganlıkları artırabileceğini ortaya koymaktadır (IMF, 2023).

1.5. Şiddetin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisine İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Teorik literatür, şiddetin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine dair iki zıt bakış açısı sunmaktadır. İlk bakış açısına göre, belirli koşullar altında şiddet ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir. Bu görüş, Keynesyen iktisat teorisine dayanmaktadır ve özellikle artan askeri harcamalar yoluyla şiddetin genişletici bir maliye politikası işlevi görebileceğini savunur. Keynesyen mantığa göre, askeri harcamalar toplam talebi artırarak ekonomik faaliyeti canlandırır ve olumlu dışsallıklar yaratır. Bu görüşü savunanlar, askeri harcamaların altyapı, istihdam ve üretimi artırmasının yanı sıra, özel eğitimler aracılığıyla teknolojik ilerleme ve iş gücü becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğunu ileri sürerler. Bazı araştırmacılar, şiddetin güçlü kurumların oluşumunda önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir (Appel & Loyle, 2012; Bak & Lee, 2021; Blattman & Miguel, 2010; Garriga & Phillips, 2014). Özellikle Blattman ve Miguel (2010), savaş sonrası toplumun geri döndüğü denge durumunun, ekonomik büyümenin temel belirleyicileri olan teknoloji, kurumlar ve sosyal örgütlenme tarafından şekillendirildiğini ileri sürerler. Almanya, Japonya ve Vietnam gibi, ABD tarafından yoğun şekilde bombalanmış ülkelerde emeğin ve sermayenin hızlı toparlanması, bu temel

belirleyicilerin ya ciddi şekilde zayıflamadığını ya da hızla eski haline döndüğünü göstermektedir. Bu dirençlilik, belirli koşullar altında siyasal şiddetin kurumsal gelişim ve ekonomik toparlanmayı tetikleyebileceğini ve nihayetinde GSYİH büyümesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Buna karşılık ikinci bakış açısı, şiddetin – özellikle iç savaşlar ve devletler arası çatışmalar biçiminde olduğunda – makroekonomik performans üzerinde son derece olumsuz etkiler yarattığını savunmaktadır. Ganegodage ve Rambaldi (2014), bu tür şiddetin ekonomileri ciddi şekilde istikrarsızlaştırdığını vurgulamaktadır. Pek çok çalışma, siyasal şiddetin makroekonomik istikrarı zayıflattığını, temel ekonomik göstergeleri bozduğunu ve ekonomik istikrarsızlığı artırdığını öne sürmektedir (Zare vd., 2021). Siyasal şiddet, ekonomiyi çeşitli kanallar aracılığıyla etkilemektedir: yatırımları ve ihracatı azaltırken ithalatı artırmakta (D. K. Gupta, 1987), ticaret maliyetlerini yükseltmekte ve ticaret kısıtlamaları getirmekte (Polachek, 1980), ayrıca üretken kaynakların mevcudiyetini sınırlamaktadır. Aynı zamanda sermaye maliyetlerini artırmakta ve kredi geri ödemelerinde yaşanabilecek temerrüt riskinin yükselmesi nedeniyle sermaye kaçışına yol açmaktadır (Fosu, 1992). Sonuç olarak, siyasal şiddet ülkede ciddi belirsizlikler yaratmakta ve yüksek işsizlik, yoksulluk, enflasyon, borç birikimi ve bozulan dış ticaret ilişkileri ile karakterize edilen dalgalı bir makroekonomik ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır (Haroon & Jehan, 2022). Ampirik çalışmalar, makroekonomik istikrarsızlığa yol açan dışsal ve içsel faktörleri tanımlamıştır. Dışsal faktörler arasında ticaret şokları, sermaye akımlarındaki dalgalanmalar, savaş, doğal afetler veya kaynak kıtlığı gibi arz şokları ve sosyal çöküş yer almaktadır. Buna karşılık, içsel faktörler arasında kurumsal zayıflık, gelişmemiş finansal sistemler ve kötü tasarlanmış makroekonomik politikalar bulunmaktadır (Loayza & Raddatz, 2007).

1.6. Siyasal Şiddetin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Olumlu Etkileri

Belattman ve Miguel'e (2010) göre, bir toplumun savaş sonrası dengeye dönüşü, ekonomik büyümeyi belirleyen temel etkenler olan teknoloji, kurumlar ve sosyal organizasyon tarafından şekillendirilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri tarafından yoğun bombardımana maruz kalan Almanya, Japonya ve Vietnam gibi ülkelerde işgücü ve sermayenin hızlı toparlanması, bu temel faktörlerin ya ciddi şekilde zayıflamadığını ya da hızla iyileştiğini göstermektedir. Bu durum, siyasal şiddetin belirli koşullar altında kurumsal gelişimi ve ekonomik toparlanmayı hızlandırarak, nihai olarak GSYİH

büyümesine katkıda bulunabileceği sonucunu doğurmaktadır. D. Bak ve Lee'ye (2021) göre, 1970-2009 döneminde devletlerarası çatışmaların sona ermesinin, gelişmekte olan ülkelerle birlikte Türkiye ve Meksika gibi gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) üzerinde olumlu etkileri olmuştur. Çalışmaları, çatışmanın sona ermesinin yatırım ortamındaki istikrarsızlığı azaltarak FDI'da önemli bir artışa yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu da siyasal şiddetin sona ermesinin, yabancı yatırım için daha elverişli bir ortam yaratarak ekonomik büyümeyi desteklediğini göstermektedir. Javed ve arkadaşlarına (Javed vd., 2018) göre, Pakistan'da şiddetin olmadığı siyasi istikrar ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun vadede pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ng-Perron testi, Johansen eşbütünleşme tekniği, Granger nedensellik testi ve varyans ayrıştırma analizleri kullanılarak yapılan çalışmada, siyasi istikrarın artırılması ve şiddetin kontrol altına alınmasının ekonomik büyümeyi teşvik edeceği vurgulanmaktadır. Poveda ve Martínez'e (2023) göre ise, Meksika'da kişi başı GSYİH ve kamu yatırımlarının artması cinayet oranlarının azalması ile ilişkilidir. Bu durum, ekonomik kalkınmanın şiddeti azaltarak, istikrar ve büyümeyi destekleyen olumlu bir döngü yarattığını göstermektedir.

1.7. Siyasal Şiddetin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Siyasal şiddet uzun vadede ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyen temel faktörlerden biridir ve birçok çalışma, şiddetin makroekonomik göstergeler üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, GSYİH seviyelerindeki düşüş, kamu borçlarındaki artış, işsizlik oranlarının yükselmesi, gelir eşitsizliği ve düşük okuryazarlık oranları sıklıkla siyasal şiddetle ilişkilendirilmiştir. Nitekim, Poveda ve Martínez'e (2023) göre, özellikle Meksika örneğinde sosyoekonomik eşitsizliklerin giderilmesi, hem ekonomik büyümeyi desteklemek hem de şiddet olaylarını azaltmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Benzer şekilde, Cotte Poveda'ya (2012) göre, Kolombiya şehirlerinde gerçekleştirilen panel veri analizleri, ekonomik büyüme ile kentsel şiddet arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir; zira yüksek ekonomik büyüme şiddeti azaltırken, eşitsizlik, yoksulluk ve düşük beşeri sermaye şiddeti artırmaktadır ve bu bulgular, sosyoekonomik dengesizliklerin doğrudan şiddet olaylarını tetikleyebileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Bodea ve Elbadawi'ye (2008) göre, örgütlü siyasal şiddet – özellikle iç savaşlar – uzun vadeli ekonomik büyüme üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Mozambik, Nijerya ve Sierra Leone gibi ülkeleri kapsayan çalışmalarında panel regresyonlar ve sistem GMM tahmincisi kullanılmış; etnik bölünmelerin de büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır ve araştırmacılar, kapsayıcı olmayan demokratik kurumların varlığında bu etkilerin daha da derinleştiğini vurgulamaktadır. Aynı şekilde, Ansari Samani, Dalvandi ve Shiri'ye (2022) göre, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki seçili ülkelerde siyasal şiddet, makroekonomik istikrarsızlığa yol açmakta; 2010-2020 dönemini kapsayan Panel VAR analizlerine göre, şiddet yatırım kararlarını ve kaynak tahsisini olumsuz etkileyerek enflasyon ve işsizliği artırmakta, böylece ekonomik performansı zayıflatmaktadır. Bu doğrultuda, Loureiro ve Silva'ya (Loureiro & Silva, 2010) göre, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri kapsayan çalışmalarında şiddet, yatırımları azaltmakta; enflasyon, işsizlik ve dış borç seviyelerini artırmakta ve GMM yöntemine dayalı analizler, şiddetin dış ticaret dengesini de bozarak ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Bejarano'ya (Bejarano, 2003) göre, Kolombiya'da 1985–1995 yılları arasında şiddet ve suç oranları, mülkiyet hakları, işlem maliyetleri ve üretkenlik üzerinde olumsuz etkiler yaratmış; yapılan ekonometrik analizler, suç oranlarının ekonomik büyümenin önünde ciddi bir engel olduğunu ve büyüme ile suç oranları arasında doğrusal olmayan, parabolik bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur; bu nedenle, güçlü bir hukuki ve kurumsal yapının ekonomik kalkınmanın temel taşı olduğu belirtilmiştir. Öte yandan, Ganegodage ve Rambaldi'ye (2014) göre, Sri Lanka'da 1960–2008 döneminde yaşanan savaşlar kısa ve uzun vadede ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemiş; otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL) modeli ile yapılan analizde, savaşların sermaye birikimini azalttığı ve GSYİH'de yıllık ortalama %9'luk düşüşe yol açtığı tespit edilmiştir. Ray ve Esteban'a (Ray & Esteban, 2017) göre ise, toplu çatışmalar (barışçıl protestolar, grevler, iç savaşlar, şiddetli ayaklanmalar vb.) kişi başı gelir, servet ve servet dağılımı gibi temel ekonomik göstergeler üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve bu bulgular, toplumsal çatışmaların ekonomik gelişmeyi çok boyutlu olarak sekteye uğrattığını göstermektedir. Bu bağlamda, Haroon ve Jahan'a (2022) göre, 1948–2016 döneminde şiddet, gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlığı artırmış; yatırımların azalmasına, üretkenliğin düşmesine, işsizlik ve enflasyonun yükselmesine neden olmuş ve ayrıca şiddetin dış ticareti zorlaştırarak ticaret ilişkilerini zayıflattığı ve ekonomik ortamı daha da elverişsiz hale getirdiği tespit edilmiştir. Son olarak, organize siyasal şiddet (isyanlar, darbeler, iç

savaşlar vb.), yalnızca fiziksel sermaye kaybıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda belirsizlik yaratarak yatırımları caydırmakta ve büyümeyi yavaşlatmaktadır; panel regresyon sonuçlarına göre, özellikle iç savaşlar ekonomik büyümeyi ciddi ölçüde azaltmakta, ayrıca etnik bölünmeler büyümeyi olumsuz etkilerken, kapsayıcı ve ayrımcı olmayan demokratik kurumlar bu etkileri hafifletebilmektedir.

1.8. Yöntemsel Yaklaşımlar

Araştırmacılar, siyasal şiddetin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla farklı yöntemsel yaklaşımlar benimsemişlerdir. Örneğin, Tabassum vd. (2016), 1988–2010 yılları arasında Pakistan'daki siyasal huzursuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ARCH ve GARCH modelleri aracılığıyla incelemiştir. Çalışma, terörizm ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Terörist faaliyetlerin piyasa dinamiklerini bozarak ekonomik belirsizliği artırdığı, bu durumun ise hem yerli hem de yabancı yatırımları caydırdığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda üretkenliğin azaldığı, enflasyonun ve işsizliğin yükseldiği ve ülkedeki yoksulluğun derinleştiği vurgulanmıştır (Tabassam vd., 2016). Benzer şekilde, Fang vd. (2020), Sahra Altı Afrika bölgesinde 1989–2019 döneminde yaşanan çatışmaların ekonomik etkilerini En Küçük Kareler Yöntemi (OLS) ve Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) ile analiz etmiştir. Bulgular, çatışmaların ekonomik büyümeyi ciddi biçimde azalttığını ve çatışmalardan etkilenen ülkelerde yıllık ortalama büyümenin, barış dönemlerine kıyasla yaklaşık 2,5 puan daha düşük gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, çatışmalar kamu maliyesi üzerinde de önemli bir yük oluşturarak kalkınma ve sosyal harcamalara ayrılan kaynakların savunma harcamalarına kaymasına yol açmakta; bu durum askeri harcamalarda artışa, kamu borcunda büyümeye ve bütçe açıklarında genişlemeye neden olmaktadır. Çalışmada ayrıca, düşük gelir seviyesine sahip, devlet kapasitesi zayıf olan ve etnik, dini veya bölgesel eşitsizliklerin yoğun biçimde yaşandığı ülkelerin çatışma riskine daha açık olduğu vurgulanmaktadır (Fang vd., 2020). Son olarak, Chiriko (2021), Etiyopya'nın Hawassa kentinde siyasal şiddetin otelcilik sektörü üzerindeki ekonomik etkilerini incelemiştir. Yerel 13 otelin genel müdürleriyle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlara dayanan bu çalışma, siyasal şiddetin Hawassa'daki konaklama sektörüne önemli ekonomik maliyetler yüklediğini ortaya koymuştur (Chiriko, 2021).

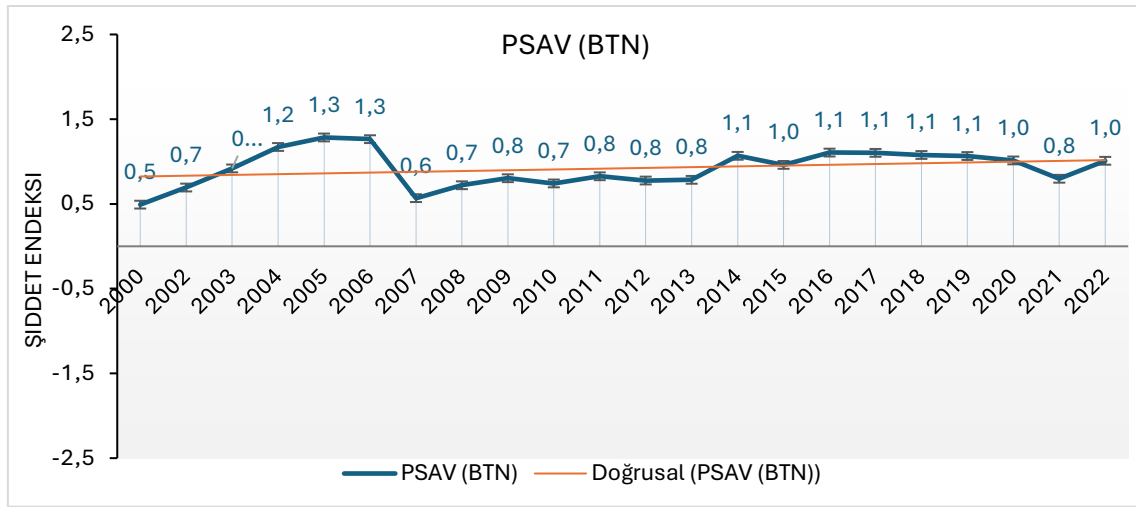
1.9. SAARC Ülkelerinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

Gelişmekte olan ülkelerde siyasal istikrar ve şiddet düzeyi, ekonomik performansın belirleyicileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Siyasal şiddet, terör olayları, iç çatışmalar ve hükümetin ani değişim riskleri gibi faktörler, ekonomik karar alma süreçlerini doğrudan etkilemekte; yatırımların azalmasına, üretkenliğin düşmesine ve genel ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, şiddet düzeyinin özellikle kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (GDP per capita) üzerindeki etkisinin anlaşılması, kalkınma politikalarının oluşturulması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) üyesi ülkelerde şiddetin ekonomik etkileri incelenmekte olup, şiddet ve terör olaylarının yokluğu ile siyasal istikrarı ölçmek amacıyla Dünya Bankası tarafından geliştirilen “Political Stability and Absence of Violence/Terrorism (PSAV)” endeksi kullanılmaktadır. PSAV, bir ülkede hükümetin devrilme riskini ve siyasal şiddet olaylarının yoğunluğunu yansıtan bir göstergedir ve -2.5 ile +2.5 arasında değer almaktadır. Yüksek değerler daha güçlü siyasal istikrarı ve şiddetin daha az olduğunu ifade ederken, düşük değerler siyasal belirsizliği ve yüksek şiddet riskini göstermektedir.

1.9.1. Bhutan Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) üyesi Bhutan, 2000–2022 döneminde Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terörizm Olmaması (Political Stability and Absence of Violence/Terrorism - PSAV) göstergesinde önemli değişimler yaşamıştır. Bu gösterge, siyasi istikrar ve şiddet-terörizm yokluğunu ölçmek amacıyla -2.5 ile +2.5 arasında değer almaktadır ve yüksek değerler daha iyi siyasi durum ve düşük şiddet anlamına gelir. 2000 yılında Bhutan’ın PSAV değeri 0.5 seviyesindeydi ve bu, o dönemde nispeten düşük bir siyasi istikrar ve bazı şiddet veya istikrarsızlık risklerinin varlığına işaret etmektedir. Ancak sonraki yıllarda bu gösterge önemli bir yükseliş göstermiştir. Özellikle 2002–2006 yılları arasında PSAV değeri sürekli artarak 2005 ve 2006 yıllarında 1.3 seviyesine ulaşmıştır. Bu, Bhutan’da siyasi istikrarın zirve yaptığı ve şiddetin azaldığı bir dönemi ifade eder. 2007 yılında ise göstergede belirgin bir düşüş görülmekte, değer 0.6’ya inmektedir. Bu durum, ülke içinde veya bölgesel gelişmelerden kaynaklanan bazı sorunların ortaya çıktığına işaret edebilir. 2008–2013 yılları arasında PSAV göstergesi 0.7 ile 0.8 arasında dalgalanarak nispeten stabil fakat küçük oynamalar gösteren bir seyir

izlemektedir. 2014'ten itibaren gösterge tekrar 1.0–1.1 aralığına yükselmiş ve Bhutan'ın bu yıllarda siyasi istikrarı koruduğunu, siyasi şiddet ve terörizm olaylarının oldukça sınırlı olduğunu göstermiştir. 2021 yılında ise PSAV değerinde geçici bir düşüş 0.8 seviyesine gözlenmiş, bu durum küresel krizler, örneğin COVID-19 pandemisi gibi olaylardan kaynaklanmış olabilir. Genel olarak, Bhutan'da iki on yıllık süreçte PSAV göstergesi pozitif bir trend izlemiş, bu da ülkenin güvenlik ve siyasi durumunun iyileştiğini ve ekonomik büyüme için uygun bir ortam yarattığını göstermektedir. Grafik 1'de Bhutan'ın 2000–2022 yılları arasındaki PSAV göstergesi değişimi grafiksel olarak sunulmaktadır.

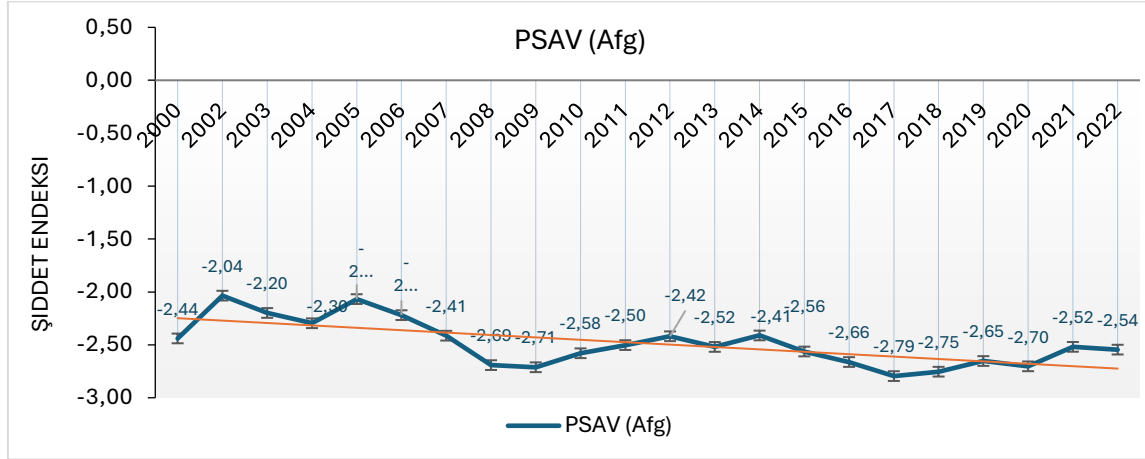
Grafik 1: Bhutan ülkesinin 2000–2022 dönemine ait (PSAV) göstergesi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.9.2. Afganistan Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

Afganistan, 2000-2022 yılları arasında siyasi istikrar ve şiddetin olmaması göstergesi (PSAV) açısından önemli dalgalanmalar göstermiştir. PSAV değerleri, ülkedeki şiddet düzeyinin zaman içindeki değişimini yansıtmaktadır; negatif değerlerin büyüklüğü şiddetin ve istikrarsızlığın yüksek olduğunu göstermektedir. Grafik 2 incelendiğinde, Afganistan'da en düşük PSAV değeri -2.79 ile 2017 yılında gözlemlenmiş olup, bu yıl şiddetin en yüksek olduğu dönem olarak değerlendirilebilir. En yüksek PSAV değeri ise -2.04 ile 2002 yılında kaydedilmiş, bu da göreceli olarak şiddetin en düşük seviyede olduğu yıl olduğunu göstermektedir. Genel olarak, Afganistan'ın PSAV endeksi 2000'lerden itibaren genellikle -2.0 ile -2.8 arasında seyretmiş, bu da ülkenin uzun süreli siyasi istikrarsızlık ve yüksek şiddet düzeyi yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Afganistan'ın güvenlik ve siyasi istikrar açısından ciddi zorluklarla karşılaştığını ve bu

problemlerin 2000’li yıllar boyunca devam ettiğini göstermektedir. Grafik 2’de bu dalgalanmalar açıkça görülmektedir.

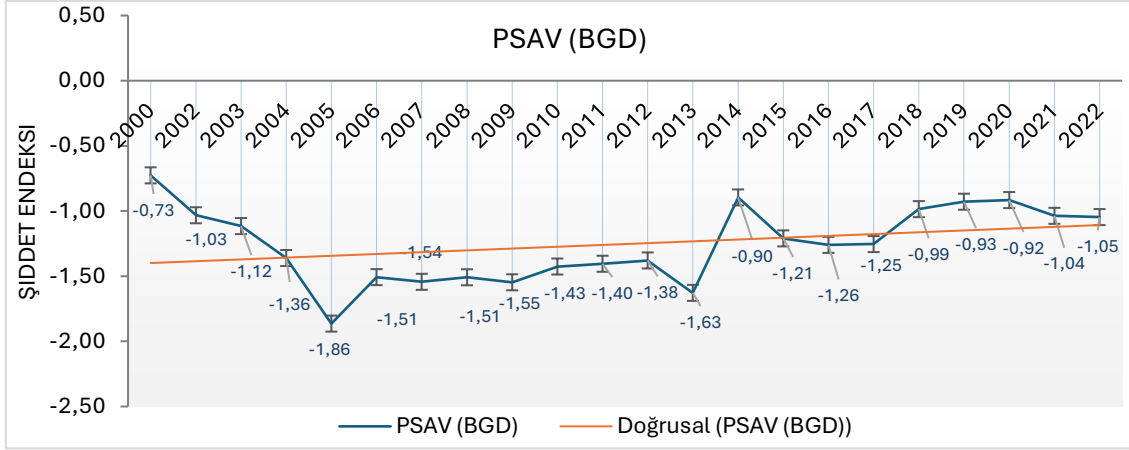

Grafik 2: Afganistan ülkesinin 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI’den alınmıştır.

1.9.3. Bangladeş Ülkesinde Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

Bangladeş için 2000–2022 yılları arasındaki PSAV (Siyasi İstikrar ve Şiddetin Olmaması) göstergesi incelendiğinde, şiddet düzeyinin Afganistan’a kıyasla daha düşük ve görece daha istikrarlı olduğu görülmektedir. PSAV değerleri genellikle -0.73 ile -1.86 arasında değişmekte olup, bu durum Bangladeş’in şiddet ve siyasi istikrarsızlık açısından daha az risk taşıdığını ortaya koymaktadır. 2005 yılı, -1.86 ile en düşük PSAV değerine sahip olup, bu yıl ülkede şiddetin en yoğun yaşandığı dönem olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, 2000 yılı -0.73 değeriyle en yüksek PSAV seviyesinin gözlemlendiği yıl olmuş ve göreceli olarak en düşük şiddet düzeyi bu yılda kaydedilmiştir. Ayrıca, 2014 ve 2018 yıllarında PSAV değerlerinde dikkat çekici iyileşmeler görülmüş, bu da söz konusu yıllarda ülkede şiddet seviyesinin azaldığını göstermektedir.

Genel olarak Bangladeş’in PSAV değerlerinde zaman içerisinde dalgalanmalar yaşanmakla birlikte, ülkenin siyasi istikrarını korumaya yönelik belirli düzeyde bir denge sağlandığı anlaşılmaktadır. Grafik 3’te 2000–2022 dönemi arasında PSAV göstergesinde meydana gelen değişimler grafiksel olarak sunulmaktadır.

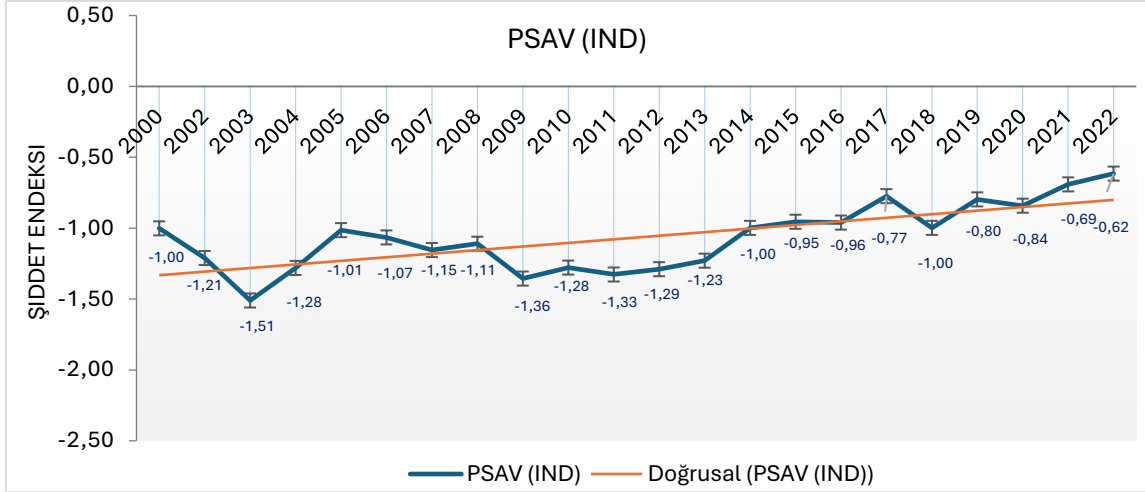
Grafik 3: Bangladeş ülkesinin 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.9.4. Hindistan'da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

2000–2022 dönemine ait PSAV (Siyasi İstikrar ve Şiddetin Olmaması) verileri incelendiğinde, Hindistan'ın görece istikrarlı bir şiddet profiline sahip olduğu görülmektedir. PSAV değerleri genel olarak -1.5 ile -0.6 arasında değişmiş ve bu da ülkede yüksek düzeyde bir siyasi istikrarsızlık ya da sürekli artan bir şiddet ortamının oluşmadığını göstermektedir.

En düşük PSAV değeri -1.5 ile 2003 yılında kaydedilmiş olup, bu yıl şiddetin en yoğun yaşandığı dönem olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, en yüksek PSAV değeri -0.6 ile 2022 yılında gözlemlenmiş, bu da son yıllarda Hindistan'da göreceli olarak şiddetin azaldığını ve siyasi istikrarın güçlendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 2017 yılından itibaren PSAV değerlerinde belirgin bir iyileşme eğilimi dikkat çekmektedir. Bu bulgular, Hindistan'ın uzun vadeli bir siyasi istikrar sağlama çabalarının zaman içinde olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, PSAV endeksinin tüm yıllarda negatif bölgede kalması, ülkenin hâlâ tam anlamıyla şiddet ve siyasi istikrarsızlık risklerinden arındırılmadığını ve iyileşmeye rağmen bu sorunların tamamen ortadan kalkmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, genel eğilim olumlu yönde olmakla birlikte, Hindistan'daki şiddet düzeyi hiçbir zaman pozitif bir göstergede yer almamıştır. Grafik 4'te, söz konusu yıllar arasındaki PSAV değerlerindeki yıllık değişimler grafiksel olarak sunulmaktadır.

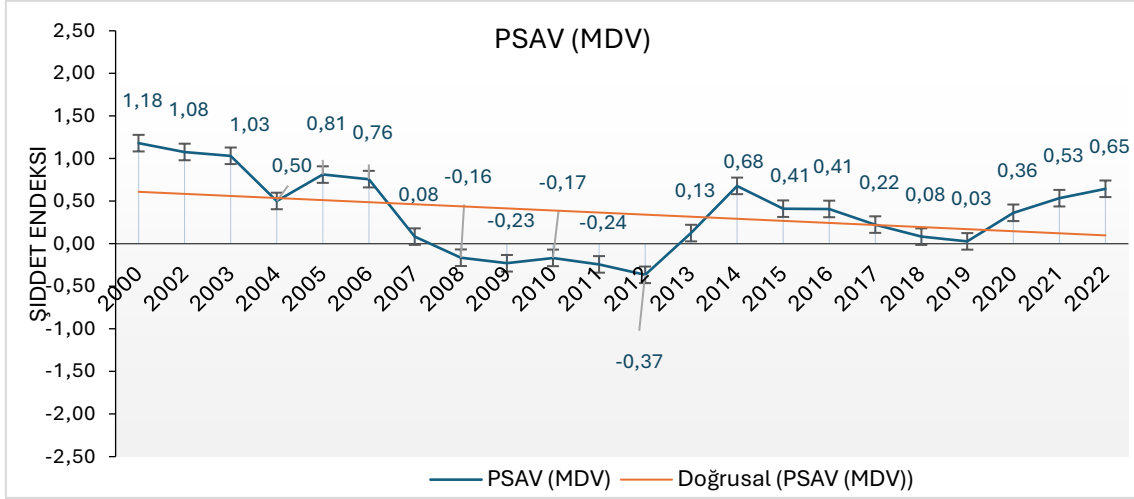
Grafik 4: Hindistan’ın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI’den alınmıştır.

1.9.5. Maldivler’de Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

2000–2022 dönemine ait PSAV (Siyasi İstikrar ve Şiddetin Olmaması) verileri incelendiğinde, Maldivler’in SAARC ülkeleri arasında en yüksek PSAV seviyelerine sahip ülkelerden biri olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde PSAV değerleri -0.4 ile 1.2 arasında değişmiş olup, uzun yıllar boyunca pozitif seviyelerde seyretmiştir. Bu durum, ülkenin genel olarak düşük düzeyde şiddet ve daha istikrarlı bir siyasi ortamda bulunduğu işaret etmektedir. En yüksek PSAV değeri 1.2 ile 2000 yılında kaydedilmiş, bu da ilgili yılın siyasi istikrarın en yüksek, şiddet düzeyinin ise en düşük olduğu dönem olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, en düşük değer -0.4 ile 2012 yılında gerçekleşmiş ve bu yıl şiddetin görece arttığı, siyasi istikrarın ise zayıfladığı bir dönemi temsil etmiştir. Özellikle 2007–2012 yılları arasında PSAV göstergesinde dikkat çekici bir düşüş yaşanmış, ancak bu düşüşün ardından 2013 yılından itibaren göstergelerde tekrar kademeli bir toparlanma gözlemlenmiştir. Son yıllarda ise (2020–2022) PSAV değerlerinin yeniden pozitif seviyelere yükseldiği ve 0.6 düzeyine kadar ulaştığı görülmektedir. Bu durum, Maldivler’in 2008’lerin başındaki görece istikrarsızlık döneminden sonra yeniden görece barışçıl ve istikrarlı bir yapıya kavuştuğuna işaret etmektedir.

Grafik 5’te, Maldivler’in 2000–2022 dönemi PSAV değerlerindeki yıllık değişim grafiksel olarak sunulmaktadır.

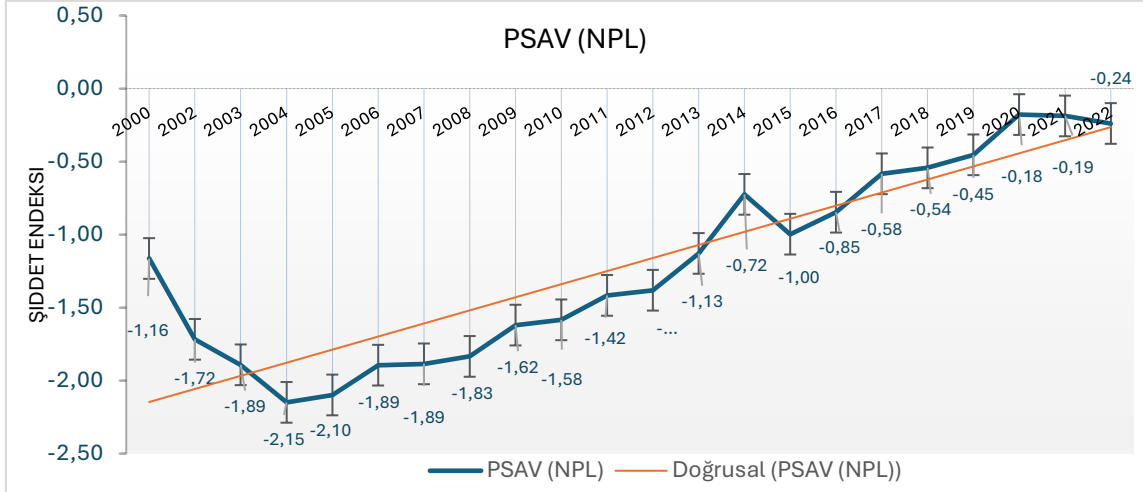

Grafik 5: Maldivler'in 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.9.6. Nepal'de Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

2000–2022 dönemine ait PSAV göstergesi incelendiğinde, Nepal'in özellikle 2000'li yılların ilk yarısında oldukça düşük değerlere sahip olduğu ve bu durumun ciddi bir siyasi istikrarsızlık ve yüksek şiddet düzeyiyle ilişkili olduğu görülmektedir. En düşük PSAV değeri -2,15 ile 2004 yılında kaydedilmiş ve bu yıl Nepal'deki şiddetin en yoğun, siyasi istikrarın ise en zayıf olduğu dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde ülke, iç çatışmalar ve hükümet krizleriyle karşı karşıya kalmıştır. 2005–2012 yılları arasında PSAV değerleri -2,10 ile -1,38 arasında dalgalanmış olup, bu da Nepal'in uzun bir süre boyunca ciddi yapısal sorunlarla mücadele ettiğini göstermektedir. Ancak 2013 yılından itibaren PSAV göstergesinde belirgin bir iyileşme süreci gözlemlenmiştir. 2014 yılında PSAV değeri -0,72'ye kadar yükselmiş ve bu durum ülkedeki şiddet seviyesinin azaldığına, siyasi ortamın ise görece daha istikrarlı hale geldiğine işaret etmektedir. Son yıllarda ise (2017–2022), PSAV değerlerinin -0,58'den -0,24 seviyesine kadar iyileştiği ve 2020 yılında -0,18 ile dönemin en yüksek değerlerinden birine ulaşıldığı görülmektedir. Bu gelişmeler, Nepal'in uzun yıllar süren siyasi türbülans ve içsel çatışmaların ardından göreceli bir istikrar ortamına yöneldiğini göstermektedir. Ancak PSAV değerlerinin hâlâ negatif düzeylerde kalması, ülkenin şiddet ve istikrar sorunlarının tam olarak çözülemediğini ve yapısal reformlara olan ihtiyacın devam ettiğini ortaya koymaktadır. Grafik 6'da, Nepal'in 2000–2022 dönemi PSAV değerlerindeki yıllık değişim grafiksel olarak sunulmaktadır.

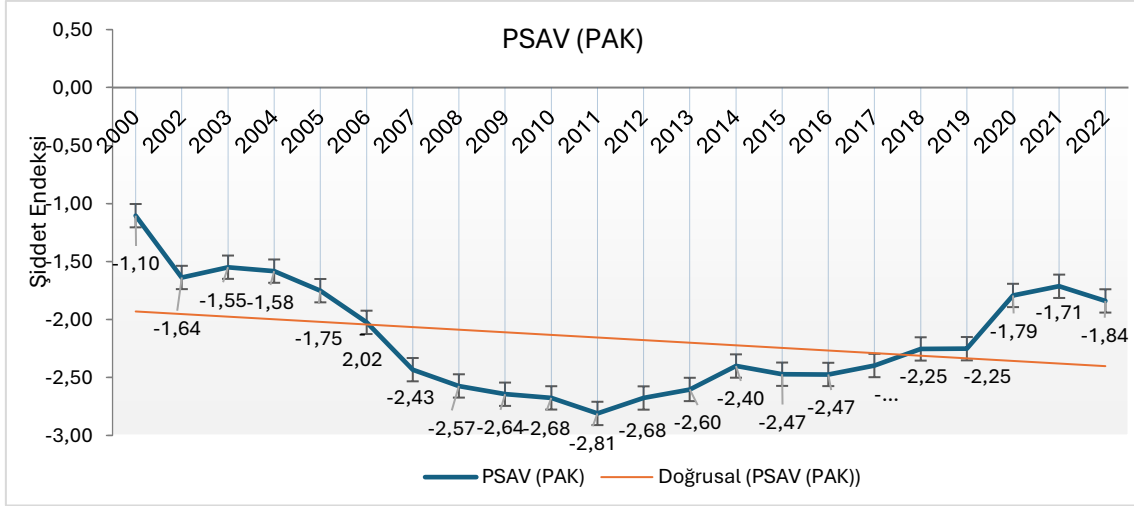

Grafik 6: Nepal'in 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.9.7. Pakistan'da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

2000–2022 dönemine ait PSAV verileri incelendiğinde, Pakistan'ın SAARC ülkeleri arasında en düşük PSAV değerlerine sahip ülkelerden biri olduğu görülmektedir. Bu durum, ülkede uzun süreli siyasi istikrarsızlık, terör olayları ve toplumsal çatışmaların yoğun şekilde yaşandığını ortaya koymaktadır. En düşük PSAV değeri -2.81 ile 2011 yılında kaydedilmiş olup, bu yıl ülkede şiddet düzeyinin en yüksek, siyasi istikrarın ise en zayıf olduğu dönem olarak dikkat çekmektedir. 2006–2013 yılları arasında PSAV değerleri sürekli olarak -2.0'ın altında seyretmiş, bu da söz konusu dönemde Pakistan'da güvenlik sorunlarının ve istikrarsızlık ortamının derinleştiğine işaret etmektedir. 2014 yılından itibaren PSAV göstergelerinde kısmi bir iyileşme gözlemlenmiş olsa da, değerler hâlâ -2.25 ile -2.47 gibi oldukça düşük seviyelerde kalmıştır. Bu durum, ülkede bazı güvenlik reformlarının ve askeri operasyonların etkili olsa da, tam anlamıyla istikrarlı bir ortama ulaşamadığını göstermektedir. Son yıllarda (2020–2022) PSAV değerlerinde sınırlı bir artış yaşanmış, 2020 yılında -1.79 ve 2021'de -1.71 ile bir miktar toparlanma gözlemlenmiştir. Ancak 2022 yılında değer tekrar -1.84'e düşerek kırılganlığın devam ettiğini ortaya koymuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, Pakistan'ın PSAV göstergesi yıllar içinde bazı dönemsel iyileşmeler gösterse de, ortalama olarak düşük seviyelerde kalmaya devam etmektedir. Bu da, ülkenin yapısal siyasi sorunlar, güvenlik riskleri ve toplumsal gerilimlerle mücadele etmeye devam ettiğini göstermektedir. Grafik 7'de, 2000–2022 döneminde Pakistan'ın PSAV değerlerindeki yıllık değişim grafiksel olarak sunulmaktadır.

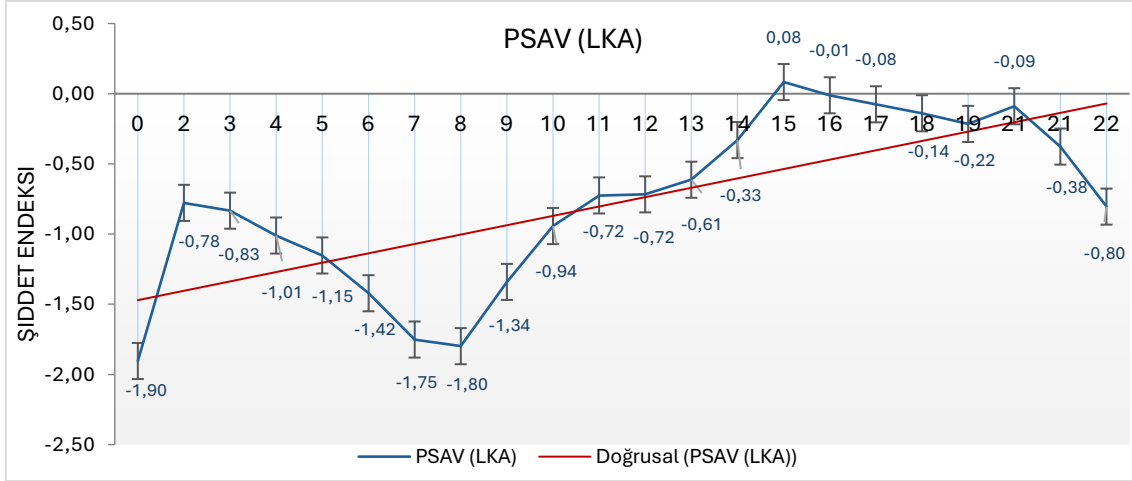

Grafik 7: Pakistan'ın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.9.8. Sri Lanka'da Şiddet Düzeylerinin Analizi (2000–2022)

Sri Lanka'nın 2000–2022 dönemine ait PSAV (Siyasi İstikrar ve Şiddetten Uzaklık) göstergesi incelendiğinde, 2000 yılında -1.90 değeri ile oldukça düşük bir seviyede başladığı görülmektedir. Bu değer, ülkede yüksek şiddet düzeyini ve zayıf siyasi istikrarı yansıtmaktadır. 2004–2009 döneminde PSAV göstergesi -1.01 ile -1.80 arasında değişmiş, bu yıllarda şiddet düzeyinin görece yüksek seviyelerde seyrettiği anlaşılmaktadır. 2010 yılından itibaren göstergede iyileşme gözlemlenmiş, 2015 yılında 0.08 değerine ulaşarak analiz döneminin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Bu durum, siyasi istikrarın arttığı ve şiddet düzeyinin azaldığı bir dönemi işaret etmektedir. 2016–2022 aralığında PSAV değeri tekrar düşüş göstermiş ve -0.01 ile -0.80 arasında dalgalanmıştır. 2022 yılında -0.80 seviyesine gerileyen gösterge, şiddet riskinin yeniden artış eğilimine girdiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak Sri Lanka'da PSAV göstergesi, 2000'li yılların başlarında oldukça düşük seviyelerde seyretmiş, 2010 sonrası dönemde iyileşmiş ancak son yıllarda yeniden zayıflama eğilimi göstermiştir. Göstergenin dönem boyunca tamamen pozitif değerlere ulaşmaması, ülkede şiddet ve istikrar sorunlarının tamamen ortadan kalkmadığını göstermektedir. Grafik 8'de, Sri Lanka'nın 2000–2022 dönemindeki yıllık PSAV değerlerindeki değişim grafiksel olarak sunulmaktadır.

Grafik 8: Sri Lanka'nın 2000–2022 dönemine ait şiddet düzeyi göstergesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur; veri Dünya Bankası WDI'den alınmıştır.

1.10. Yolsuzluk

Yolsuzluk, yönetim tarihinin derinliklerine kadar uzanan ve küresel ölçekte yaygınlık gösteren karmaşık bir olgudur. Etimolojik olarak Latince "corruptus" kökünden gelen bu kavram; bozulma, güvenin ihlali, ahlaki ilkelerin çiğnenmesi ve kurumsal yapıların zayıflatılması anlamlarını taşır. Bu yönüyle yolsuzluk, yalnızca hukuki kuralları değil aynı zamanda yerleşik idari ve etik normları da aşındıran çok boyutlu bir sorundur (Kordi & Khdaparast, 2016). Son dönem iktisadi araştırmalar, yolsuzluğu ekonomik büyümenin önünde ciddi bir engel olarak değerlendirmekte ve kaynak dağılımını bozarak piyasa mekanizmalarını çarpıttığını, kamu kurumlarına olan güveni azalttığını ortaya koymaktadır. Bu karmaşık yapı, sadece ekonomiyle sınırlı kalmayıp sosyal yapının birçok alanını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ceza hukuku, ekonomi, siyaset bilimi gibi çeşitli disiplinlerde yapılan araştırmalar, yolsuzluğun yapısal nedenleri ve sonuçlarını çok boyutlu olarak incelemektedir. Özellikle yolsuzluğun kişi başına düşen gelir, ekonomik büyüme oranları, yatırım düzeyleri, kamu altyapısının kalitesi, doğrudan yabancı yatırımlar ve uluslararası ticaret gibi makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri geniş çapta analiz edilmiştir.

Dünya Bankası (2021), yolsuzluğu "kamu görevlerinin özel çıkarlar doğrultusunda kötüye kullanılması" şeklinde tanımlamakta; rüşvet, zimmet, adam kayırma gibi uygulamaları bu kapsamda değerlendirmektedir. Benzer şekilde, Uluslararası Şeffaflık Örgütü de (2021) yolsuzluğu, kendisine emanet edilen gücün kişisel çıkar için kötüye kullanılması olarak tanımlar. Bu bağlamda yolsuzluk; büyük ölçekli (grand), küçük

ölçekli (petty) ve siyasi yolsuzluk (political corruption) olmak üzere üç temel kategoriye ayrılmaktadır.

Jiang ve Nie (2014), Çin mucizesi üzerine yaptıkları çalışmada, kamu görevlilerinin firmalardan rüşvet alarak onlara bazı hizmetler sunduğu uygulamaları yolsuzluğun doğrudan bir örneği olarak tanımlarlar. Cieřlik ve Goczek'e (2018) göre ise yolsuzluk, gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak görülen ve yatırım kararlarında belirsizlik yaratarak ekonomik kalkınmanın önünde ciddi bir engel oluşturan bir sorundur. Bu çerçevede, yolsuzluk hem yeni yatırımları caydırmakta hem de ekonomik kaynakların verimsiz kullanımına neden olmaktadır. Yolsuzluğun tanımı üzerine yapılan kuramsal çalışmalar da literatürde önemli bir yer tutar. Yolsuzluğu kamu görevlilerinin yerleşik normlardan saparak özel çıkarlarını gözetmeleri olarak tanımlarken; Nye (1967) bu durumu, kamu görevinin biçimsel sorumluluklarının dışına çıkarak maddi veya statü temelli çıkar sağlama davranışı olarak tanımlar. Senturia, yolsuzluğu kamu gücünün özel kazanç için kötüye kullanımı olarak nitelendirirken; Theobald (1990) ise yürürlükteki yasaları ve düzenlemeleri ihlal ederek görev yetkisinin kişisel menfaat için kullanılması olarak açıklamaktadır (Theobald, 1990).

Demokratik bir sistem bağlamında Warren (2004), yolsuzluğu, toplumsal dışlamaya neden olan ve karar alma süreçlerinde belirli grupların veya bireylerin haksız şekilde avantaj elde etmesine imkân tanıyan bir ihlal biçimi olarak değerlendirmektedir. Bu durum, demokrasinin kapsayıcılık ilkesine aykırı bir yapı doğurur. Cotte Poveda ve Martínez Carvajal'a (2019) göre yolsuzluk, genellikle rüşvet, zimmet veya diğer yasa dışı mali çıkar biçimlerini içeren bir güç ve yetki istismarıdır. Scott (1972) ve Karklins (2016) gibi araştırmacılar da, yolsuzluğu genellikle "kamu gücünün özel kazanç için kötüye kullanılması" şeklinde tanımlar. Yukarıda yer verilen tanımlar ve yaklaşımlar, yolsuzluğun yalnızca hukuki ya da ekonomik değil; aynı zamanda sosyal ve yönetsel boyutları olan çok katmanlı bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yolsuzlukla mücadele, sadece hukuki düzenlemelerle sınırlı kalmayıp kurumsal reformlar, şeffaflık ilkeleri ve toplumsal bilinçlenmeyi de içeren çok yönlü stratejiler gerektirmektedir.

1.10.1. Yolsuzluk Türleri

Harrison'a (2015) göre, yolsuzluk farklı kurumsal yapılarda ve hiyerarşik düzeylerde çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu türler arasında büyük yolsuzluk, siyasi yolsuzluk, kurumsal yolsuzluk, idari yolsuzluk ve sistemik yolsuzluk yer almaktadır.

1.10.1.1. Büyük Yolsuzluk

Büyük yolsuzluk, genellikle üst düzey kamu görevlilerinin görevlerini kişisel çıkarları doğrultusunda kötüye kullanmalarıyla karakterize edilir. Bu tür yolsuzlukta, kamu kaynakları belirli ticari çıkarlar ya da siyasi grupların lehine yönlendirilmektedir (V. Bhargava, 2005). Devlet başkanları, bakanlar ve üst düzey yöneticiler gibi yüksek makam sahipleri, çoğu zaman kamu yararını göz ardı ederek kendi menfaatlerini ya da iş dünyasından ya da siyaset dünyasından belirli grupların çıkarlarını öncelikli hale getirmektedir (Lewis, 2011).

1.10.1.2. Siyasi Yolsuzluk

Siyasi yolsuzluk ise yasa koyucu yetkilerin krallar, diktatörler ya da milletvekilleri tarafından kişisel ya da siyasi çıkarlar uğruna suistimal edilmesini ifade eder (Harrison, 2015). Bu tür yolsuzluk, kamu kurumlarında gerçekleşen usulsüzlükleri kapsamakta ve siyasi iktidarın en üst kademelerinde vuku bulmaktadır. Genellikle seçimle ya da atama yoluyla göreve gelen siyasi yetkililer, üst düzey kamu görevlileri ve siyasi nüfuza sahip kişiler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Kamu adına yasa yapma ve uygulama yetkisine sahip bu aktörlerin etik dışı davranışlarda bulunması, toplumun onlara olan güvenini ciddi şekilde zedelemektedir (Otubo, 2023).

1.10.1.3. Kurumsal Yolsuzluk

Kurumsal yolsuzluk, özellikle özel sektör işletmelerinde sıkça karşılaşılan bir olgudur. Bu tür yolsuzluk, şirket yöneticilerinin kişisel çıkarlarını hissedarların menfaatlerinin önüne koymalarıyla ortaya çıkmakta ve kimi zaman rüşvet gibi etik dışı uygulamaları da içermektedir (Harrison, 2015). Yolsuzluk, yalnızca tedarikçiler ve müşterilerle olan dış ilişkilerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda şirket içi süreçlerde de kendini gösterebilir. Yöneticilerin şirket kaynaklarını kişisel zenginleşme amacıyla kullanmaları, hem hissedar değerini hem de kurumsal etik ilkeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Castro ve

diğerlerine (2020) göre kurumsal yolsuzluk; "bir şirket temsilcisinin kişisel ve/veya kurumsal çıkarlar doğrultusunda resmi yetkisini kötüye kullanması" olarak tanımlanmaktadır. Yazarlar, bu tür yolsuzluğun hem bireysel hem de kurumsal kazanç sağlamak amacıyla gerçekleştiğini vurgulamaktadır.

1.10.1.4.İdari Yolsuzluk

İdari yolsuzluk, rüşvet ve kayırmacılık gibi yöntemlerle bazı bireylerin veya işletmelerin vergi yükümlülüklerinden kaçmaları, düzenleyici kurallardan muaf tutulmaları ya da düşük düzeyli kamu ihalelerini kazanmaları gibi avantajlar elde etmelerini içermektedir. Genellikle alt düzey bürokratik süreçlerde rastlanan bu tür yolsuzluk, idari işlemlerde adaletsizliği beslemektedir.

1.10.1.5.Sistemik Yolsuzluk

Sistemik yolsuzluk, toplumsal yapıları ve normları derinlemesine etkileyen, tüm düzeylerde kurumsallaşmış bir yolsuzluk biçimidir. Bu tür yolsuzluk, yalnızca bireysel ya da kurumsal davranışlarla sınırlı olmayıp, toplumsal düzeyde yerleşik hale gelmiş yolsuzluk kültürünü ifade eder. Farklı yolsuzluk türlerinin doğru şekilde anlaşılması, yolsuzlukla mücadeleye yönelik etkili stratejilerin geliştirilmesi ve yönetim ile iş dünyasında şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması açısından hayati öneme sahiptir (Harrison, 2015). Aktan (2015), kamusal yetkiyle donatılmış kamu görevlilerinin ya da kamu sorumluluğu üstlenmiş bireylerin, kendilerine duyulan güvene dayalı konumlarını kişisel ya da belirli grupların çıkarları doğrultusunda çeşitli yasa dışı yöntemlerle kötüye kullanabileceklerini belirtmektedir. Bu tür yolsuzluk uygulamaları arasında rüşvet, lobi faaliyetleri, zimmete para geçirme, irtikap, seçim sahtekârlığı, nepotizm (akraba kayırmacılığı), himayecilik ve kayırmacılık yer almakta olup, bunlarla sınırlı değildir. Aşağıdaki tablo, söz konusu siyasi yolsuzluk türlerinin sınıflandırmasını ve her birinin açıklamasını sunmaktadır (Aktan, 2015).

Tablo 1: Siyasal Yolsuzluk Türleri

Sınıflandırma	Açıklama
Rüşvet	Rüşvet, para, hediye veya ayrıcalık gibi değerli bir şeyin, siyasi süreçlerde etki sağlamak, ayrıcalıklı muamele görmek veya karar alınmasını etkilemek amacıyla verilmesi veya kabul edilmesidir. Güvenilen bir kişinin kararını etkilemek için ödül sunmak olarak tanımlanır. Bu durum, kamusal çıkarlar yerine rüşvet verenlerin çıkarlarının önceliklendirilmesine yol açarak politika sonuçlarını bozar, kaynakların verimsiz dağılımına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olur. Ayrıca, rüşvet kamu kurumlarına olan güveni zedeler, yatırımları caydırır ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler (Nye, 1967).
Lobicilik	Lobicilik, hükümet kararlarını etkileme amacıyla meşru bir faaliyettir ancak para veya ayrıcalık karşılığında aşırı etki sağlamak için kullanıldığında yolsuzluk haline gelir. Yolsuz lobicilik, zengin bireyler veya şirketler lehine politikaların şekillenmesine neden olur, gelir eşitsizliğini artırır ve ekonomik hareketliliği sınırlar. Bu durum toplumsal huzursuzluğu tetikler ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Rose-Ackerman'a (2008) göre, lobicilik, çıkar gruplarının kampanya bağışları ve bilgilendirme faaliyetleri aracılığıyla yasama organlarını etkileme çabasıdır. Lobiciler, kamu politikalarını şekillendirmeyi ve yasama organlarında çeşitli çıkarları temsil etmeyi amaçlar (Rose-Ackerman, 2013).
Seçim Hilesi	Seçim hilesi, demokratik seçimlerin bütünlüğünü zedeler; bu bütünlük, siyasi istikrar ve yatırımcı güveni için esastır. Yaygın seçim hilesi olan ülkelerde, siyasi belirsizlik nedeniyle yatırımcılar yatırım yapmaktan çekinir, bu da ekonomik faaliyetlerin azalmasına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına yol açar. Lehoucq (2003) seçim hilesini, seçim yasalarının ihlali, seçmenlerin sandık başında zorlanması, oy pusulası doldurma ve hatta seçmenlere karşı şiddet uygulanması gibi farklı türleriyle tanımlar. Seçim hilesinin sorumluluğu siyasi partiler, adaylar ve seçim görevlileri gibi aktörlere ait olabilir (Lehoucq, 2003).
Nepotizm (Akraba Kayırmacılığı)	Nepotizm, niteliksiz kişilerin güç pozisyonlarına getirilmesiyle kurumları zayıflatır, etkisiz yönetim ve kaynakların kötü kullanılmasına yol açar. Bu durum ekonomik verimsizliklere, üretkenlik düşüşüne ve kamu güveninin azalmasına sebep olarak ekonomik büyümeyi engeller. Gitanjali Roy'e (2021) göre nepotizm, işe alım ve terfilerde aile üyelerine ayrıcalık tanımayı ifade eder ve kişilerin niteliklerden çok aile bağlarını önceliklendirmesiyle ortaya çıkar. Bu durum,

kurumsal performansı olumsuz etkiler ve servetin adaletsiz dağılımına neden olur (Roy, 2021).

Kayırmacılık, kaynakların ve devlet ihalelerinin siyasi bağlantıları olan kişilere ya da şirketlere, daha liyakatli olanlar yerine verilmesiyle kaynakların yanlış tahsis edilmesine yol açar. Bu durum ekonomik büyümeyi engeller ve kamuoyunda hükümete karşı memnuniyetsizliği artırır. Khatri ve diğerleri (2005), kayırmacılığı kişisel ilişkilere dayalı kayırmacılık olarak tanımlar ve bunun çeşitli türleri vardır: ilişkisel, araçsal, akran ve hiyerarşik kayırmacılık. Bu durum, Asya finans kurumları ve Batı'daki kurumsal yönetim sistemlerinde görülür; ekonomileri etkileyerek verimsizlik, adaletsiz rekabet ve kaynakların çarpık dağılımına neden olur, böylece piyasa mekanizmalarını zayıflatır ve ekonomik büyümeyi yavaşlatır (Khatri vd., 2006).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.10.2. Yolsuzluğun Nedenleri

Yolsuzluğun nedenleri birkaç temel faktör altında sınıflandırılabilir:

1.10.2.1. Belirsiz Kanunlar ve Düzenlemeler

Belirsiz veya yetersiz tanımlanmış yasalar, bireylerin ve kurumların hak etmedikleri kamu kaynaklarını suiistimal etmelerine olanak tanıyan boşluklar yaratır. Bu açıklık eksikliği, yolsuzluğa zemin hazırlayan bir ortam oluşturur. Bu çerçevede, yasal ve kurumsal tasarımın yolsuzluk üzerindeki etkisini vurgulayan kuramsal ve ampirik çalışmalarla da uyumludur; özellikle hukuki belirsizliğin rant arayışını ve rüşvet için pazarlık alanını genişlettiği belirtilmektedir (Rose-Ackerman & Palifka, 2016; Treisman, 2000).

1.10.2.2. Gücün Kötüye Kullanım İmkânı

Devletler, düzenleme yapma, vergi koyma ve yasaları uygulama yetkisine sahiptir. Kamu görevlileri, bu yetkileri işletmeleri veya bireyleri hedef alarak, taciz ve zorlamaya yol açacak şekilde kötüye kullanabilirler. Masum işletmeler bile, düzenleyici süreçlerde

karşılaşılabilecekleri gecikme ve maliyetlerden kaçınmak için rüşvet vermeye zorlanabilir. Kamu gücünün özel çıkar için kötüye kullanılmasını, hem klasik “prensip–ajan” modelleri hem de uluslararası tanımlar yolsuzluğun özünde yer alan mekanizma olarak ele almaktadır. Özellikle Transparency International, yolsuzluğu “emanet edilen gücün özel çıkar için kötüye kullanılması” şeklinde tanımlayarak bu boyutu öne çıkarır (Transparency International, 2021).

1.10.2.3.Düşük Kişi Başına Gelir

Düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde yolsuzluk oranları genellikle daha yüksektir. Kötü yönetim hem düşük gelirin nedeni hem de sonucudur; çünkü ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkiler. Çapraz ülke çalışmalarında, düşük kişi başına gelir, zayıf kurumlar ve yüksek yolsuzluk arasında güçlü bir eşzamanlı ilişki bulunmakta; ayrıca yolsuzluğun sermaye birikimini ve büyümeyi düşürerek gelir seviyelerini daha da baskıladığı gösterilmektedir (Mauro, 1995; Ugur & Dasgupta, 2011).

1.10.2.4.Mülkiyet Hakları ve Hukukun Zayıf Uygulanması

Mülkiyet haklarının yetersiz korunması ve hukuki altyapının zayıf olması belirsizlik yaratır; kamu ve özel mülkiyet arasındaki sınırlar bulanıklaşır. Bu durum yatırım ortamını olumsuz etkiler ve yolsuzluğu teşvik eder Kurumsal iktisat literatürü, mülkiyet haklarının zayıf tanımlandığı ve hukukun üstünlüğünün sağlanamadığı ortamlarda hem yatırımın hem de yönetim kalitesinin bozulduğunu; bunun da rüşvet ve kayırmacılık için güçlü teşvikler yarattığını göstermektedir (S. F. Knack, 2000; Rose–Ackerman, 2008).

1.10.2.5.Kapalı Ekonomik ve Siyasal Sistemler

Siyasal ve ekonomik özgürlüklerin kısıtlı olduğu kapalı sistemlerde yolsuzluk daha yaygındır. Bu tür sistemlerde sosyal eşitsizlikler artar ve devletin ele geçirilmesine zemin hazırlar. Siyasal rekabetin artması, organize muhalefetin varlığı ve ifade özgürlüğü ise şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirerek yolsuzluğu azaltır. Karşılaştırmalı çalışmalar, uzun süreli demokrasi deneyimine ve daha açık siyasal kurumlara sahip ülkelerin yolsuzluk düzeylerinin, otoriter ve rekabetin sınırlı olduğu rejimlere kıyasla daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Svensson, 2005; Treisman, 2000).

1.10.3.Tarihsel ve Kültürel Faktörler

Kültürel normlar ve tarihsel bağlamlar, yolsuzluk algılarını etkileyebilir. Bazı kültürlerde hediye verme gibi uygulamalar kabul edilebilir görülürken, diğerlerinde bu davranışlar yolsuzluk olarak değerlendirilir. Yeni kuşak çalışmalar, tarihsel mirasın, kolonyal geçmişin ve yerleşik kültürel normların, rüşvet ve kayırmacılığın “normalleşme” düzeyini ve yolsuzluğa karşı toplumsal toleransı önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir(Pozsgai-Alvarez, 2020; Rose-Ackerman & Palifka, 2016).

1.10.4. Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık Eksikliği

Devlet süreçlerinin şeffaf olmaması ve yetkililerin yaptıklarından sorumlu tutulmaması durumunda yolsuzluk yaygınlaşır. Karar alma ve kaynak dağıtımındaki opaklık, yolsuzluğa fırsat sağlar. Özellikle yolsuzlukla mücadele alanındaki uygulamalı çalışmalar, bütçe süreçlerinde, ihale mekanizmalarında ve kamu alımlarında şeffaflık arttıkça rüşvet ve kayırmacılık olasılığının anlamlı biçimde azaldığını ortaya koymaktadır (Transparency International, 2021).

1.10.5. Sosyal ve Kurumsal Normlar

Yolsuzluğun yaygın olduğu toplumlarda bu davranışlar normalleşir, bu da yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırır ve ihbarcılığı engeller. Sosyal sermaye ve kurumsal normlar üzerine yapılan çalışmalar, düşük güven ve zayıf vatandaşlık normlarının hem kamu kurumlarının performansını hem de yolsuzluğa karşı toplu tepki geliştirme kapasitesini zayıflattığını göstermektedir (S. F. Knack, 2000)

1.10.6. Siyasal İstikrarsızlık ve Çatışmalar

Siyasal istikrarsızlık veya çatışma ortamlarında hukuk düzeninin zayıflaması nedeniyle yolsuzluk artar. Kaos ortamında bireyler kişisel çıkarlarını maksimize etmeye çalışır. Ampirik bulgular, politik istikrarsızlık ve çatışmanın, düzenleyici kalite ve hukukun üstünlüğünü aşındırarak hem rüşveti hem de keyfi politika oluşumunu artırdığını ve böylece yolsuzluğun içsel olarak beslenmesine yol açtığını ortaya koymaktadır (Fredriksson & Svensson, 2003).

1.10.7. Yolsuzluğun Sonuçları

Yolsuzluğun sonuçları bilimsel olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1.10.7.1. Ekonomik Büyümeyi Zayıflatma

Yolsuzluk, hem yerli hem de yabancı yatırımcılar açısından üretken yatırımların cazibesini azaltarak ekonomik büyüme olumsuz etkiler. Rüşvetler, ekonomik faaliyetleri bozan öngörülemez vergiler gibi işlev görür. Çok sayıda ülke örneğini kapsayan ampirik çalışmalar, yolsuzluğun yatırım oranlarını ve toplam faktör verimliliğini düşürdüğünü, dolayısıyla kişi başına GSYİH büyüme oranı üzerinde kalıcı olumsuz etki yarattığını göstermektedir (Mauro, 1995; Ugur & Dasgupta, 2011).

1.10.7.2. Kamu Hizmetlerinin Kalitesinde Bozulma

Yolsuzluk, kamu malları ve hizmetleri için ayrılan mali kaynakların farklı yönlerde kaymasına neden olarak bu hizmetlerin kalitesinin düşmesine yol açar ve dolayısıyla genel ekonomik kalkınmayı sekteye uğratır. Özellikle altyapı, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde, yolsuzluk kamu yatırımlarının bileşimini çarpıtarak daha rant-yoğun projelere yönelime yol açmakta ve sosyal getirisi yüksek hizmetlerin ihmal edilmesine neden olmaktadır (Dridi, 2014; Tanzi & Davoodi, 2012).

1.10.7.3. Hukukun Üstünlüğünü Zayıflatma

Yolsuzluk, hukuki ve yargısal kurumların meşruiyetini ve etkinliğini aşındırarak hukukun üstünlüğünü tehdit eder. Yargı sisteminde rüşvet ve siyasi müdahalenin yaygın olduğu bağlamlarda, hukukun eşit ve tarafsız uygulanması zayıflamakta; bu da hem sözleşme güvenliğini hem de hak arama yollarına duyulan güveni azaltmaktadır (Rose-Ackerman & Palifka, 2016).

1.10.7.4. Sosyal Eşitsizliği Artırma

Yolsuzluk, kaynakların ve hizmetlerin adaletsiz dağılımına neden olarak sosyal eşitsizlikleri ve gelir uçurumlarını derinleştirir. IMF ve diğer kuruluşların bulguları, yüksek yolsuzluk düzeyinin hem gelir dağılımını bozduğunu hem de yoksulluk oranlarını artırdığını; çünkü kamu harcamalarının daha çok ayrıcalıklı gruplara yönlendirildiğini ortaya koymaktadır (S. Gupta vd., 2002).

1.10.7.5.Devlete Duyulan Güvenin Erozyonu

Yolsuzluk, kamu kurumlarına ve yetkililere olan halk güvenini zayıflatır. Bu durum, vatandaşların demokratik süreçlere olan katılımını ve sivil bağlılıklarını azaltır(S. Knack & Keefer, 1997).

1.10.7.6.Siyasal İstikrara Tehdit

Kamu hizmetlerinde yolsuzluk, özellikle vatandaşların yozlaşmış yetkilileri seçimle görevden alma imkanının sınırlı olduğu durumlarda, toplumsal hoşnutsuzluğu artırarak siyasal istikrarsızlığa yol açabilir. Çalışmalar, yüksek yolsuzluk ve zayıf hesap verebilirliğin, protesto ve siyasal şiddet riskini artırdığını; aynı zamanda yatırımcı güvenini zedeleyerek makroekonomik kırılganlığı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Fredriksson & Svensson, 2003)

1.10.7.7.Toplumsal Dokunun Zayıflaması

Aşırı durumlarda yolsuzluk, vatandaşların devletten ve seçim süreçlerinden yabancılaşmasına neden olarak demokrasinin kendisini tehdit edebilir (Keefer & Knack, 2007).

1.10.7.8.Kaynakların Verimsiz Alanlara Yönlendirilmesi

Yolsuzluk, hükümetlerin kaynakları şeffaflığın düşük olduğu sektörlere yönlendirmesine neden olabilir. Bu durum genellikle sağlık ve eğitim gibi daha az yozlaşmaya açık sektörlerin ihmal edilmesiyle sonuçlanır (Rose–Ackerman, 2008).

1.10.7.9.Yasadışı Faaliyetlerin Teşviki

Yolsuzluğa elverişli siyasal ortamlar, yasa dışı mal ve hizmetlere olan talebi artırarak ülkeyi suç şebekeleri için cazip bir hedef hâline getirir.

1.10.7.10. Yönetişim Kalitesinin Azalması

Yolsuzluk, kamu kurumlarında şeffaflık ve hesap verebilirliği zayıflatır ve nihayetinde genel yönetim kalitesinin düşmesine neden olur. Dünya Bankası ve diğer kuruluşların yönetim göstergeleri, yüksek yolsuzluk düzeyine sahip ülkelerde düzenleyici kalite,

etkinlik, hukukun üstünlüğü ve hesap verebilirlik gibi boyutlarda sistematik biçimde daha düşük skorlar gözlemlendiğini ortaya koymaktadır (World Bank, 2020b)

1.11. SAARC Ülkelerinde Yolsuzluğun Kuramsal Arka Planı

1.11.1. SAARC Ülkeleri ile İlgili Literatür Taraması

Yolsuzluk, toplum üzerinde çok yönlü ve yaygın etkilere sahip olan karmaşık bir olgudur ve birçok sosyal ve ekonomik yapı ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, yolsuzluk konusu bugüne kadar farklı açılardan ele alınarak kapsamlı biçimde araştırılmıştır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir bölümü ceza hukuku bağlamında şekillenmiş olsa da, son yıllarda yolsuzluğun makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmaların sayısında da artış gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, yolsuzluk ile kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH), ekonomik büyüme oranları, piyasa yapısı, yatırım oranları, uluslararası ticaret, devlet gelirleri, kara para aklama, kamu borcu, gelir dağılımı eşitsizliği, gri ekonomi, kamu altyapısının kalitesi, toplam yatırım ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiler üzerine çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Söz konusu araştırmalar, özellikle SAARC ülkelerinde yolsuzluğun neden olduğu ekonomik ve yapısal sorunları kapsamlı bir şekilde analiz ederek, bu ülkelerde karşılaşılan temel kalkınma engellerine ışık tutmaktadır.

Ali ve arkadaşları (2019) tarafından gerçekleştirilen "The Relationship between Foreign Aid and Corruption: A Case of Selected Asian Countries" başlıklı çalışma, dış yardımların yolsuzluk üzerindeki etkisini Pakistan, Hindistan, Sri Lanka ve Bangladeş olmak üzere dört Güney Asya ülkesinde incelemektedir. Çalışmada 2000–2014 dönemi için panel veri seti kullanılarak dış yardım ile yolsuzluk arasındaki ilişki çeşitli ekonometrik teknikler aracılığıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, dış yardımların yolsuzluk üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu durum, dış yardım miktarındaki artışın Yolsuzluk Algı Endeksi'nde düşüşe (yani yolsuzluk algısında iyileşmeye) yol açtığını ifade etmektedir. Söz konusu çalışma, Asya bölgesindeki yolsuzluk düzeyleri üzerinde dış yardımların etkisine dair önemli bulgular sunmaktadır (Ali vd., 2019). Shah ve Aish (2022), Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Sri Lanka ve Nepal olmak üzere beş Güney Asya ülkesinde 2013-2019 dönemine ait panel veriler kullanarak yolsuzluk, kara para aklama ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada sabit etkili ve rastgele etkili ekonometrik regresyon modelleri uygulanmış ve yolsuzluk ile kara para

aklama arasındaki pozitif ve anlamlı ilişkiye ek olarak, bu faktörlerin enflasyon üzerinde de pozitif ve anlamlı etkileri olduğu tespit edilmiştir. Yazarlar, elde edilen bulgular doğrultusunda, hükümet yetkililerine yolsuzlukla ve kara para aklamayla mücadelede yasal düzenlemelerin ve uygulamaların güçlendirilmesini önermiştir. Bu çalışma, Güney Asya ülkelerinde yolsuzluk ve kara para aklamanın enflasyon üzerindeki etkilerini araştıran politika yapıcılar ve akademisyenler için önemli bilgiler sunmaktadır (Shah & Aish, 2022).

Jatoi ve Ghumro (2022), Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka olmak üzere altı SAARC (Güney Asya Bölgesel İşbirliği Birliği) üyesi ülkede 1996-2020 dönemine ait panel verileri kullanarak yolsuzluk, kamu borcu ve demokrasi faktörlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada Sabit Etkiler, Rastgele Etkiler ve Havuzlanmış OLS modelleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kamu borcunun ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve olumsuz bir etkisi bulunurken, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olmasına rağmen bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan, demokrasi pozitif bir etki gösterse de, bu etkinin de anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar, SAARC bölgesinde sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla öncelikle kamu borcuna ilişkin sorunların etkin bir şekilde ele alınması gerektiğini; bununla birlikte, yönetim kalitesinin artırılması ve demokratik kurumların güçlendirilmesinin de önemli politika öncelikleri arasında yer alması gerektiğini göstermektedir (Jatoi & Ghumro, 2022). Ishfaq (2023), Uluslararası Şeffaflık Örgütü ile Dünya Kalkınma Göstergesi'nden elde ettikleri zaman serisi verilerini kullanarak Pakistan'da yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, yolsuzluğun GSYH büyümesi üzerinde olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yolsuzluğun ekonomik kalkınma sürecine zarar verici bir unsur olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Bibi, Khan ve Rahman (2020) tarafından SAARC bölgesindeki ekonomik büyüme belirleyicileri üzerine gerçekleştirilen çalışmada, Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka'da borsa gelişiminin, siyasi istikrarın ve kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif etkiler oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak, yolsuzluğun kontrol altına alınması ve iyi yönetim uygulamalarının sağlanmasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif olsa da istatistiksel olarak anlamlı olmayan etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır. Her iki çalışma da, yolsuzlukla mücadelenin ve yönetim

kalitesinin iyileştirilmesinin ekonomik büyüme açısından önemli olduğunu vurgulamakta, ancak bu alanlarda etkili politika ve uygulamaların eksikliğinin büyüme üzerindeki olumlu etkileri sınırlayabileceğine işaret etmektedir (Bibi vd., 2020; Ishfaq, 2023).

Tripathi (2022), SAARC bölgesinde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla panel veri analizine dayanan kesitsel bir regresyon analizi gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgular, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, Yolsuzluk Algı Endeksi'nde meydana gelen bir birimlik artışın kişi başına düşen GSYH'de %0,462 oranında bir artışla, endekste bir birimlik azalışın ise aynı oranda (%0,462) bir düşüşle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, SAARC bölgesinde ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla yolsuzluğun etkin biçimde kontrol altına alınmasının hayati önem taşıdığını göstermektedir (Tripathi, 2022). Abbas ve diğerleri (2023), seçilmiş SAARC ülkelerinde kurumsal kalite, yolsuzluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada, 2000-2021 yıllarını kapsayan panel verilerini analiz etmek için Tamamen Değiştirilmiş Sıradan En Küçük Kareler (FMOLS) analitik yaklaşımı kullanılmıştır. Bulgular, kurumsal kalitenin gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermiştir; yani kurumsal kalite arttıkça gelir eşitsizliği azalmaktadır. Buna karşılık, yolsuzluk gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir; yani yolsuzluğun artması gelir eşitsizliğinin artmasına yol açmaktadır. Çalışma, SAARC ülkelerinde gelir eşitsizliğinin azaltılması için yolsuzlukla mücadele edilmesi ve kurumsal kalitenin iyileştirilmesinin önemini vurgulamaktadır (Abbas vd., 2023). Quazi (2014), Doğu Asya ve Güney Asya'da yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım (FDI) girişleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla ekonometrik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada panel regresyon modeli ve Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS) yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, yolsuzluğun FDI girişleri üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermiştir; bu da "kapkaççı el" (grabbing hand) hipotezini doğrulamaktadır. Negatif ilişkinin anlamı şudur: Yolsuzluk arttıkça, yabancı yatırımcılar için ülke ortamı riskli ve maliyetli hale gelmekte, bu da doğrudan yabancı yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yolsuzluk yatırımcıların güvenini zedeleyerek ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma, doğrudan yabancı yatırımların ve genel ekonomik gelişmenin

artırılması için yolsuzlukla mücadele önlemlerinin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır(Quazi, 2014).

Faiz-Ur-Rehman, Amanat Ali ve Mohammad Nasir (2007), Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Güney Asya ülkelerinde yolsuzluk ile ticari açıklığın çevresel kalite üzerindeki etkisini panel veri analizi ve regresyon teknikleri kullanarak incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, yolsuzluğun çevre kalitesi üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir; yani yolsuzluğun artması çevresel bozulmayı ve kalite kaybını artırmaktadır. Buna karşılık, ticari açıklığın çevresel kaliteyi olumlu yönde etkilediği, yani ticaretin açıklığının artmasının çevresel iyileşmeye katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında, çalışma Güney Asya bölgesinde çevresel kalitenin artırılması için politika yapıcıların öncelikle yolsuzluğu azaltmaya ve ticari açıklığı teşvik etmeye odaklanmaları gerektiğini vurgulamaktadır (Faiz-Ur-Rehman vd., 2007). Appuhamilage ve Sriyalatha (2019), Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Güney Asya ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini uluslararası makro düzeyde panel veri ve Tamamen Düzeltilmiş En Küçük Kareler (FM-OLS) yöntemi ile incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkileri olduğunu ortaya koymakta ve bölgedeki ekonomik kalkınmanın teşviki için yolsuzluğun azaltılmasının önemini vurgulamaktadır (Appuhamilage & Sriyalatha, 2019). Benzer şekilde, Ghalib (2019) de Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Bhutan, Nepal, Sri Lanka ve Maldivler'i kapsayan SAARC bölgesinde yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım (FDI) girişleri üzerindeki etkisini panel veri analizi ile araştırmış ve yolsuzluğun FDI üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu, bölgeye doğrudan yabancı yatırım çekmek için yolsuzluktan arındırılmış bir ortam oluşturulmasının gerekliliğine işaret etmektedir (Ghalib vd., 2019). Ayrıca, Vinayagathan ve Ramesh (2022) tarafından Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'yı içeren Güney Asya ülkelerinde yapılan panel veri analizi, yolsuzluk ile kadın işgücüne katılımının yoksullukla mücadele ve sosyal refah üzerindeki önemli etkilerini ortaya koymuştur. Bu çalışma, bölgedeki politika yapıcılar için yoksullukla mücadelede ve sosyal kalkınmanın desteklenmesinde önemli çıkarımlar sunmaktadır (Vinayagathan & Ramesh, 2022). Afganistan'daki kamu kurumlarında yolsuzluğun yaygınlığı ve kurumsal performans

üzerindeki olumsuz etkileri Ebrahimi (2020) tarafından ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir (Ebrahimi, 2020).

1.11.2. Genel Literatür Taraması

Uddin ve Rahman (2022), gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk, işsizlik ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmada, 2002-2018 dönemine ait 79 gelişmekte olan ülke verisi kullanılarak panel birim kök testleri, Pooled Mean Group (PMG), Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS) ve Dynamic Least Squares (DLS) yöntemleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, yolsuzluk, işsizlik ve siyasi istikrarsızlığın kişi başına düşen GSYH üzerinde negatif etkisi olduğunu gösterirken, enflasyon, hükümet etkinliği ve hukukun üstünlüğünün pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yazarlar, ekonomik büyümeyi desteklemek için politika yapıcılarının yolsuzlukla mücadeleye ve yönetişimin iyileştirilmesine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik zorluklarıyla ilgilenen politika yapıcılar ve araştırmacılar için önemli ampirik kanıtlar sunmaktadır (Uddin & Rahman, 2023).

D'Agostino, Dunne ve Pieroni (2016), 106 ülkeyi kapsayan geniş bir panel veri seti kullanarak yolsuzluk, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre, yolsuzluk ekonomik büyüme üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye sahiptir. Ayrıca, bu etkinin askeri harcamalar ve yatırım harcamaları aracılığıyla dolaylı olarak da gerçekleştiği görülmüştür. Yani, yolsuzluk kamu kaynaklarının verimsiz alanlara yönlendirilmesine neden olarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuçlar, kamu maliyesi politikalarının etkinliğinin artırılması ve yolsuzluğun azaltılmasının, sürdürülebilir büyüme açısından kritik önemde olduğunu ortaya koymaktadır (d'Agostino vd., 2016).

Cieřlik ve Goczek'in (2018) yolsuzluğun uluslararası yatırımlar ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelediği çalışması, yolsuzluğun bir ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz sonuçlarına dair önemli bulgular sunmaktadır. Dünya Bankası'nın yolsuzluğun kontrolüne ilişkin göstergelerini temel alan ampirik analiz, yolsuzluğun düşük seviyelerde olmasının kişi başına reel GSYİH büyüme oranı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ve yatırım oranlarını artırdığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, ekonomik büyüme ve kalkınmanın teşviki açısından

yolsuzluğun azaltılmasının önemini vurgulamakta olup, özellikle yolsuzluğun yaygın olduğu Nijerya gibi ülkelerde politika yapıcılar için dikkate değer çıkarımlar içermektedir.

Huang'ın (2016) Asya-Pasifik ülkelerinde yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışması, bu ilişkinin bağlama bağlı olarak değişebileceğini ortaya koymaktadır. Araştırma, 1997–2013 döneminde on üç Asya-Pasifik ülkesine ait verilerle bootstrap panel Granger nedensellik yöntemi uygulanarak gerçekleştirilmiş ve Güney Kore örneğinde yolsuzluktan ekonomik büyümeye doğru anlamlı ve pozitif bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, bazı ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde kısa vadeli teşvik edici bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir (Huang, 2016). Öte yandan, Aidt vd. (2008), yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin kurumsal yapıların kalitesine göre değiştiğini vurgulamaktadır. Yaptıkları eşik analizine göre, yüksek kaliteli siyasi kurumlara sahip ülkelerde yolsuzluk büyümeyi anlamlı ölçüde olumsuz etkilerken, düşük kaliteli kurumlara sahip ülkelerde bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, yolsuzluk ve büyüme ilişkisinin doğrusal olmayan yapısını ve rejime özgü etkilerini göz önünde bulundurmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Aidt vd., 2008). Benzer biçimde, Gundlach ve Paldam (2009), yolsuzluk ile gelir düzeyi arasındaki uzun dönemli ilişkiyi tarih öncesi biyocoğrafik ölçümleri araç değişken olarak kullanarak analiz etmiş ve yolsuzluk düzeylerinin ülkeler arası farklılıklarının büyük ölçüde gelir düzeylerindeki farklarla açıklanabildiğini göstermiştir. Çalışma, uzun vadede nedenselliğin gelirden yolsuzluğa doğru işlediğini ortaya koymakta ve bu bağlamda yolsuzluğun bir neden değil, ekonomik gelişmişlik düzeyinin bir sonucu olabileceğine dikkat çekmektedir (Gundlach & Paldam, 2009). Guetaf'ın (2006) “MENA Ülkelerinde Yolsuzluğun Büyüme Performansına Etkileri” başlıklı çalışması ise MENA bölgesindeki kurumsal özelliklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Ülkeler arası regresyon modelleri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada, yolsuzluk ve bürokratik kalitenin doğrudan ve dolaylı etkileri analiz edilmiş; koşullu yakınsama hipotezinin tüm durumlarda %1 düzeyinde istatistiksel olarak reddedildiği belirlenmiştir. Bulgular, yolsuzluğun azalmasının beşeri sermayenin verimliliğini artırarak ekonomik büyümeye katkı sağladığını göstermektedir (Guetaf, 2006). Ivanyna, Moumouras ve Rangazas (2016), yolsuzluk ve vergi kaçakçılığının maliye politikası ve ekonomik büyüme üzerindeki

etkilerini ölçmek amacıyla dinamik genel denge modeli kullandıkları “Yolsuzluk Kültürü, Vergi Kaçakçılığı ve Ekonomik Büyüme” başlıklı bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bulgular, yolsuzluk ve vergi kaçakçılığının ekonomik büyüme üzerinde önemli ve olumsuz etkilerinin bulunduğunu, ancak bu etkinin daha önce düşünüldüğü kadar büyük olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma, kamu görevlilerine daha yüksek ücret verilmesinin refahı artırma potansiyeline işaret ederek politika yapıcılar ve araştırmacılar için değerli çıkarımlar sunmaktadır (Ivanyna vd., 2016).

Pellegrini ve Gerlagh (2004) ise yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ve bu etkinin yatırım, ticaret politikaları, eğitim düzeyi ve siyasi istikrar gibi çeşitli kanallar aracılığıyla yayıldığını belirtmişlerdir. Yazarlar, yolsuzluğun büyüme üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini regresyon ve araç değişken yöntemleriyle tahmin etmiş ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma için yolsuzlukla mücadele edilmesinin önemine dikkat çekmişlerdir (Pellegrini & Gerlagh, 2004). Mauro (1995), yolsuzluğun ve diğer kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini ve bu etkilerin büyüklüğünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için hem Basit Doğrusal Regresyon (OLS) hem de Araç Değişkenli İki Aşamalı En Küçük Kareler (2SLS) yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen temel bulgu, yolsuzluğun hem yatırımlar hem de ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğudur. Özellikle, yolsuzluk endeksindeki bir puanlık artışın, yatırımların Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYİH) oranında yaklaşık 0,5 yüzde puanlık bir düşüşe ve ekonomik büyüme oranında ise yıllık yaklaşık 0,72 yüzde puanlık azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ekonomik büyümenin desteklenmesi amacıyla yolsuzluğun azaltılmasının önemli bir politika hedefi olması gerektiğini göstermektedir (Mauro, 1995). Barreto (2001) ise “Endojen Yolsuzluk, Eşitsizlik ve Büyüme: Ekonometrik Kanıtlar” başlıklı çalışmasında, farklı ülkelerin kesit verilerini kullanarak yolsuzluğun ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Regresyon analizleriyle yapılan bu çalışmada, yolsuzluk, gelir eşitsizliği ve büyüme oranları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlar, yolsuzluğun ekonomik büyüme ile pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğunu göstermekte; bu durum, yolsuzluğun bazı durumlarda ekonomik verimliliği artırıcı etkiler taşıyabileceğine işaret etmektedir. Ancak aynı zamanda yolsuzluk, gelir eşitsizliğinin artmasıyla da olumlu bir ilişki içindedir. Bu bulgular, geleneksel görüşlerin

aksine, yolsuzluk, eşitsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki karmaşık etkileşimlerin varlığına dair önemli bilgiler sunmaktadır (Barreto, 2001).

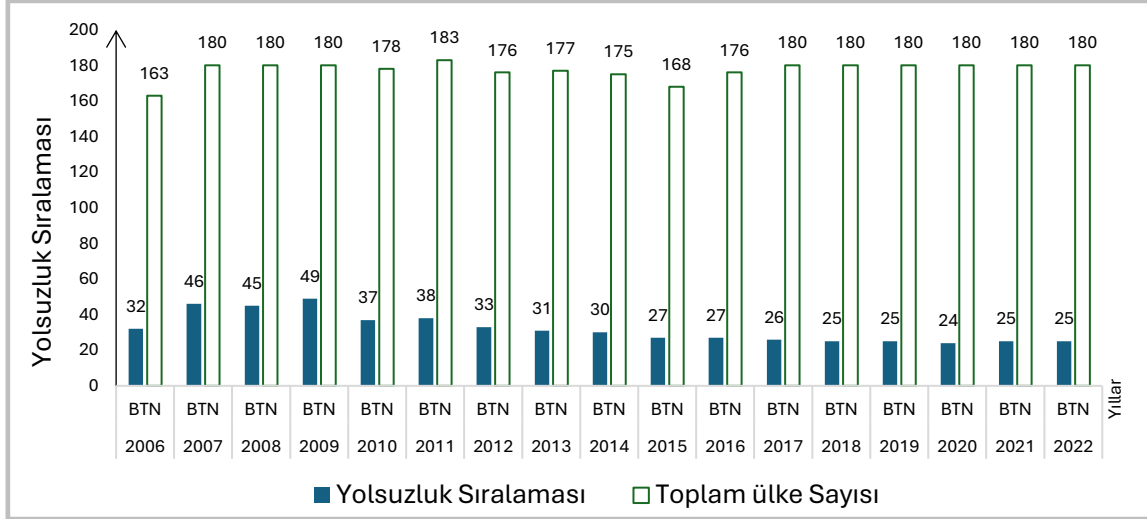
Simovic (2021) tarafından Güneydoğu Avrupa ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmada, Karadağ, Bosna-Hersek ve Sırbistan'da yolsuzluk ile kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) arasındaki ilişki çoklu doğrusal regresyon analizi ile ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, bu ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, yolsuzluğun ekonomik büyümeye olan zararlı etkilerini azaltmak için etkin makroekonomik stratejiler ve yolsuzlukla mücadele politikalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu araştırma, geçiş sürecindeki ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisini anlamak isteyen politika yapıcılar ve akademisyenler için önemli çıkarımlar sunmaktadır (Simovic & Simovic, 2021). Sonuç olarak, Çeşitli çalışmalar, yolsuzluğun gelişmekte olan ve geçiş sürecindeki ülkelerde ekonomik kalkınmanın temel engellerinden biri olduğunu göstermektedir. Yolsuzluk, kaynak tahsisinin etkinliğini azaltarak, işlem maliyetlerini artırarak ve kamu kurumlarına olan güveni zayıflatarak ekonomik büyümeyi doğrudan ve dolaylı olarak olumsuz etkiler. Bu durum özellikle altyapı ve eğitim gibi kritik sektörlerde yatırımların azalmasına yol açar ve üretim kapasitesi ile sürdürülebilir kalkınmayı sınırlar. Ancak bazı çalışmalar, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olmayabileceğini ve kurumsal kalite ile siyasi yapıların niteliğine bağlı olduğunu vurgular; kısa vadede yolsuzluğun “ekonomik yağlama” işlevi görebileceği, fakat uzun vadede yıkıcı etkilerinin ağır bastığı belirtilmektedir. Bu nedenle politika yapıcılarının, şeffaflığı artırmaya, iyi yönetimi geliştirmeye ve yolsuzluğu azaltmaya odaklanarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal adalet için uygun koşullar yaratması gerekmektedir. Bu durum, kurumsal sorunlarla karşı karşıya olan gelişmekte olan ülkelerde daha da büyük önem taşımakta ve ekonomik kalkınma programlarında öncelikli bir konu olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de yolsuzluk ile vergi sistemi ilişkisini inceleyen Oral (2009), yolsuzluğun vergi yükü, dolaylı–dolaysız vergiler ve denetim oranı üzerinde çift yönlü nedensellik yarattığını ve uzun dönemde vergi yükünün yolsuzlukla mücadelede en etkili değişken olduğunu ortaya koymuştur(Oral, 2009). Malezya üzerine yapılan bir çalışma (Aris Fadzallah, 2018), yolsuzluğun yabancı sermaye girişlerini önemli ölçüde azalttığını ve kurumsal kalitenin yatırım kararlarında

belirleyici olduğunu ortaya koymuştur(Aris Fadzallah, 2018). Somali’de siyasal yolsuzluk, yönetsel zayıflıklar, düşük kurumsal kapasite ve siyasal istikrarsızlıkla birlikte ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir(Yahye Osman Mohamed, 2019).

1.12. SAARC Ülkelerinde Yolsuzluk Skoru ve Sıralama Trendleri (Yolsuzluk Algı Endeksi’ne Göre)

1.12.1. Bhutan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)

Mevcut verilere göre Bhutan, 2006–2022 yılları arasında SAARC ülkeleri arasında Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) (Transparency International, 2025) açısından sürekli olarak en yüksek puanı almıştır. Bu durum, ülkede yolsuzluk seviyesinin en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. 2006 yılında Bhutan'ın CPI puanı 60 ve küresel sıralaması 32 idi. 2007–2011 yılları arasında puan ve sıralamada bazı dalgalanmalar görülse de (örneğin 2007 ve 2009 yıllarında puan 50’ye gerilemiştir), 2012 yılından itibaren yolsuzlukla mücadelede gözle görülür bir iyileşme ve ardından dikkat çekici bir istikrar sağlanmıştır. Özellikle 2012 yılında CPI puanının 63'e ulaşmasıyla birlikte Bhutan, yolsuzlukla mücadelede istikrarlı bir döneme girmiştir. 2012–2022 döneminde CPI puanı genellikle 63 ile 68 aralığında seyretmiş ve nihayet 2022 yılında 68 puanla en yüksek seviyeye ulaşarak küresel sıralamada 25. sıraya yerleşmiştir. Bu gelişme, ülkede kamu kurumlarının şeffaflığı, yönetim kalitesi ve yolsuzlukla mücadele politikalarının etkinliğinin giderek arttığını göstermektedir. Bhutan’ın uzun vadeli istikrarı ve bölge ülkelerine kıyasla elde ettiği yüksek başarı düzeyi, ülkeyi geliştirmekte olan ülkeler arasında yolsuzlukla mücadelede örnek bir model hâline getirmiştir. Bu başarı, hem halkın devlete olan güvenini pekiştirmekte hem de sürdürülebilir kalkınma, yabancı yatırımın çekilmesi ve yaşam kalitesinin artması gibi birçok olumlu etkiyi beraberinde getirmektedir.

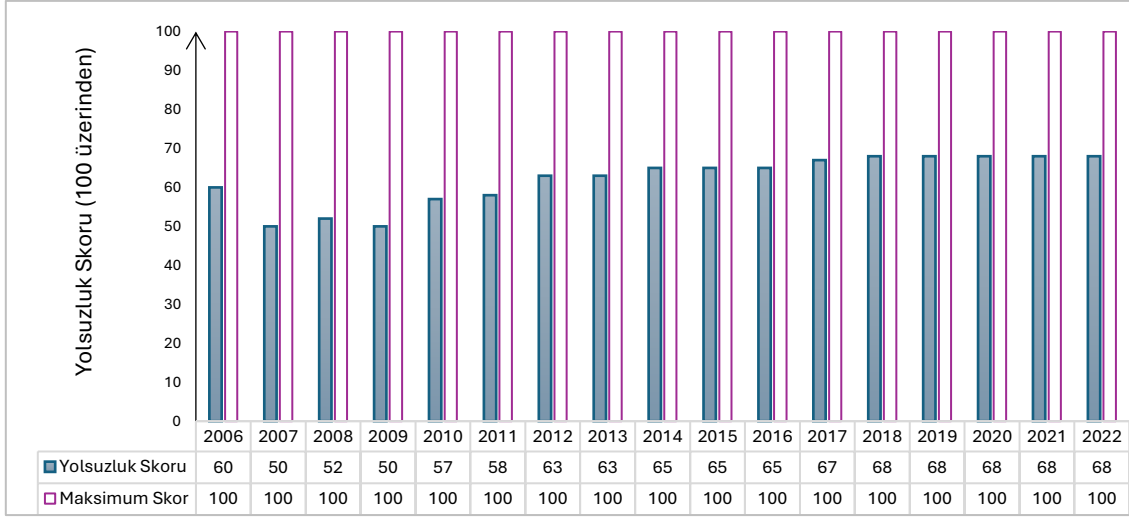

Grafik 9: 2006-2022 Döneminde Bhutan'ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.

<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 9, 2006 ile 2022 yılları arasında Bhutan'ın yolsuzluk sıralamasındaki konumunu göstermektedir. Bu sıralamada daha düşük bir değer, ülkenin daha az yolsuzlukla karşı karşıya olduğunu ve dolayısıyla daha iyi bir konumda yer aldığını ifade etmektedir. Grafik 9'da Bhutan'ın her yıl dünya genelinde kaçınıcı sırada yer aldığı, aynı yıl listelenen toplam ülke sayısı ile birlikte verilmiştir. 2006 yılında Bhutan, 163 ülke arasında 32. sırada yer almış ve oldukça iyi bir başlangıç yapmıştır. 2007–2011 yılları arasında sıralamada bir miktar gerileme gözlemlenmişse de, ülke 2012 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde daha üst sıralarda yer almaya başlamıştır. 2014 yılında 30. sıraya yükselen Bhutan, 2015 ve 2016'da 27. sırada konumlanarak daha düşük yolsuzluk algısına sahip ülkeler arasında yer almıştır. 2017'den itibaren Bhutan'ın sıralaması daha da iyileşmiş ve 2020 yılında 24. sıraya kadar yükselmiştir. 2021 ve 2022 yıllarında ise 25. sırada sabit kalarak yüksek performansını sürdürmüştür. Genel olarak, Bhutan, SAARC bölgesindeki ülkeler arasında yolsuzlukla mücadelede en başarılı örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Sıralamalardaki bu olumlu tablo, ülkede kurumsal şeffaflık, hesap verebilirlik ve iyi yönetişime verilen önemin bir göstergesidir. Bununla birlikte, bu başarının sürdürülebilir olması için mevcut politikaların devam ettirilmesi ve gerektiğinde daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Grafik 10: Bhutan'ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)

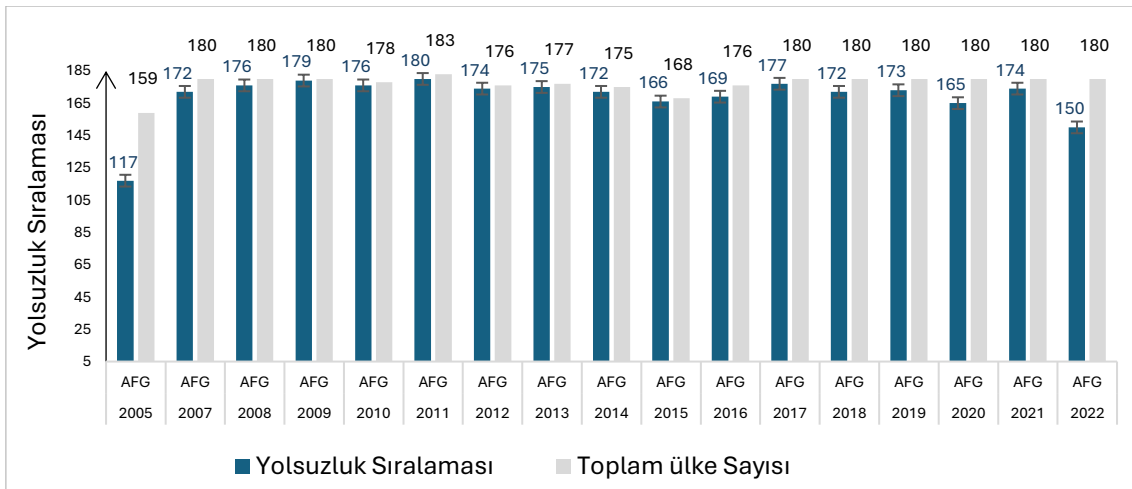
Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.

<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 10, 2006 ile 2022 yılları arasında Bhutan'ın yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Bu skor 0 ile 100 arasında değerlendirilmekte olup, daha yüksek değerler daha düşük yolsuzluk düzeyini; dolayısıyla daha şeffaf ve dürüst bir yönetim ortamını yansıtmaktadır. Buna karşılık, daha düşük skorlar daha yüksek yolsuzluk algısını ve kamu yönetiminde güven sorunlarını işaret etmektedir. 2006 yılında Bhutan, 100 üzerinden 60 puan alarak yolsuzlukla mücadelede görece iyi bir konumda yer almıştır. Ancak 2007 ve 2008 yıllarında skorun 50–52 aralığına gerilemesi, bu yıllarda yolsuzluk algısında bir miktar kötüleşmeye işaret etmektedir. 2010 yılından itibaren skorlar yeniden yükselmeye başlamış; 2012 yılında 63'e, 2014 yılında ise 65'e ulaşmıştır. 2017 ve sonrasında Bhutan'ın skoru daha da artarak 68 seviyesine kadar çıkmış ve 2018–2022 yılları arasında bu seviyeyi koruyarak istikrarlı bir görünüm sergilemiştir. Bu dönem, Bhutan'ın yolsuzlukla mücadelede güçlü bir performans ortaya koyduğu ve yönetiminde şeffaflık düzeyini koruyabildiği bir süreç olarak değerlendirilebilir. Genel olarak, Bhutan, SAARC ülkeleri arasında en yüksek yolsuzluk skoruna sahip ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Skorların yıllar içindeki artışı, kurumsal yapının güçlenmesi, yasal düzenlemelerin etkin uygulanması ve kamu yönetiminde hesap verebilirliğin artması ile ilişkilendirilebilir. Bu durum, ülkenin yolsuzlukla mücadelede gösterdiği çabanın sürdürülebilirliğine ve halkın kamu kurumlarına olan güvenine katkı sağlamaktadır.

1.12.2. Afganistan’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)

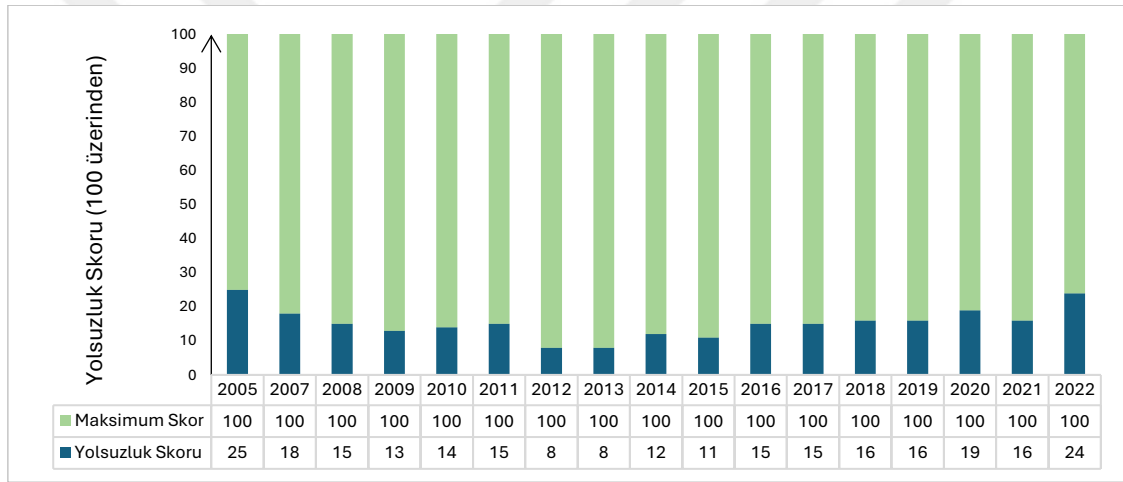
2005–2022 yıllarını kapsayan Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) verileri, Afganistan’ın SAARC ülkeleri arasında sürekli olarak en düşük puanlara sahip ülke olduğunu göstermektedir. 2005 yılında Afganistan’ın CPI puanı 25 iken, bu dönemde küresel sıralamada 117. sırada yer almıştır. Ancak sonraki yıllarda belirgin bir düşüş yaşanmış ve özellikle 2012–2015 döneminde puanlar dramatik şekilde 8 ile 12 arasında gerilemiştir. Bu durum, ülkedeki yolsuzluğun derinliğini ve yaygınlığını açıkça ortaya koymaktadır. 2012 yılında Afganistan, yalnızca 8 puan alarak 176 ülke arasında 174. sırada yer almış; bu kötü durum 2013 yılında da değişmemiştir. 2016 ve 2017 yıllarında puan 15’e yükselmiş, 2022’de 24’e kadar çıkmıştır. Bu dalgalı seyir, yolsuzlukla mücadelede istikrarlı bir ilerlemenin sağlanamadığını göstermektedir. Afganistan’daki bu zayıf performansın arkasında birçok yapısal sorun yer almaktadır. Kalıcı siyasi istikrarsızlık, zayıf yönetim, etkin denetim mekanizmalarının yokluğu ve kurumsallaşmış yolsuzluk, bu olumsuz tabloyu derinleştiren temel faktörler arasındadır. Böylesi bir ortamda kamu yönetiminin etkinliği azalmakta, halkın devlete olan güveni zedelenmekte ve doğrudan yabancı yatırım gibi kalkınmayı destekleyecek süreçler sekteye uğramaktadır. Sonuç olarak, Afganistan’ın yolsuzlukla mücadele alanındaki mevcut durumu, güçlü kurumsal reformlara, şeffaflık ilkesinin uygulanmasına, hesap verebilirlik mekanizmalarının geliştirilmesine ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesine acil ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu adımlar atılmadıkça, ülkede sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşmak oldukça zor olacaktır.

Grafik 11: 2005-2022 Döneminde Afganistan’ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 11, 2005-2022 döneminde SAARC üyesi ülkelerden biri olan Afganistan'ın yolsuzluk sıralamasındaki eğilimi göstermektedir. Dönemin başında, 2005 yılında Afganistan, 159 ülke arasında 117. sırada yer almakta olup, bu durum nispeten kötü olmakla birlikte sonraki yıllara kıyasla daha iyi bir konumu ifade etmektedir. Zamanla, Afganistan'ın sıralaması önemli ölçüde kötüleşmiş ve 2011 yılında 183 ülke arasında 180. sıraya kadar gerilemiştir ki bu durum o yıllarda yolsuzluğun kritik seviyede olduğunu göstermektedir. Daha sonraki yıllarda sıralamada dalgalanmalar yaşanmış, ancak ülke genel olarak düşük sıralarda kalmaya devam etmiştir. 2022 yılında göreceli bir iyileşme görülmüş ve sıralama 180 ülke arasında 150'ye yükselmiştir.

Grafik 12: Afganistan'ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

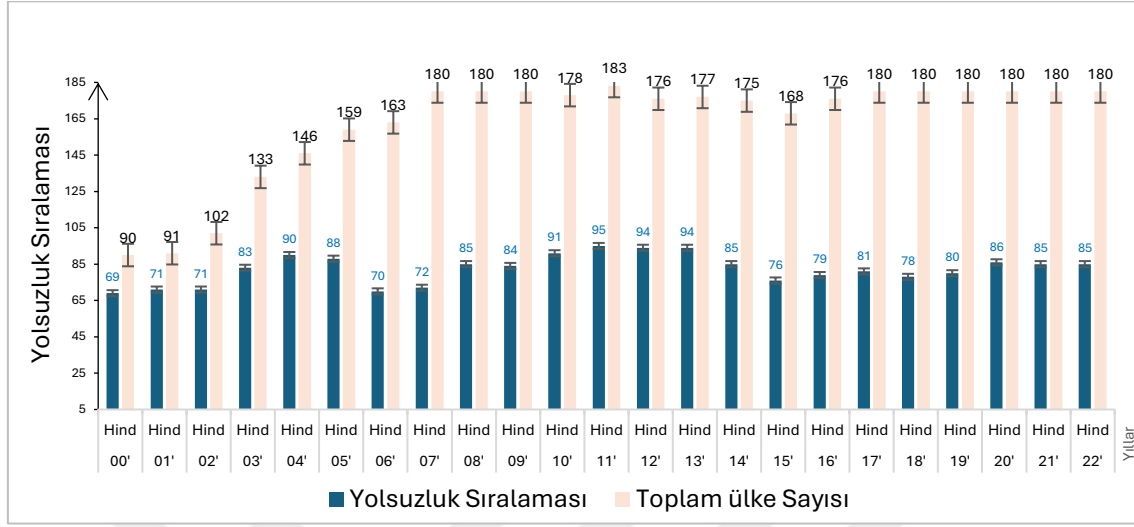
Grafik 12, 2005 ile 2022 yılları arasında Afganistan'ın yolsuzluk skorundaki değişimleri göstermektedir. Bu grafikte yolsuzluk skoru 100 üzerinden değerlendirilmiştir; daha yüksek skor daha düşük yolsuzluk düzeyine, daha düşük skor ise daha yüksek yolsuzluk seviyesine işaret etmektedir. Dönemin başında, 2005 yılında Afganistan 100 üzerinden 25 puan almıştır. Bu skor, izleyen yıllara kıyasla daha az yolsuzluğun olduğu görece daha iyi bir durumu yansıtmaktadır. Ancak sonraki yıllarda belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. En kötü durum, yolsuzluk skorunun sadece 8'e gerilediği 2012 ve 2013 yıllarında yaşanmıştır. Bu dramatik düşüş, o dönemde ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarda yolsuzluğun ciddi şekilde arttığını göstermektedir. Sonraki yıllarda, her ne kadar küçük

dalgalanmalar yaşansa da genel olarak yüksek düzeyde yolsuzluk devam etmiştir. Örneğin, 2016 ile 2021 yılları arasında skorlar 15 ile 19 arasında değişmiş ve bu durum yolsuzluğun hala ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. 2022 yılı, skorun 24'e yükselmesiyle birlikte görece umut verici bir gelişme sunmuş ve yönetimdeki iyileşmenin ve yolsuzlukla mücadelenin işaretlerini taşımıştır. Bu genel eğilim, Afganistan'da yolsuzlukla mücadelenin yapısal zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve alınan önlemlerin kalıcı ve etkili bir iyileşme sağlamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu olumlu sinyallere rağmen, genel eğilim Afganistan'da yolsuzlukla mücadelenin yapısal zorluklarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymakta ve bugüne kadar alınan önlemlerin kalıcı ve etkili bir iyileşme sağlamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle, elde edilen ilerlemenin sürdürülebilir olması için daha kararlı, kapsamlı ve etkili politika adımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.12.3. Hindistan'da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI'ye Göre)

Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) verilerine göre, Hindistan 2000–2022 döneminde genel olarak orta düzeyde puanlar almıştır. Ülke, 2000 yılında 28 puanla sürece başlamış ve sonraki yıllarda puanları 27 ile 41 arasında dalgalanmıştır. En yüksek puanlar 2018 ve 2019 yıllarında (41) gözlenmiş, ancak 2022 yılına gelindiğinde bu puan 40'e gerileyerek son yıllarda hafif bir düşüş eğilimi göstermiştir. Aynı dönemde Hindistan'ın küresel sıralamadaki yeri de dikkat çekicidir. 2000 yılında 69. sırada yer alan Hindistan, 2022 yılında 85. sıraya düşmüştür. Bu sıralama düşüşü, puanların çok fazla değişmemesine rağmen, diğer ülkelerin yolsuzlukla mücadelede daha başarılı politikalar uyguladığını ve Hindistan'ın bu alandaki ilerlemesinin görece olarak yetersiz kaldığını göstermektedir. Yolsuzluk, doğrudan ve dolaylı yollarla ekonomik büyümeyi ve kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasılayı (GDP per capita) etkileyebilir. Hindistan örneğinde, bazı dönemlerde ekonomik ilerlemelere rağmen, yerel ve kurumsal düzeydeki yolsuzluklar, karmaşık bürokratik yapılar ve kurumsal verimsizlikler, kamusal yatırımların etkinliğini azaltabilir, kaynak israfına neden olabilir ve piyasa verimliliğini düşürebilir. Bu unsurlar, ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir ve kişi başına düşen gelirin sürdürülebilir şekilde artışını engelleyebilir. Bu araştırmanın ilerleyen bölümlerinde SAARC ülkeleri arasında yolsuzluğun GDP per capita üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak ele alınacağından, Hindistan örneği, bölgedeki orta seviye bir durumu temsil eden anlamlı bir vaka olarak

değerlendirilebilir; yani yüksek potansiyele rağmen yapısal sorunlar nedeniyle yolsuzlukla mücadelesi sınırlı kalmış bir ülke.

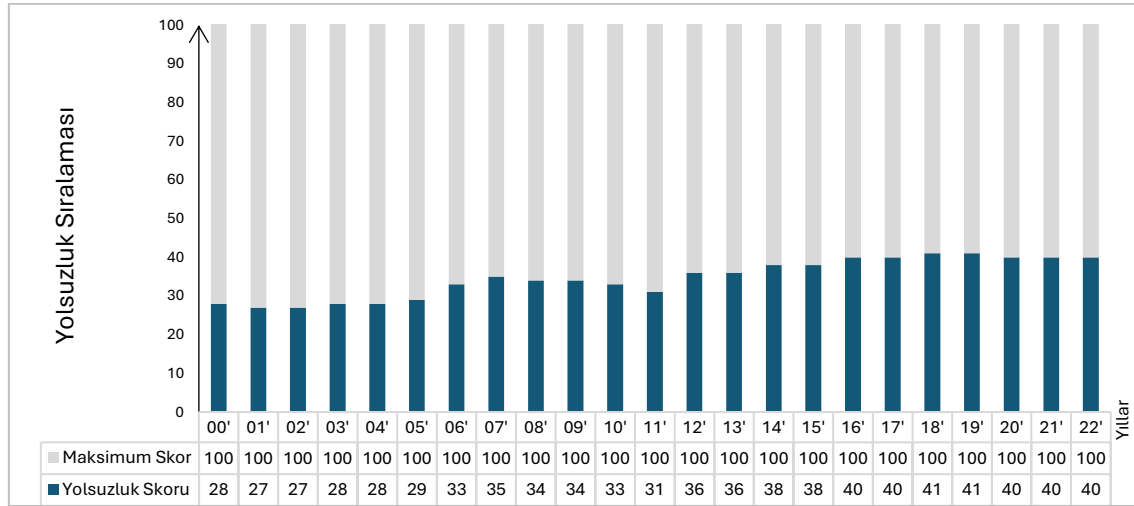

Grafik 13: 2000-2022 Döneminde Hindistan'ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 13, 2000 ile 2022 yılları arasında Hindistan'ın yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, Yolsuzluk Algı Endeksi'ne (Corruption Perceptions Index - CPI) dayanmaktadır. Düşük bir sıralama (örneğin 1. sıra), daha az yolsuzluk olduğu anlamına gelirken; daha yüksek sıralamalar, ülkedeki yolsuzluk algısının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak yıllara göre toplam ülke sayısının değişmesi, sonuçların oransal olarak değerlendirilmesini önemli kılmaktadır. 2000 yılında Hindistan, 90 ülke arasında 69. sırada yer almıştır. İzleyen yıllarda sınırlı bir iyileşme görülmüş, 2005 yılında 159 ülke arasında 88. sıraya gerilemiştir. Bu dönemde yolsuzlukla mücadelede sınırlı ama olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. Ancak 2011 yılında Hindistan, 183 ülke arasında 95. sıraya gerileyerek incelenen dönemin en kötü performansını sergilemiştir. Bu durum, söz konusu yıllarda yolsuzlukla mücadelede ciddi sorunların yaşandığını göstermektedir. 2014 yılından itibaren nispi bir toparlanma gözlemlenmiştir. 2015'te 168 ülke arasında 76. sıraya yükselerek göreceli bir ilerleme kaydedilmiştir. Sonraki yıllarda da sıralamalar 76 ile 86 arasında değişmiş, bu da Hindistan'ın yolsuzlukla mücadelede belli bir istikrar sağladığını göstermektedir. 2021 ve 2022 yıllarında ise ülke 180 ülke arasında 85. sırada yer almıştır. Bu durum, yolsuzlukla mücadelede kısmi bir iyileşmenin sürdüğünü, ancak daha ileri düzeyde reformlara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak, Hindistan'ın yolsuzlukla mücadele süreci dalgalı bir seyir izlemiştir. Son yıllarda görülen

görece iyileşmeler umut vericidir; ancak kalıcı ve etkili sonuçlar için daha kapsamlı, şeffaf ve kararlı adımlar atılması gerekmektedir. Yönetişim kalitesinin artırılması, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kamuoyunun sürece etkin katılımı bu alandaki ilerlemeyi destekleyecektir.

Grafik 14: Hindistan'ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2000-2022)

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.

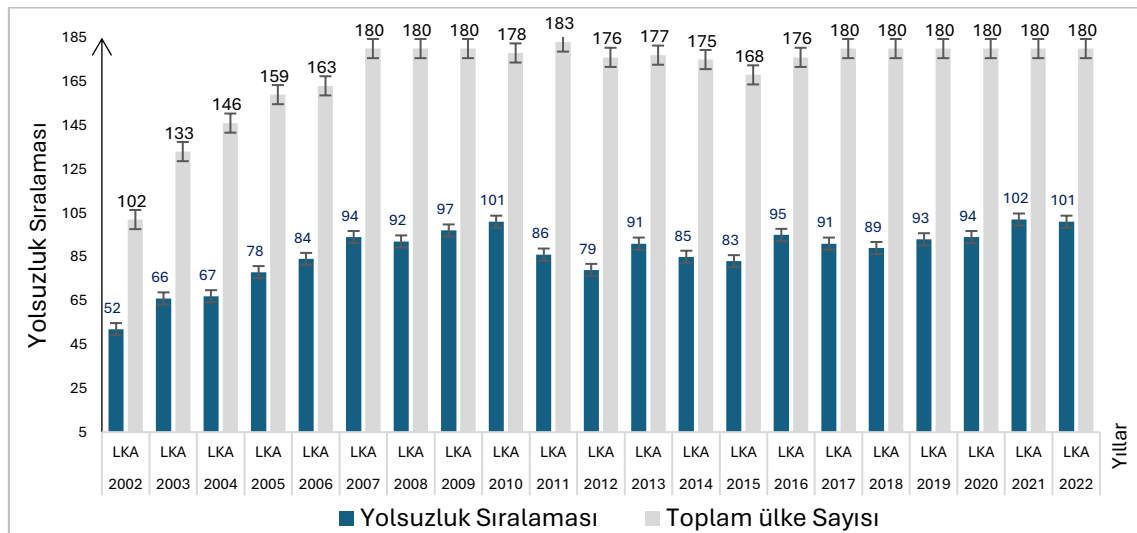
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 14, 2000 ile 2022 yılları arasında Hindistan'ın yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Bu skorlar, 0 ile 100 arasında olup; daha yüksek skorlar daha düşük yolsuzluk seviyesini, daha düşük skorlar ise daha yüksek yolsuzluk algısını ifade etmektedir. 2000 yılında Hindistan, 100 üzerinden 28 puan alarak yolsuzlukla mücadelenin sınırlı olduğu bir tablo sergilemiştir. İzleyen yıllarda bu skor uzun süre düşük seviyelerde kalmıştır; 2001 ve 2002'de 27 puanla en düşük düzeye inmiştir. Ancak 2006 yılından itibaren kademeli bir iyileşme dikkat çekmektedir. Örneğin, 2006'da 33 puan, 2007'de 35 puan ve 2008'de 34 puan alınmıştır. Bu dönemde uygulanan reformların ve artan toplumsal farkındalığın yolsuzluk algısında sınırlı da olsa pozitif bir değişim yarattığı söylenebilir. 2012 yılına gelindiğinde skor 36'ya yükselmiş, sonraki yıllarda bu artış eğilimi sürmüştür. 2015 ve 2016'da 38 ve 40 puan elde edilerek önceki yıllara kıyasla daha iyi bir görünüm ortaya çıkmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında skor 41 ile zirveye ulaşmıştır. Bu durum, yolsuzlukla mücadelede belli başlı ilerlemelerin sağlandığını göstermektedir. Ancak sonrasında 2020 ile 2022 arasında skor 40 seviyesinde sabit kalmış, bu da gelişimin belirli bir noktada durakladığına işaret etmektedir. Genel olarak, Hindistan'ın yolsuzlukla mücadelesi zaman içinde kademeli iyileşmeler göstermiştir. Özellikle 2010 sonrası artan skorlar, daha şeffaf bir yönetim anlayışına doğru ilerleme

olduğunu göstermektedir. Ancak son yıllarda skorun durağan seyretmesi, mevcut politikaların sınırlı etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda, daha kararlı, kapsayıcı ve denetlenebilir reform adımları atılmadıkça mevcut düzeyin ötesine geçmek zor olacaktır.

1.12.4. Sri Lanka’da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI’ye Göre)

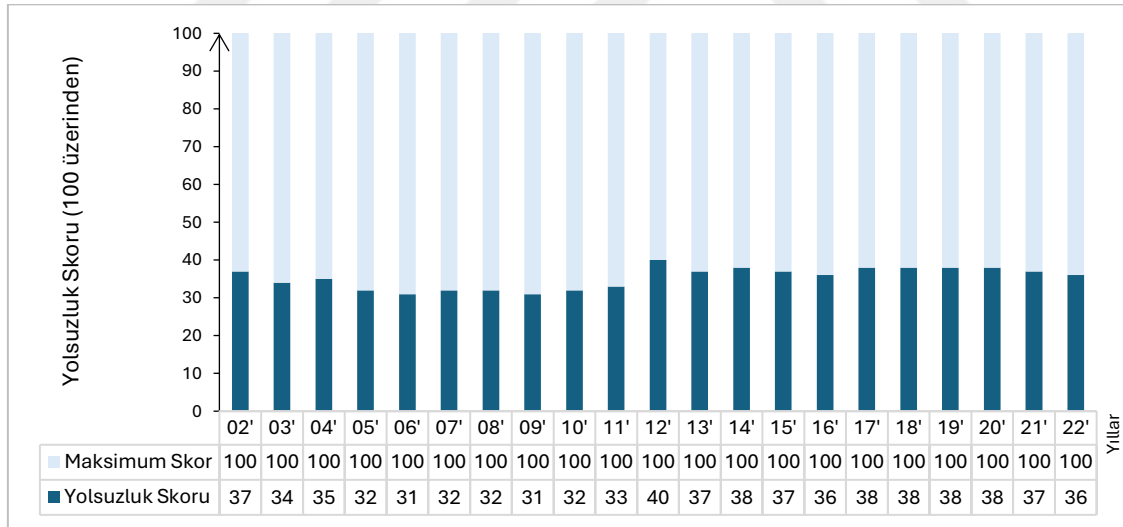
Sri Lanka, yolsuzluk kontrolü endeksinde orta düzeyde puanlar almıştır. Ülkeye ait mevcut veriler 2002 yılından başlamaktadır ve bu dönemde yolsuzluk puanları yaklaşık 31 ile 40 arasında değişmiştir. Aynı dönemde, Sri Lanka’nın dünya genelindeki sıralaması 2002 yılında yaklaşık 52’den 2024 yılında 121’e gerilemiştir; bu durum, yolsuzluk kontrolü açısından nispeten kötüleşen bir durumu göstermektedir. Bu sıralama düşüşü, siyasi, ekonomik ve sosyal problemlerin kurumların işleyişi ve şeffaflığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmasına bağlanabilir. Bu eğilimler ışığında, Sri Lanka’da yolsuzluk hâlen önemli bir sorundur ve bu durum ülkenin ekonomik büyümesini sınırlayabilmektedir. Yolsuzluk, doğrudan yabancı yatırım çekme, kaynakların verimli kullanımı ve sağlıklı iş ortamı yaratma üzerinde negatif etkiye sahiptir; dolayısıyla kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) artışını engelleyebilir. Dünya sıralamasındaki bu gerileme, söz konusu sorunların bir yansıması olup, sürdürülebilir ekonomik büyüme için hedeflenmiş politikalar ve yapısal reformlarla giderilmesi gerekmektedir.

Grafik 15: 2002-2022 Döneminde Sri Lanka’nın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 15, 2002 ile 2022 yılları arasında Sri Lanka'nın yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, her yıl değerlendirilen toplam ülke sayısına göre belirlenmiştir. Daha düşük bir sıralama, daha az yolsuzluk düzeyini; daha yüksek bir sıralama ise daha fazla yolsuzluk seviyesini ifade etmektedir. 2002 yılında Sri Lanka, 102 ülke arasında 52. sırada yer almış ve bu durum, göreceli olarak daha iyi bir konumu yansıtmıştır. Ancak sonraki yıllarda istikrarsız bir seyir izlenmiştir. Örneğin 2005 yılında sıralama 78'e, 2010'da ise 101'e gerileyerek yolsuzluk algısının kötüleştiğini ortaya koymuştur. 2011 ve 2012 yıllarında bir miktar iyileşme kaydedilmiş ve ülke sırasıyla 86. ve 79. sırada yer almıştır. Ancak bu olumlu gelişme kalıcı olmamış; 2021 yılında Sri Lanka, 180 ülke arasında 102. sıraya gerileyerek analiz dönemindeki en kötü seviyesine ulaşmıştır. 2022 yılında ise küçük bir iyileşme ile 101. sıraya yükselmiştir. Genel eğilim, Sri Lanka'nın yolsuzlukla mücadelede yapısal zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve uygulanan politikaların yeterince sürdürülebilir ve etkili olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, mevcut iyileşme sinyalleri memnuniyet verici olmakla birlikte, yolsuzluğun azaltılması ve yönetim kalitesinin artırılması için daha kapsamlı, kararlı ve etkili adımların atılması gerekmektedir.

Grafik 16: Sri Lanka'nın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.

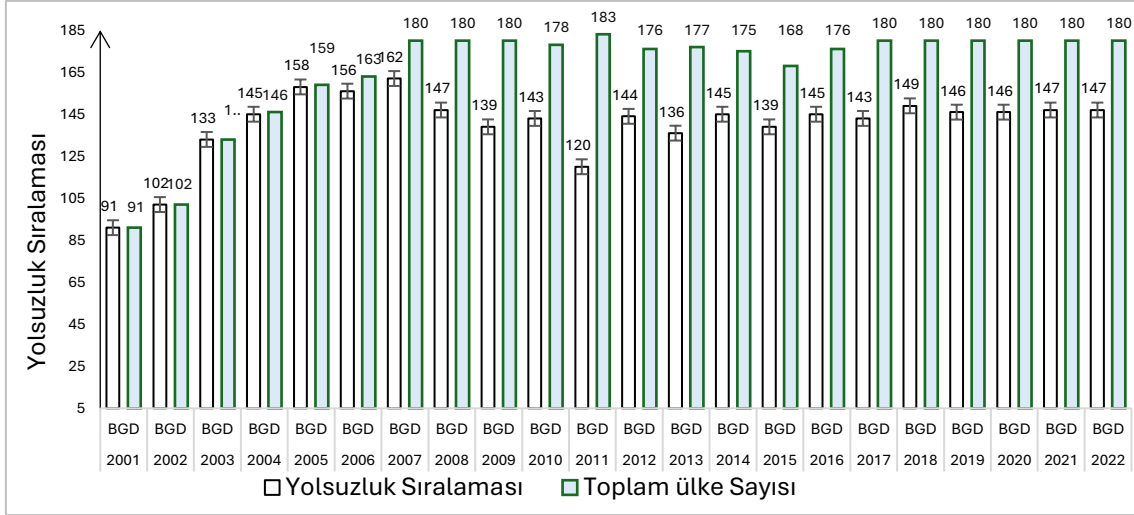
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 16, 2002 ile 2022 yılları arasında Sri Lanka'nın yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Skorlar 0 ile 100 arasında değerlendirilmiş olup, daha yüksek skorlar daha düşük yolsuzluk seviyesine, daha düşük skorlar ise daha yüksek yolsuzluk seviyesine işaret etmektedir. 2002 yılında Sri Lanka 100 üzerinden 37 puan almıştır. Bu

skor, izleyen yıllarla karşılaştırıldığında görece daha olumlu bir durumu yansıtmaktadır. Ancak 2006 ve 2009 yılları arasında skor 31'e kadar düşmüş, bu da yolsuzluk algısında kötüleşmeye işaret etmiştir. Bu dönemde, ülkedeki yönetim sorunları ve siyasi belirsizlikler yolsuzluğun artmasına neden olmuştur. 2012 yılında 40 puana yükselen skor, önemli bir iyileşme göstermiştir. Ancak bu olumlu gelişme uzun süre korunamamış, takip eden yıllarda skor tekrar 36–38 aralığında dalgalanmıştır. 2022 yılında skor 36 olarak kaydedilmiştir. Genel olarak, Sri Lanka'nın yolsuzlukla mücadelede belirli dönemlerde ilerleme kaydettiği, ancak bu ilerlemenin istikrarlı ve kalıcı bir yapıya dönüşmediği görülmektedir. Skorun son yıllarda durağan bir seyir izlemesi, mevcut çabaların sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadelede daha etkili, kapsamlı ve sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

1.12.5. Bangladeş'te Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI'ye Göre)

Bangladeş, SAARC ülkeleri arasında yolsuzluk kontrolü endeksinde nispeten düşük puanlar almaktadır. Toplam 100 puan üzerinden yolsuzluk skorları genellikle 23 ila 28 arasında değişmekte olup, bu durum ülkede yolsuzlukla mücadelede önemli zorlukların devam ettiğini göstermektedir. 2012-2024 yılları arasındaki verilere göre, bu dalgalanmalar Bangladeş'te yolsuzluğun kontrol altına alınmasında sürdürülen sıkıntıları yansıtmaktadır. Ayrıca, ülkenin küresel sıralaması 2001 yılında 91. sıradayken, 2024 yılı itibarıyla yaklaşık 151. sıraya gerilemiş, bu da şeffaflık ve hesap verebilirlik alanlarında yeterli ilerlemenin sağlanamadığını ortaya koymaktadır. Bangladeş'in nüfus artışı ve ekonomik kalkınma hedefleri göz önünde bulundurulduğunda, yolsuzluğun azaltılması ve şeffaf, hesap verebilir kurumların güçlendirilmesi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından hayati öneme sahiptir.

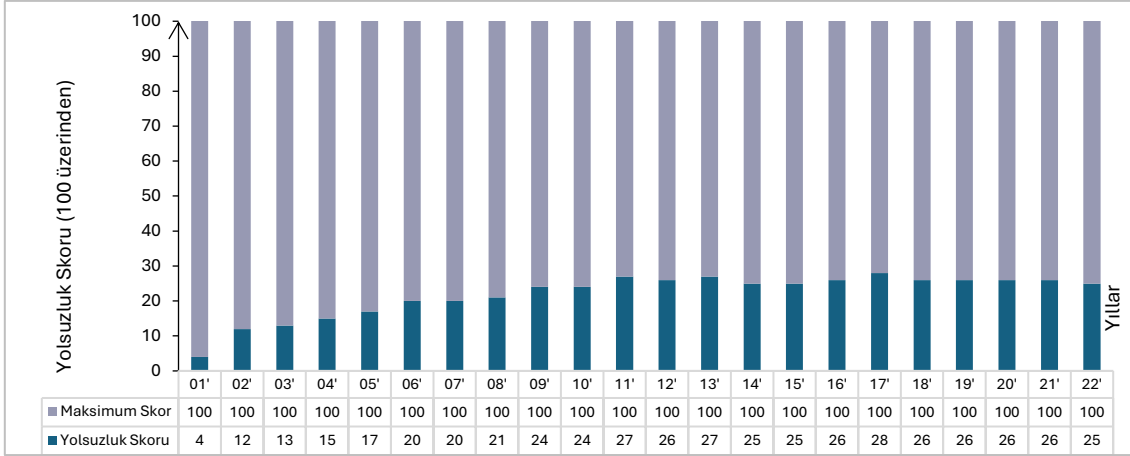

Grafik 17: 2001-2022 Döneminde Bangladeş'in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.

<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 17, 2001 ile 2022 yılları arasında Bangladeş'in yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, her yıl değerlendirilen toplam ülke sayısına göre belirlenmiştir. Daha düşük bir sıralama, daha az yolsuzluk düzeyini; daha yüksek bir sıralama ise daha fazla yolsuzluk seviyesini ifade etmektedir. 2001 yılında Bangladeş, değerlendirilen 91 ülke arasında son sırada yer alarak en yüksek yolsuzluk algısına sahip ülke konumunda olmuştur. Takip eden yıllarda da benzer bir tablo gözlenmiş; örneğin 2005 yılında 159 ülke arasında 158. sıraya gerilemiştir. Bu durum, ülkedeki yolsuzlukla mücadelede ciddi yapısal sorunların varlığını ortaya koymaktadır. 2011 yılı itibarıyla sıralamada nispi bir iyileşme gözlenmiş ve Bangladeş 120. sıraya yükselmiştir. Ancak bu gelişme kalıcı olmamış; özellikle 2018 sonrası tekrar kötüleşen bir eğilim izlenmiştir. 2022 yılında ülke, 180 ülke arasında 147. sırada yer almıştır. Genel eğilim, Bangladeş'in uzun yıllardır yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele edemediğini ve bu alandaki politikaların sürdürülebilirlikten uzak olduğunu göstermektedir. Yolsuzluk algısındaki yüksek seviyeler, yalnızca kamu yönetimi açısından değil, aynı zamanda yatırım ortamı ve toplumsal güven açısından da olumsuz etkiler doğurmaktadır. Bu nedenle daha şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı yönetim anlayışının yerleşmesi yönünde kapsamlı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Grafik 18: Bangladeş'in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2005-2022)

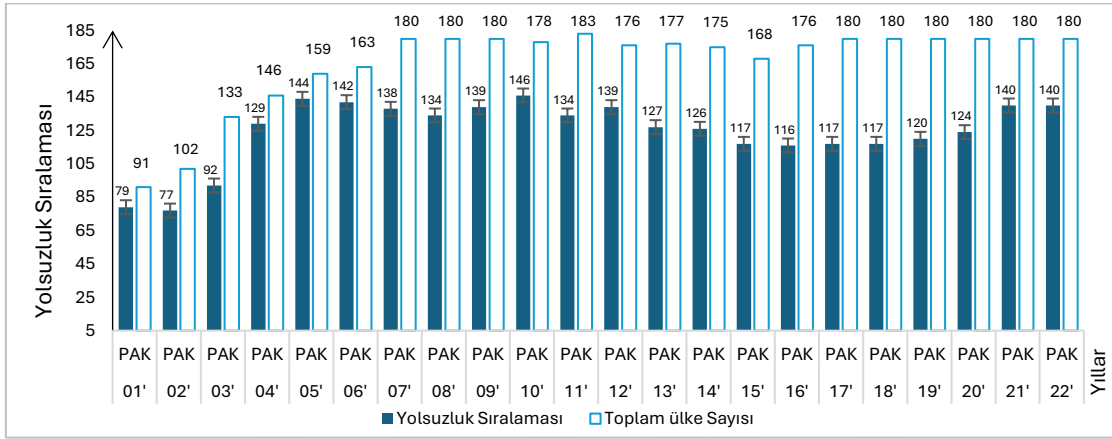
Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 18, 2001 ile 2022 yılları arasında Bangladeş'in yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Bu skor, 0 ile 100 arasında değerlendirilmekte olup, daha yüksek değerler daha düşük yolsuzluk düzeyini; dolayısıyla daha şeffaf ve dürüst bir yönetim ortamını yansıtmaktadır. Daha düşük skorlar ise daha yüksek yolsuzluk seviyelerine işaret etmektedir. 2001 yılında Bangladeş, yalnızca 4 puan alarak analiz döneminin en düşük skorunu elde etmiş ve bu durum ciddi düzeyde yolsuzluk algısını göstermiştir. Sonraki yıllarda kademeli bir artış yaşanmış; 2005 yılında skor 17'ye, 2010 yılında ise 24'e yükselmiştir. Ancak 2012 sonrasında skorlar 25-28 aralığında dalgalanarak belirgin bir iyileşme sergileyememiştir. 2022 yılında Bangladeş'in yolsuzluk skoru 25 olarak kaydedilmiş ve önceki yıllara kıyasla anlamlı bir ilerleme sağlanamamıştır. Genel eğilim, Bangladeş'in yolsuzlukla mücadelede sınırlı başarı elde ettiğini ve uygulanan reformların kalıcı bir etki yaratmakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu düşük skorlar, kamu yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik eksikliklerine işaret etmektedir. Bu bağlamda, yolsuzluğun azaltılması ve yönetim kalitesinin artırılması için daha kapsamlı, kurumsal düzeyde güçlendirilmiş ve siyasi iradeyle desteklenen reform adımlarının atılması gerekmektedir.

1.12.6. Pakistan'da Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI'ye Göre)

Pakistan, SAARC ülkeleri arasında yolsuzluk kontrolü endeksinde ortalama puanlara sahiptir ve 2012-2024 yılları arasında 100 puan üzerinden genellikle 27 ila 33 arasında değişmektedir. Bu rakamlar, yolsuzluğun kontrolünde belirli iyileşme çabalarının olduğunu göstermesine rağmen, yapısal ve kurumsal sorunların daha iyi sonuçların

önünde engel teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Pakistan'ın küresel sıralaması ise 2001'de 79. sıradayken, 2024 yılında yaklaşık 135. sıraya kadar gerilemiştir. Mevcut grafik, Pakistan'ın yolsuzluk kontrol endeksindeki dalgalanmaları açıkça göstermekte olup, bazı iyileşmelere rağmen, yolsuzluğun sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve kişi başı gelir artışı yolunda önemli bir engel olmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Şeffaflığın artırılması ve denetleyici kurumların etkinliğinin güçlendirilmesi, bu endeksin iyileştirilmesi için kritik öneme sahiptir.

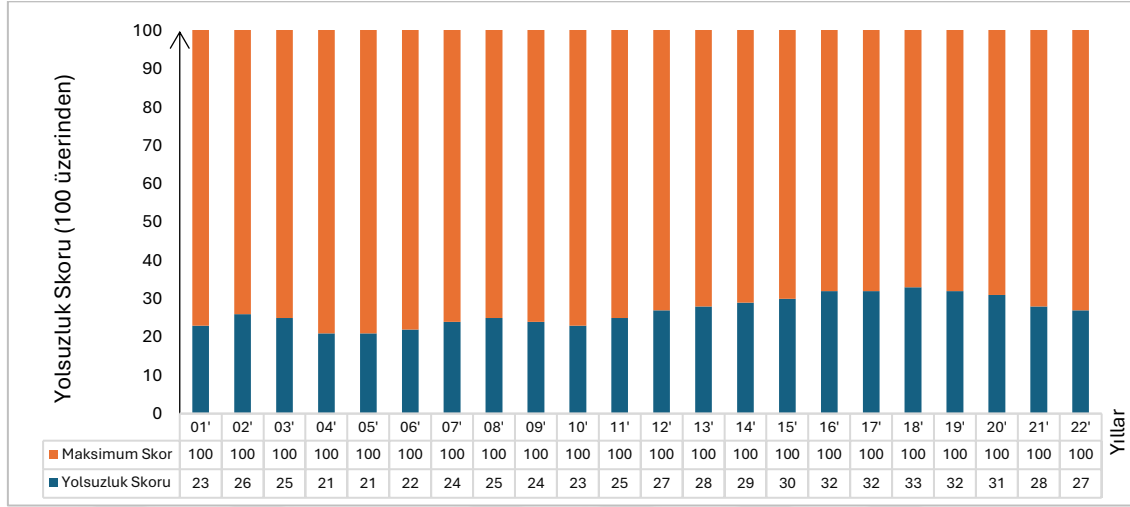

Grafik 19: 2001-2022 Döneminde Pakistan'ın Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 19, 2001 ile 2022 yılları arasında Pakistan'ın yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, her yıl değerlendirilen toplam ülke sayısına göre belirlenmiştir. Daha düşük bir sıralama, daha az yolsuzluk düzeyini; daha yüksek bir sıralama ise daha fazla yolsuzluk seviyesini ifade etmektedir. 2001 yılında Pakistan, 91 ülke arasında 79. sırada yer almıştır. Ancak sonraki yıllarda yolsuzluk algısında belirgin bir kötüleşme yaşanmış ve ülke 2005 yılında 159 ülke arasında 144. sıraya gerilemiştir. Bu durum, yolsuzlukla mücadeledeki yapısal zayıflıklara ve yönetsel sorunlara işaret etmektedir. 2010'lu yıllarda ise kısmi bir iyileşme gözlemlenmiş; 2015 ve 2016 yıllarında Pakistan sırasıyla 117. ve 116. sırada yer almıştır. Ancak bu düzelme kalıcı olmamış ve ülke 2021 ve 2022 yıllarında yeniden 140. sıraya düşerek analiz dönemindeki en düşük sıralamasına ulaşmıştır. Genel olarak bakıldığında, Pakistan'ın yolsuzlukla mücadelede sürdürülebilir ve etkili sonuçlar elde edemediği anlaşılmaktadır. Sıralamadaki dalgalanmalar, reformların yeterince kurumsallaşmadığını ve uygulanan politikaların uzun vadeli güven oluşturmada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yönetim kalitesinin artırılması ve kamu sektöründe hesap verebilirliğin sağlanması

adına daha kapsamlı, kapsayıcı ve güçlü bir yolsuzlukla mücadele stratejisine ihtiyaç duyulmaktadır.

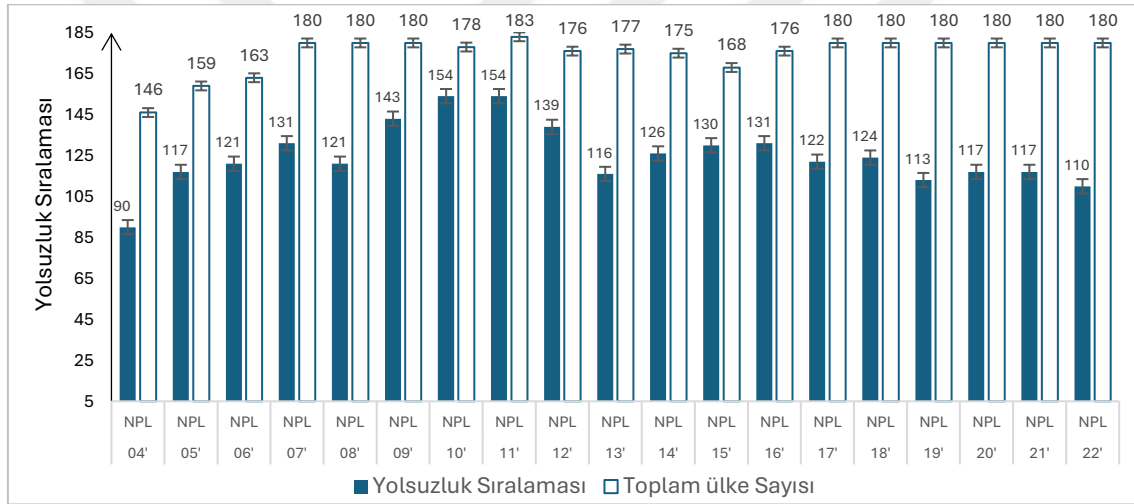
Grafik 20: Pakistan'ın Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 20, 2001 ile 2022 yılları arasında Pakistan'ın yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Bu skor 0 ile 100 arasında değerlendirilmekte olup, daha yüksek değerler daha düşük yolsuzluk düzeyini; dolayısıyla daha şeffaf ve dürüst bir yönetim ortamını yansıtmaktadır. 2001 yılında Pakistan'ın yolsuzluk skoru 23 olarak kaydedilmiş ve bu değer, ülkenin oldukça yüksek bir yolsuzluk algısına sahip olduğunu göstermiştir. 2004 ve 2005 yıllarında skor 21'e kadar düşmüş ve bu durum, yolsuzlukla mücadeledeki zafiyetleri ortaya koymuştur. 2012 yılından itibaren skorlar kademeli olarak artmaya başlamış; 2015 yılında 30, 2018 yılında ise en yüksek seviye olan 33'e ulaşılmıştır. Ancak bu iyileşme eğilimi sürdürülememiş ve 2021'de skor 28'e, 2022 yılında ise 27'ye gerileyerek bozulma eğilimini yeniden ortaya koymuştur. Genel eğilim, Pakistan'ın yolsuzlukla mücadelede sınırlı ilerlemeler kaydettiğini, ancak bu ilerlemelerin kalıcı ve istikrarlı bir iyileşmeye dönüşemediğini göstermektedir. Uygulanan reformların etkisinin sınırlı kalması, kurumsal zayıflıklar ve hesap verebilirliğin düşük düzeyde olması bu durumun başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, daha güçlü kurumsal yapılar, şeffaflık mekanizmaları ve etkili denetim sistemleriyle desteklenen bütüncül bir yolsuzlukla mücadele stratejisinin benimsenmesi gerekmektedir.

1.12.7. Nepal'de Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI'ye Göre)

Nepal, SAARC üyesi ülkeler arasında, son yirmi yılda yolsuzlukla mücadelede önemli gelişmeler kaydetmiştir. 2004-2024 yılları arasındaki yolsuzluk kontrol endeksi puanları incelendiğinde, Nepal'in iniş çıkışlara rağmen genel olarak artan ve sürekli iyileşme gösteren bir eğilim izlediği görülmektedir. Nepal'in puanları bu dönemde genellikle 22'den 35'e kadar 100 üzerinden değişmiş olup, bu durum yolsuzluk alanında önemli ancak azalan zorlukların varlığını göstermektedir. Ayrıca, bu dönemde Nepal'in dünya sıralaması 2004 yılında 90. sıradan 2024 yılında 107. sıraya yükselmiş olup, bu da yolsuzlukla mücadelede kayda değer bir ilerlemeyi yansıtmaktadır. Kurumsal istikrar ve şeffaflığın sürdürülebilir kalkınma için önemi göz önüne alındığında, Nepal'in yolsuzluk kontrolündeki olumlu eğilimi, ülkenin ekonomisi ve vatandaşlarının yaşam kalitesi açısından umut verici bir gelecek vaat etmektedir.

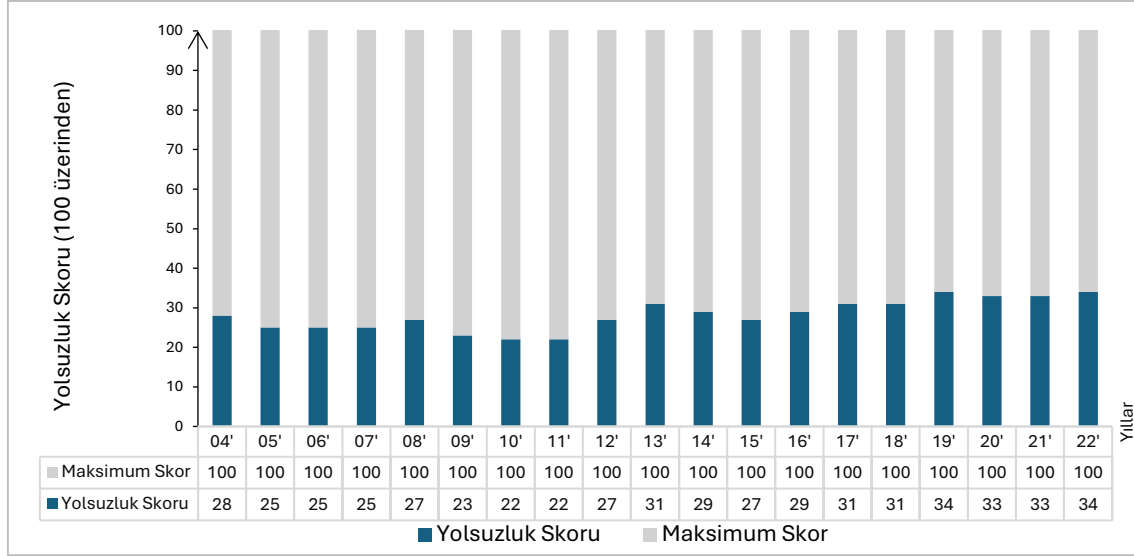

Grafik 21: 2001-2022 Döneminde Nepal'in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 21, 2004 ile 2022 yılları arasında Nepal'in yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, her yıl değerlendirilen toplam ülke sayısına göre belirlenmiştir. Daha düşük bir sıralama, daha az yolsuzluk düzeyini; daha yüksek bir sıralama ise daha fazla yolsuzluk seviyesini ifade etmektedir. 2004 yılında Nepal, 146 ülke arasında 90. sırada yer alarak göreceli olarak orta düzeyde bir konum sergilemiştir. Ancak sonraki yıllarda sıralamada önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin 2010 ve 2011 yıllarında 154. sıraya kadar gerileyerek yolsuzluk algısının oldukça kötüleştiği bir döneme girilmiştir. 2013 yılı itibarıyla ise belirgin bir iyileşme eğilimi gözlemlenmiş; 2013'te 116, 2017'de 122 ve 2022'de ise 110. sıraya ulaşılmıştır. Bu genel seyir, Nepal'in zaman içinde yolsuzlukla mücadelede sınırlı da olsa bazı olumlu adımlar attığını

göstermektedir. Ancak elde edilen kazanımların dalgalı bir seyir izlemesi, bu mücadelenin istikrarsız bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kalıcı ve etkili ilerleme sağlanabilmesi için Nepal'in daha güçlü kurumsal reformlara, bağımsız denetim mekanizmalarına ve kamu yönetiminde daha yüksek düzeyde hesap verebilirliğe ihtiyaç duyduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 22: Nepal'in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)

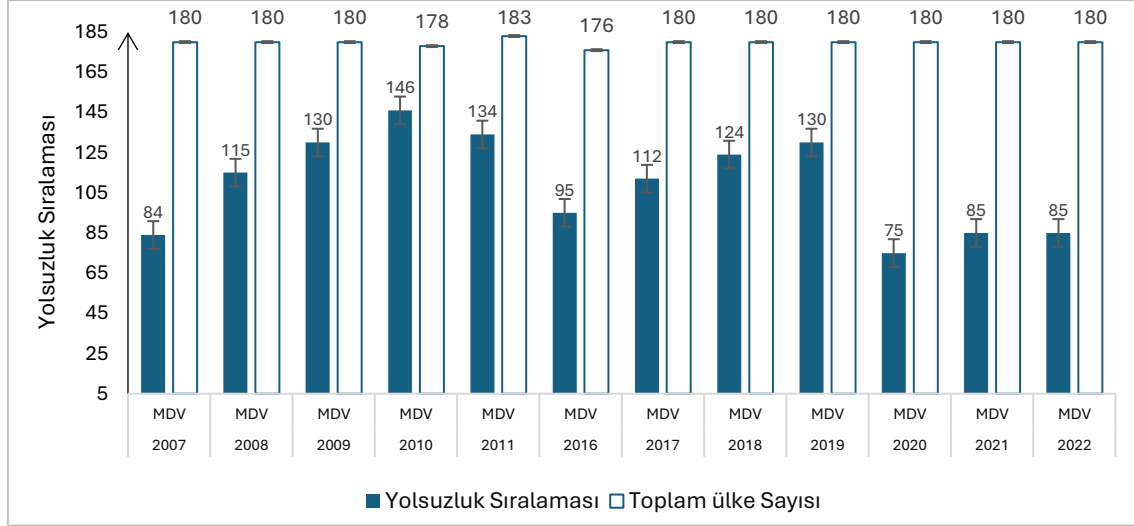
Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 22, 2004 ile 2022 yılları arasında Nepal'in yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Bu skor, 0 ile 100 arasında ölçülmekte olup, yüksek değerler daha düşük yolsuzluk düzeyini; düşük değerler ise daha yüksek yolsuzluk seviyelerini ifade etmektedir. 2004 yılında Nepal'in yolsuzluk skoru 28 olarak kaydedilmiş, sonraki yıllarda ise genellikle 20'li 30 seviyelerde seyretmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında skor 22'ye kadar gerileyerek analiz döneminin en düşük düzeyine ulaşmıştır. Bu durum, söz konusu yıllarda ülkede yolsuzluk algısının belirgin şekilde kötüleştiğine işaret etmektedir. Ancak 2012 yılı itibarıyla kademeli bir iyileşme süreci başlamış; 2013 yılında skor 31'e, 2019 yılında ise 34'e yükselmiştir. 2022 yılı itibarıyla da bu iyileşme eğilimi korunmuş ve skor yine 34 olarak gerçekleşmiştir.

1.12.8. Maldivler'de Yolsuzluk ve Küresel Sıralama (CPI'ye Göre)

Maldiv, 2007-2024 yılları arasında yolsuzluk kontrol endeksinde önemli dalgalanmalar göstermiştir. Bu dönemde ülkenin puanları 100 üzerinden 23 ile 43 arasında değişmiş olup, yolsuzlukla mücadelede iniş çıkışları ifade etmektedir. Maldiv'in küresel sıralaması

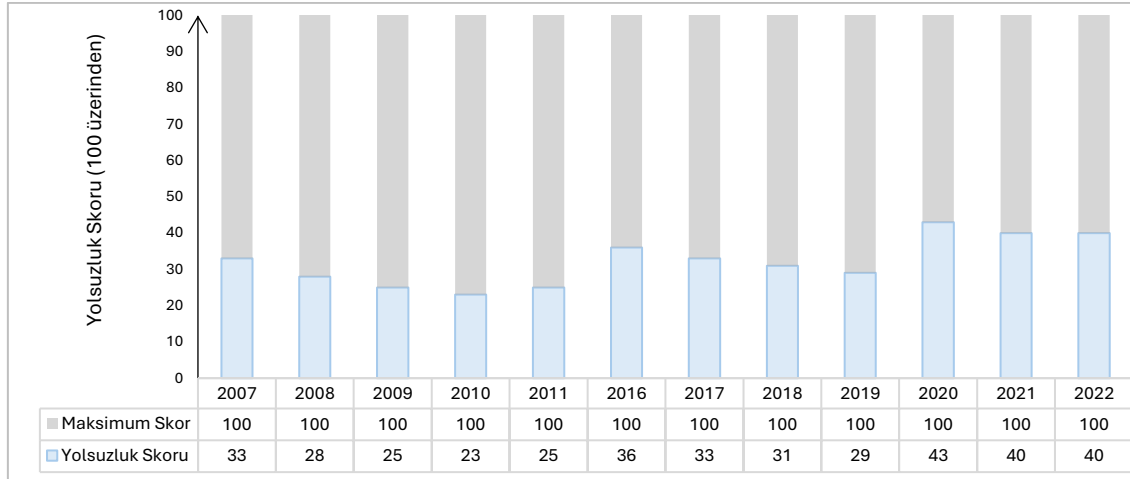
ise 2020 yılında 75. sıradayken, 2024 yılında 96. sıraya gerilemiştir. Şeffaflık ve yolsuzluğun sürekli kontrol altında tutulması, sürdürülebilir kalkınma hedefleri için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, Maldiv'in yolsuzlukla mücadelede etkili politikalar ve hesap verebilir kurumlar geliştirmesi gerekmektedir.

Grafik 23: 2007-2022 Döneminde Maldivler'in Yolsuzluk Sıralamasındaki Eğilim

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 23, 2007 ile 2022 yılları arasında Maldivler'in yolsuzluk sıralamasındaki değişimi göstermektedir. Bu sıralama, her yıl değerlendirilen toplam ülke sayısına göre belirlenmiştir. Daha düşük bir sıralama, daha az yolsuzluk düzeyini; daha yüksek bir sıralama ise daha fazla yolsuzluk seviyesini ifade etmektedir. 2007 yılında Maldivler, 180 ülke arasında 84. sırada yer alarak göreceli olarak iyi bir konumda bulunmuştur. Ancak sonraki yıllarda bu sıralamada ciddi bozulmalar gözlemlenmiştir. Örneğin 2010 yılında ülke 146. sıraya kadar gerilemiş; bu da yolsuzluk algısında belirgin bir kötüleşmeyi ortaya koymuştur. 2016 yılında ise 95. sıraya yükselerek görece bir iyileşme kaydedilmiştir. 2020 yılında sıralama 75'e kadar düşerek analiz döneminin en iyi seviyesine ulaşılmıştır. Ancak bu olumlu gelişme sürdürülememiş ve 2021 ile 2022 yıllarında Maldivler, yeniden 85. sıraya gerilemiştir. Genel olarak bakıldığında, Maldivler'in yolsuzlukla mücadelede dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Kısa vadeli iyileşmeler zaman zaman kaydedilmiş olsa da bu gelişmelerin kalıcı hale getirilmesi için daha güçlü yönetim mekanizmalarına ve sürdürülebilir reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Grafik 24: Maldivler'in Yolsuzluk Skorundaki Değişim (2001-2022)

Kaynak: Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) – Grafik yazar tarafından çizilmiştir.
<https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025

Grafik 24, 2007 ile 2022 yılları arasında Maldivler'in yıllık yolsuzluk skorundaki değişimi göstermektedir. Yolsuzluk skoru, 0 ile 100 arasında bir ölçekle ölçülmekte olup daha yüksek değerler, daha düşük yolsuzluk düzeyini ifade etmektedir. 2007 yılında Maldivler'in skoru 33 olarak belirlenmiş ve bu durum yolsuzluk algısının görece olumlu olduğunu yansıtmıştır. Ancak sonraki yıllarda skorlar giderek düşmüş; 2010 yılında 23'e kadar gerileyerek yolsuzluk algısında önemli bir kötüleşmeye işaret etmiştir. 2011 yılında küçük bir artışla skor 25'e yükselmiş, fakat bu gelişme kısa ömürlü olmuştur. 2016 yılında ise skor 36'ya ulaşarak dikkat çekici bir iyileşme kaydedilmiştir. Bu eğilim 2020 yılında 43 puan ile analiz döneminin en yüksek düzeyine çıkmıştır. 2021 ve 2022 yıllarında ise skor 40 olarak kaydedilmiş ve yolsuzlukla mücadelede belirli bir istikrar sağlandığı görülmüştür. Genel olarak, Maldivler'in yolsuzlukla mücadele performansının zaman içinde dalgalı bir seyir izlediği ancak son yıllarda belirgin bir iyileşme eğilimi gösterdiği söylenebilir. Bu iyileşmenin sürdürülebilir kılınması için şeffaflık, hesap verebilirlik ve kurumsal güçlenmeye yönelik reformların kararlılıkla sürdürülmesi gerekmektedir.

1.13. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Bu bölümde, SAARC ülkelerinde siyasal şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkileri teorik ve ampirik olarak ele alan literatür taraması sonuçlarına dayanarak araştırmanın kavramsal modeli geliştirilmiştir. Model, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu (PSAV), yolsuzluğun kontrolü (COC), kamu borcu (GGGD), cari işlemler dengesi (CAB), işsizlik oranı (UNE) ve küreselleşme düzeyi (KOFGI)

değişkenlerinin, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LNGDPPC) üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Kavramsal çerçeve üç temel bileşenden oluşmaktadır:

- Kurumsal Faktörler: PSAV, COC
- Makroekonomik Göstergeler: GGGD, CAB, UNE
- Küreselleşme Düzeyi: KOFGI

Bu bileşenlerin her biri ekonomik büyüme üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilere sahiptir.

Aşağıdaki model, bu ilişkilerin genel yönünü göstermektedir:

- ✓ Kurumsal Faktörler → Ekonomik Büyüme
- ✓ Makroekonomik Göstergeler → Ekonomik Büyüme
- ✓ Küreselleşme → Ekonomik Büyüme

Bu kavramsal model, ikinci bölümde açıklanan ekonometrik modelin teorik temelini oluşturmakta ve SAARC ülkelerinde ekonomik büyümenin çok boyutlu yapısını analiz etmeye yönelik bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

2. BÖLÜM: METODOLOJİ

Bu bölüm, araştırmada kullanılan yöntemlerin teorik çerçevesini ortaya koyarak panel veri modellerinin temel özelliklerini ve bunların ampirik çalışmalardaki uygulamalarını kapsamlı biçimde incelemektedir. Öncelikle, panel veri analizinde karşılaşılan önemli sorunlardan biri olan yatay kesit bağımlılığı ve bu bağımlılığın test edilmesine yönelik yöntemler ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Breusch ve Pagan'ın Yatay Kesit Bağımlılığı Testi ile Pesaran'ın CD Test İstatistiği ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Ardından, panel veri setlerinde durağanlık özelliklerinin incelenmesine yönelik birim kök testleri ve uzun dönem ilişkileri analiz etmeye imkân tanıyan eşbütünleşme testlerinin teorik temelleri açıklanmaktadır. Bununla birlikte, değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem dinamiklerini değerlendirmek amacıyla kullanılan Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) ve şok tepki fonksiyonları (IRFs) üzerinde durulmaktadır. Son olarak, uzun dönem ilişkilerin tahmininde yaygın olarak kullanılan FMOLS ve DOLS tahmincilerine ilişkin teorik açıklamalara yer verilmektedir. Böylece, ampirik analiz bölümüne geçmeden önce, çalışmada kullanılan yöntemlerin kapsamlı bir değerlendirmesi sunulmaktadır.

2.1. Veriler

Bu araştırmanın temel amacı, siyasi, ekonomik ve küresel faktörler arasındaki ilişkileri analiz ederek, bu unsurların kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Çalışma, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Derneği'ne (SAARC) üye ülkeleri kapsamakta ve 2000–2022 dönemini incelemektedir. Siyasi boyutta, Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (PSAV) ile Yolsuzlukla Mücadele (COC) değişkenleri, kurumsal yapıların ve yönetim kalitesinin ekonomik performans üzerindeki rolünü değerlendirmek amacıyla ele alınmıştır. Ekonomik boyutta, Cari İşlem Dengesi (CAB), Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD) ve İşsizlik (UNE) göstergeleri, makroekonomik istikrar ve mali sürdürülebilirlik açısından incelenmiştir. Küresel boyutta ise KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI), ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyon düzeyini ve küresel etkileşimlerin ekonomik büyüme üzerindeki yansımalarını ölçmek için kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan yıllık panel veriler, Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (WDI), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve KOF İsviçre Ekonomik Enstitüsü

gibi güvenilir uluslararası veri kaynaklarından elde edilmiştir. Çalışmada yer alan değişkenler aşağıda kısaca tanıtılmaktadır.

2.1.1. Değişkenlerin Tanımlanması

Bu çalışmada ele alınan değişkenler, siyasi (PSAV, COC), ekonomik (CAB, GGGD, UNE) ve küresel (KOFGI) boyutlarda sınıflandırılmış ve kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Her bir değişkenin kavramsal çerçevesi ve ekonomik anlamı aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 2: Değişkenlerin Tanıtılması

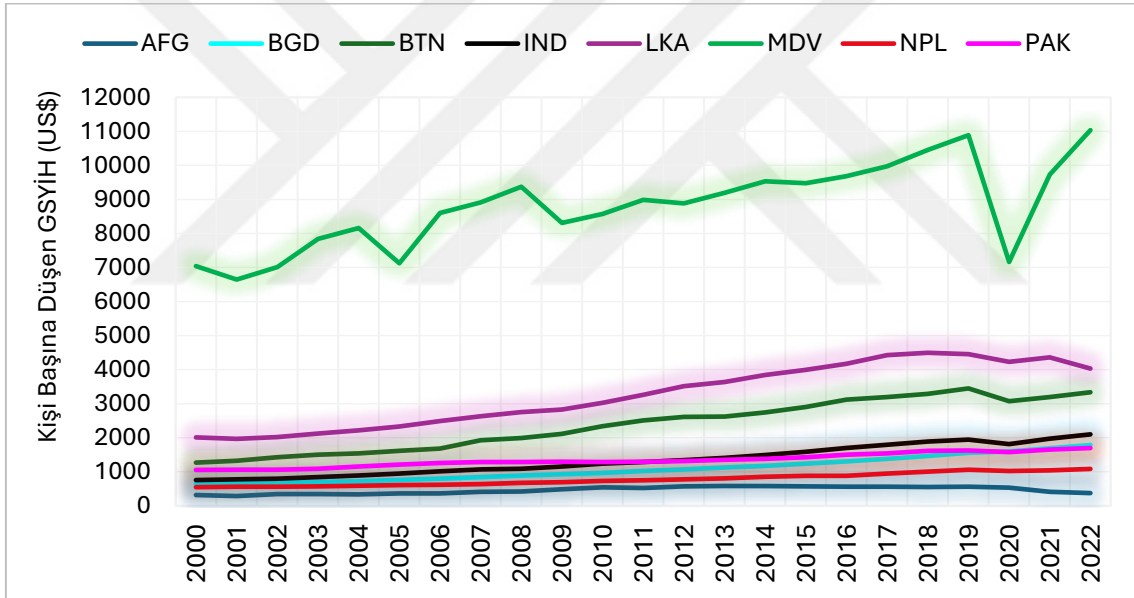
Göstergeler	Kısaltma	Ölçüm	Dönem	Kaynak
Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	GDPPC	Sabit ulusal para birimi	Yıllık	Dünya Bankası Gelişim Göstergeleri
Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu	PSAV	İndeks	Yıllık	(WDI)
Yolsuzluk	COC	İndeks	Yıllık	(WDI)
Cari İşlem Dengesi	CAB	GSYİH'nin Yüzdesi	Yıllık	Uluslararası Para Fonu (IMF)
Genel Hükümet Brüt Borcu	GGGD	GSYİH'nin Yüzdesi	Yıllık	(IMF)
İşsizlik	UNE	Toplam iş gücünün %'si	Yıllık	(WDI)
KOF Küreselleşme Endeksi	KOFGI	Küreselleşme çeşitli göstergeleri Endeksi	Yıllık	KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.1.1.1. Kişi Başına Düşen GSYİH (GDP per capita)

SAARC ülkeleri için kişi başına düşen GSYİH, ekonomiyi ve yaşam standartlarını analiz eden kritik bir parametredir. Kişi başına düşen GSYİH, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın bir ülkenin yıl ortası nüfusuna bölünmesiyle hesaplanır ve bir kişinin ortalama ekonomik çıktısını belirlemede kullanılırken, aynı zamanda ülkeler arasında refahın uluslararası düzeyde karşılaştırılması için bir ölçüt sağlar (Dünya Bankası, 2023). SAARC ülkeleri, yani Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka, ekonomik yapılar, sanayileşme seviyeleri ve siyasi istikrar nedeniyle farklı düzeylerde

kişi başına düşen GSYİH seviyelerine sahiptir. Örneğin, çok daha küçük nüfuslara ve sınırlı ekonomik faaliyetlere sahip Maldivler ve Butan, Hindistan ve Pakistan gibi daha büyük ve daha çeşitlenmiş ancak kalkınma açısından ciddi zorluklarla karşılaşan ülkelerden daha yüksek kişi başına düşen GSYİH oranlarına sahip olabilirler (IMF, 2023). Bu durum, şiddet ve yolsuzluğun GSYİH büyümesini olumsuz etkilediği SAARC bölgesindeki kişi başına düşen GSYİH farklılıklarında da gözlemlenebilir. Şiddet ve yolsuzluk oranlarının yüksek olduğu Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerde, bu faktörlerin yatırım, verimlilik ve ekonomik istikrarı düşürmesi nedeniyle kişi başına düşen GSYİH genellikle daha düşüktür (Transparency International, 2023). Bu nedenle, kişi başına düşen GSYİH, ekonomik eşitsizlikleri anlamak ve bölgesel kalkınma ile istikrarı sağlamak amacıyla etkili politika müdahalelerini yönlendirmek için oldukça önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 25: SAARC Ülkelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH (2000–2022)

Kaynak: Veriler WDI (2022)’den alınmış; şekil yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 25, 2000–2022 döneminde SAARC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH’nin genel eğilimini göstermektedir. Zaman içinde tüm ülkelerde artış eğilimi gözlemlenirken, gelir düzeyleri arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Maldivler en yüksek seviyeye sahipken, Afganistan ve Nepal en düşük seviyelerde yer almaktadır.

2.1.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (PSAV)

PSAV değişkeni, ülke düzeyindeki siyasi istikrarsızlık ve/veya siyasi amaçlı şiddet, terörizm gibi riskleri ölçmek için önemli bir metriktir. SAARC ülkeleri arasında, PSAV'in özel bir önemi vardır çünkü bu bölge, iç çatışmalar, isyanlar ve devam eden jeopolitik gerilimler ile tarihsel bir geçmişe sahiptir. PSAV genellikle Dünya Yönetişim Göstergeleri gibi endeksler aracılığıyla ölçülmektedir; bu endeksler, çeşitli kaynaklardan toplanan verileri birleştirerek geniş bir siyasi istikrar değerlendirmesi sunar (Kaufmann vd., 2011). Bu endeks genellikle -2,5 (düşük siyasi istikrar) ile +2,5 (yüksek siyasi istikrar) arasında bir skalada yer alır. SAARC ülkelerinde, düşük PSAV puanları genellikle silahlı çatışmalar, iç huzursuzluk ve terörizmi yansıtır ve bu faktörler ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi engeller. Örneğin, Afganistan ve Pakistan, sürekli isyanlar ve terörist faaliyetler nedeniyle PSAV puanlarında sürekli olarak düşük seviyelerde kalmışlardır (World Bank, 2023). Bu tür istikrarsızlık sadece günlük hayatı kesintiye uğratmakla kalmaz, aynı zamanda yabancı yatırımları caydırarak ve ekonomik faaliyetleri engelleyerek ülkeleri yoksulluk ve şiddet döngüsüne hapseder (Ghiasi, 2017). Benzer şekilde, Nepal'deki geçmiş iç savaşlar ve Bangladeş'teki sürekli siyasi huzursuzluk, iç şiddetin siyasi istikrar ve ekonomik performansı nasıl etkileyebileceğini göstermektedir (Miklian, 2009). PSAV değişkeni ayrıca siyasi istikrar ile yolsuzluk arasındaki karşılıklı ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Yüksek yolsuzluk seviyeleri genellikle kamu kurumlarına olan güveni yok ederek ve yönetim yapılarını zayıflatarak siyasi istikrarı teşvik eder (V. K. ; B. E. P. Bhargava, 2004). Bu iki yönlü ilişki, sürdürülebilir kalkınma için büyük zorluklar oluşturur ve iyi yönetimi geliştirmeye, şeffaflığı artırmaya ve sosyal adaleti teşvik etmeye yönelik kapsamlı politika müdahalelerini gerektirir. Genel olarak, PSAV değişkeni SAARC ülkeleri arasındaki geniş sosyo-politik ortamın kritik boyutlarını yansıtmaktadır. Şiddet, yönetim ve ekonomik istikrar arasındaki karmaşık dinamikleri yansıtmakta olup, uzun vadeli istikrar ve refah için bölgesel işbirliği ve ulusal ve bölgesel seviyelerde sağlam politika önlemlerini vurgulamaktadır.

2.1.1.3. Yolsuzluğun Kontrolü (CoC)

Yolsuzluğun Kontrolü Endeksi (CoC), Dünya Bankası tarafından yolsuzluğu tespit etmek amacıyla oluşturulan altı küresel yönetim göstergesinden biridir. Endeks, -2.5 ile 2.5 arasında değişen bir ölçeğe sahiptir. Bu ölçek, endeksin düşük olması durumunda yüksek

yolsuzluk düzeylerini, yüksek olması durumunda ise düşük yolsuzluk düzeylerini göstermektedir. CoC endeksi, küçük ve büyük ölçekli yolsuzlukları, devlet politikalarının etkinliğini, yolsuzluğu önlemeye yönelik kurumsal çerçeveyi, usulsüz ödemeleri, nepotizmi, adam kayırmayı, himayeciliği ve kamuoyunun siyasetçilere duyduğu güveni ölçer. Ayrıca, seçilmiş yetkililerin, sınır görevlilerinin, vergi memurlarının, yargıçların ve sulh hakimlerinin yolsuzluğa karışma düzeylerini de değerlendirir. Yolsuzluğun Kontrolü (CoC) değişkeni, SAARC ülkelerinde kamu gücünün özel çıkarlar için ne ölçüde kullanıldığını açıklayan kritik bir ölçüttür. Bu değişken, ilgili kurumların ve politikaların rüşvet, kayırmacılık ve zimmete para geçirme gibi yolsuzluk uygulamalarını azaltmadaki etkinliğini değerlendirir. SAARC ülkelerinde yüksek yolsuzluk seviyeleri, ekonomik kalkınma ve siyasi istikrar önünde önemli engeller olarak kabul edilmektedir (Khan, 2018). CoC puanları, siyasi ve ekonomik sistemlerdeki yönetim kalitesi ve dürüstlük düzeyini yansıtır. Örneğin, Hindistan ve Sri Lanka, yolsuzlukla mücadele çerçevesini oluşturma konusunda ilerleme kaydetmiş olsa da, kamu sektöründe uygulama ve şeffaflık konularında hala zayıf kalmaktadırlar (Transparency International, 2020). Buna karşın, Afganistan ve Bangladeş gibi ülkeler, daha iyi yönetim ve ekonomik büyüme sağlamak adına ciddi yolsuzluk sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (World Bank, 2021). Yolsuzluğun etkili bir şekilde kontrol altına alınması, makroekonomik düzeyde istikrarlı bir ortamın oluşturulması, yabancı yatırımların çekilmesi ve kaynakların adil bir şekilde dağıtılması için bir ön koşuldur. CoC, SAARC ülkelerinin kurumsal güveni, adil piyasa rekabetini ve kapsayıcı kalkınmayı artırmalarına yardımcı olabilir. Bu nedenle, iyileştirilmiş bir CoC, bu ülkelerde sürdürülebilir ekonomik ilerleme ve istikrarın sağlanması yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

2.1.1.4. Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD)

En önemli makroekonomik değişkenlerden biri Genel Hükümet Brüt Borcu'dur (GGGD). GGGD, bir ülkedeki merkez, eyalet ve yerel yönetimlerin yükümlülüklerini genellikle GSYH'nın bir yüzdesi olarak ölçmektedir. GGGD kavramı, SAARC ülkeleri için ekonomik istikrar ve büyüme açısından önemli bir yere sahiptir. SAARC ülkelerindeki yüksek GGGD seviyeleri, örneğin Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka gibi ülkelerde, mali stres oluşturmakta ve doğrudan daha yüksek borçlanma maliyetleri, azalan kamu yatırımları ve olası temerrüt riskleri ile ilişkilidir (Uluslararası Para Fonu (IMF), 2023).

Örneğin, Sri Lanka'daki artan GGGD'nin ekonomik krizle bağlantısı bulunmakta olup, mevcut enflasyon ve işsizlik sorunlarını daha da kötüleştirmektedir (World Bank, 2021). Aşırı yüksek GGGD, hükümetin ekonomik durgunluğu sınırlamak için gerekli olan konjonktür karşıtı politikaları uygulama alanını daraltabilir. Nepal örneğinde olduğu gibi, yüksek borçluluk seviyeleri mali alanı kısıtlayarak kalkınma projeleri ve sosyal refah programlarını sınırlamaktadır. Etkili borç yönetimi ve mali disiplin, SAARC ülkelerinde makroekonomik istikrarın korunması için kritik öneme sahiptir. Bölgedeki sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için, GGGD'lerin etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla vergi gelirlerinin artırılması ve kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesi ile borç şeffaflığının iyileştirilmesi gibi stratejik tedbirlerin benimsenmesi gerekmektedir (IMF, 2023).

2.1.1.5. Cari İşlem Dengesi (CAB)

Cari İşlem Dengesi (CAB), SAARC ülkelerinde dünya ile mallar, hizmetler, gelir ve cari transferlerdeki genel ticaret dengesini gösteren önemli bir ekonomik göstergedir. CAB, bir ülkenin dış finansal pozisyonunu ve dolayısıyla mal ve hizmet ithalatını finanse etme ile yabancı borç yükümlülüklerini ödeme kapasitesini ölçer. SAARC ülkelerini oluşturan düşük gelirli tarımsal ekonomilerden gelişmekte olan sanayileşmiş ülkelere kadar geniş bir yelpazede, CAB, döviz rezervleri, ekonomik istikrar ve kalkınma faaliyetleri açısından büyük bir öneme sahiptir (Dünya Bankası, 2020). Örneğin, Hindistan ve Sri Lanka'da yüksek bir CAB açığı, ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi için dış borçlanma veya yatırım girişlerine olan yüksek bağımlılığı gösterebilir ve bu durum, ülkeleri dışsal şoklara ve ekonomik kırılganlıklara karşı daha hassas hale getirebilir. Öte yandan, CAB fazlasına sahip ülkeler, örneğin Butan ve Maldivler, döviz kurunu dikkatli bir şekilde yönetmeye ve enflasyonist baskıları kontrol altında tutmaya özen göstererek, altyapı ve insani kalkınma süreçlerine yatırım yapma kapasitesine sahip olabilirler (Birleşmiş Milletler (UN), 2021). SAARC ülkelerindeki CAB dinamiklerinin anlaşılması, dışsal kırılganlığın azaltılmasının yanı sıra bölgesel ekonomik entegrasyon ve sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefleyen politika yapıcılar için kritik bir öneme sahiptir (Asya Kalkınma Bankası, 2022).

2.1.1.6. İşsizlik

SAARC ülkelerinin işsizlik sorunu, çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak oldukça karmaşıktır. Bölge, yüksek nüfus artışı ve zayıf eğitim altyapısı gibi faktörlerle işgücü piyasası dinamiklerinde sürekli olarak karşılaşılan sorunlardan muzdariptir. Ayrıca, iş arayanların becerileri ile iş piyasası arasındaki uyumsuzluk ve yüksek düzeydeki kayıt dışı istihdam, işsizlik oranlarının ölçülmesini ve yönetilmesini daha da zorlaştırmaktadır. İşsizliğin döngüsel yapısının bir diğer nedeni ise siyasi istikrarsızlık ve ekonomik çeşitlenmenin yetersizliğidir. Bu durum, daha iyi eğitim sonuçlarına ulaşmayı, büyümeden daha geniş bir pay almayı kolaylaştırmayı ve girişimciliği teşvik etmeyi hedefleyen özel politikaların geliştirilmesini gerektirmektedir. Politika yapıcılar, bu dinamikleri dikkate alarak SAARC ülkeleri genelinde işsizlik oranlarını azaltmaya ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye yönelik etkili müdahaleler tasarlama konusunda daha iyi bir konumda olacaktır.

2.1.1.7. KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI)

KOF Küreselleşme Endeksi, ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları da kapsayan küreselleşmenin genel bir ölçümüdür. SAARC ülkeleri arasında, bu endeks, ticaret açıklığı, doğrudan yabancı yatırım ve uluslararası işbirliği gibi göstergeler aracılığıyla küresel ekonomi standartlarına göre entegrasyon düzeyini değerlendirmektedir. Örneğin, Hindistan ve Sri Lanka gibi ülkelerin KOFGI değerlerinin yüksek olması, bu ülkeleri Nepal ve Butan gibi daha düşük küresel entegrasyona sahip ülkelere kıyasla ekonomik olarak daha entegre ve uluslararası ticaret akışlarına daha dahil hale getirmektedir (KOF Swiss Economic Institute, 2022). KOFGI değişkeninin araştırmaya dahil edilmesi, SAARC bölgesinde şiddet ve yolsuzlukla mücadele eden ülkelerde küreselleşmenin makroekonomik büyüme üzerindeki etkilerini nicel bir çerçevede analiz etmeyi sağlayacaktır. Daha yüksek KOFGI puanlarının, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi olarak küreselleşme süreçlerine daha fazla entegre olduğunu ve bu entegrasyonun yüksek dayanıklılık ve uyum kapasitesini ifade ettiğini varsayılmaktadır. Ekonomik olarak, yüksek KOFGI puanlarına sahip ülkeler genellikle küresel ticarete daha aktif olup, daha fazla doğrudan yabancı yatırım çeker ve uluslararası ticaret anlaşmalarına katılırlar, ayrıca küresel tedarik zincirlerinde rol oynarlar. Sosyal açıdan, bu ülkeler diğer ülkelerle göç, turizm, öğrenci ve araştırmacı değişimleri gibi daha fazla kültürel ve eğitimsel

etkileşimde bulunurlar. Siyasi açıdan, yüksek KOFGI puanlarına sahip ülkeler uluslararası kurumlar ve anlaşmalarda daha fazla yer alır ve iklim değişikliği, insan hakları gibi küresel sorunların çözümünde önemli bir rol oynarlar. Genel olarak, yüksek KOFGI puanları, bir ülkenin küresel değişimlere uyum sağlama kapasitesinin ve uluslararası piyasalara, bilgiye ve kaynaklara erişiminin artması nedeniyle içsel şoklara karşı dayanıklılığını ve böylece ekonomik ve siyasi istikrarını artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, küresel piyasalara entegrasyonun artmasıyla birlikte ülkeler, çeşitlendirilmiş ekonomik bağlantılar ve daha iyi politika yanıtları yoluyla iç çatışmaların ve kötü yönetişimin olumsuz etkilerini dengelemek için daha iyi bir konumda olabilirler. Bu nedenle, KOFGI, SAARC bölgesinde ekonomik istikrar ve kalkınma yollarını etkileyen küreselleşme dinamiklerinin ayrıntılı bir görünümünü sunmaktadır (KOF Swiss Economic Institute, 2022).

2.2.Modelin Belirlenmesi

Birinci bölümde sunulan kuramsal temellere dayanarak, araştırmada değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin incelenmesine yönelik bir model belirlenmiştir. Bu model, panel veri setinde yer alan değişkenlerin karşılıklı etkilerini ve etkileşimlerini zaman içinde analiz etme olanağı sağlamaktadır. Araştırmanın değişkenleri önceki bölümlerde tanıtılmış ve kavramsal çerçeveleri ortaya konmuştur.

2.2.1. Panel Vektör Otoregresif (PVAR) Modelleri

Panel Vektör Otoregresif (PVAR) modelleri, zaman serisi VAR modellerinin panel veri yapısına uyarlanmış bir versiyonudur. Bu modeller, hem zaman hem de kesitsel boyutu içeren veri setlerinde birden fazla değişkenin dinamik ilişkilerini incelemeye olanak sağlar (Holtz-Eakin vd., 1988; Jawadi vd., 2016).

PVAR modellerinin temel özellikleri şunlardır:

- PVAR modeli, farklı birimler arasında ve zaman içinde şokları ve ekonomik dalgalanmaları analiz etmek için uygundur (Öncel ve diğerleri., 2023).
- Modelde, endojen ve eksojen değişkenler arasında ayırım yapılmaz; tüm değişkenler içsel kabul edilir.
- Bağımlı değişkenin geçmiş değerleri ve dışsal değişkenlerin etkileri aynı anda dikkate alınır.

- Model, birime özgü sabit etkileri ve rastgele hataları kontrol etme imkanı sunar.

Panele özgü sabit etkiler formatında gösterilen, P mertebeli ve k değişkenli PVAR modelinin doğrusal denklemi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$Y_{it} = Y_{i,t-1}A_1 + Y_{i,t-2}A_2 + \dots + Y_{i,t-p}A_{p-1} + Y_{i,t-p}A_p + X_{it}B + u_{it} + e_{it} \quad (2.1)$$

$$i \in \{1, 2, \dots, N\}, \quad t \in \{1, 2, \dots, Ti\}$$

Denklemden Y_{it} bağımlı değişken vektörünü gösterir ($1 \times k$), X_{it} harici (dışsal) değişkenler vektörünü ($1 \times k$) gösterirken, u_{it} ve e_{it} , sırasıyla ($1 \times k$) boyutlu bağımlı değişkenlere özgü panel sabit etkiler ve hata terimlerini temsil eder. $A_1, A_2, \dots, A_{p-1}$ Boyutları $k \times k$ olan matrisler ve B boyutu $1 \times k$ olan matris, tahmin edilmesi gereken parametrelerdir.

$i(1, 2, \dots, N)$: Bu ifade, modelin' N farklı kesitsel birime (örneğin, ülke, bölge, firma gibi) uygulandığını gösterir. i İndeksi, 1'den N 'e kadar değişir ve her bir birimi tanımlar. Yani, araştırmada kullanılan toplam N adet birim vardır.

$t(1, 2, \dots, Ti)$: Bu ifade, her bir birim i için panel verisinin zaman boyutunu belirtir. t İndeksi zaman dilimlerini temsil eder ve yıllar, çeyrekler, aylar gibi farklı zaman periyotlarını ifade edebilir. Ti değeri, her bir birim için mevcut olan zaman serisinin uzunluğunu belirtir. Farklı birimlerin farklı sayıda zaman dilimine sahip olabileceği anlamına gelir; bu durum dengesiz panel veri olarak adlandırılır. Bu durumda, PVAR modeli, her bir i birimi için $t = 1$ ile $t = Ti$ arasında değişen zaman periyotları boyunca N birim üzerinde uygulanır. Bu model, değişkenler arasındaki dinamik etkileşimleri zaman içinde yakalar, hem bağımlı değişkenin geçmiş değerlerinin etkisini hem de dışsal değişkenlerin etkilerini dikkate alır ve ayrıca birime özgü etkileri ve rastgele hataları göz önünde bulundurur. Bu çalışmada kullanılan PVAR ve panel veri yaklaşımları, literatürde benzer metodolojik uygulamalara sahip çeşitli ampirik araştırmalarla da uyumludur (Noorzai, Bełdycka-Bórawska, vd., 2025; Noorzai, Kutlar, & Acar, 2025; Noorzai, Kutlar, Bełdycka-Bórawska, vd., 2025; Öncel vd., 2022).

2.2.2. Yatay Kesit Bağımlılığı

Panel verilerde yatay kesit bağımlılığı, farklı yatay kesit birimleri arasındaki artıklar veya bozulmalar arasındaki korelasyonu ifade eder. Bu fenomen, panel veri tahminlerinin verimliliğini ve geçerliliğini etkileyebilir, bu nedenle doğru şekilde ele alınması önemlidir. Yatay kesit bağımlılığını tespit etmek, model sonuçlarının doğruluğunu ve

sağlamlığını sağlamak için gereklidir. Yatay kesit bağımlılığını belirlemek için çeşitli istatistiksel testler mevcuttur; bunlar arasında Pesaran CD testi, Breusch-Pagan LM testi ve Friedman testi bulunmaktadır. Her test, yatay kesitler arasındaki bağımlılıkları tespit etmek için farklı yöntemler sunar ve uygun model ayarlamaları için rehberlik edebilir.

Yatay kesit bağımlılığını belirlemek için birkaç istatistiksel test mevcuttur. Bu testler arasında Breusch-Pagan LM testi, Pesaran CD testi ve Friedman testi bulunmaktadır. Bu testlerin her biri, yatay kesitler arasındaki bağımlılıkları tespit etmek için farklı yöntemler sunar ve uygun model ayarlamaları için rehberlik edebilir.

2.2.2.1. Breusch ve Pagan'ın Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Seemingly Unrelated Regressions (SURE) bağlamında, Breusch ve Pagan (1980), sıfır yatay denklem hata korelasyonları varsayımını test etmek için bir Lagrange Çarpan (LM) testi önermişlerdir. Bu test, yatay kesit birimleri (N) sabitken ve zaman dönemleri (T) sonsuza yaklaşıyorken özellikle basit bir şekilde hesaplanabilir ve SURE modelinin sistem tahminini gerektirmez. Test, aşağıdaki LM istatistiğine dayanmaktadır

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{ij}^2 \quad (2.2)$$

Burada:

- T , zaman dönemi sayısını ifade eder.
- $\hat{p}_{ij}^2$, i ve j yatay kesit birimleri arasındaki kalıntıların tahmin edilen korelasyonudur ve aşağıdaki şekliyle hesaplanmaktadır.

$$\hat{p}_{ij}^2 = \hat{p}_{ji}^2 = \frac{\sum_{t=1}^T \hat{v}_{it} \hat{v}_{jt}}{(\sum_{t=1}^T \hat{v}_{it}^2)^{\frac{1}{2}} (\sum_{t=1}^T \hat{v}_{jt}^2)^{\frac{1}{2}}} \quad (2.3)$$

LM test istatistiği $d(d=N(N-1)/2)$ serbestlik derecesinde χ^2 dağılmaktadır.

LM formül, farklı yatay kesit birimleri arasındaki kalıntıların korelasyonunu değerlendirerek yatay kesit bağımlılığını test eder. Hesaplanan istatistik yüksekse, kalıntılar arasında önemli bir yatay kesit bağımlılığı olabileceğini gösterir.

2.2.2.2. Pesaran CD Test İstatistiği

Pesaran CD testi, panel verilerdeki yatay kesit bağımlılığını değerlendirir. Bu test, yatay kesit birimlerinin sayısı (**N**) zaman periyotlarının (**T**) sayısına göre büyük olduğunda özellikle kullanışlıdır.

$$CD_{lm} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T\hat{p}_{ij}^2 - 1) \quad (2.4)$$

Burada:

- N: Yatay kesit birimlerinin sayısı (örneğin, ülkeler veya bölgeler).
- T: Zaman periyotlarının sayısı.
- $\hat{p}_{ij}^2$, i ve j yatay kesit birimleri arasındaki kalıntıların tahmin edilen korelasyonu

Genellikle, T (zaman dönemlerinin sayısı) N (yatay kesit birimlerinin sayısı) değerinden büyük olduğunda uygulanır. Bu test türü, panel verilerin "uzun" olduğu durumlar için uyarlanmıştır; yani zaman dönemlerinin yatay kesit birimlerinden daha fazla olduğu durumlarda kullanılır (Pesaran, 2004). Bu formül, yatay kesit birimlerinin kalıntıları arasındaki korelasyonların karelerinin normalleştirilmiş toplamının karekökünü hesaplar ve bu toplamı birimlerin ve zaman periyotlarının sayısına göre ayarlar. Yüksek bir değer, önemli yatay kesit bağımlılığını gösterir.

Pesaran (2021) , N 'nin büyük ve T 'nin küçük olduğu durumlar için daha uygun olan ve belirli bir uzamsal ağırlık matrisine dayanmayan yeni bir yatay kesit bağımlılığı testi (CD) önermiştir. Bu yeni test, ikili korelasyon katsayılarını kullanır ve çok çeşitli panel veri modelleri altında sıfır ortalamaya sahiptir.

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{ij} \right) \quad (2.5)$$

Yukarda verilen eşitlikte $\hat{p}_{ij}^2$, i, j . Kalıntı korelasyon karsayısı olmakla birlikte Breusch-pagan LaGrange çarpanı ile aynı metotla hesaplanmaktadır ve $d(d=N(N-1)/2)$ serbestlik derecesinde χ^2 dağılmaktadır.

Diğer traftan, dengesiz paneller için ise Pesaran aşağıda gösterilen test istatistiğini önermektedir.

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij}} \hat{p}_{ij} \right) \quad (2.6)$$

2.2.3. Panel Veri Birim Kök Testleri

Yatay kesit bağımlılığının varlığı, panel veri analizinde birim kök testlerinin seçiminde kritik bir rol oynar. Eğer yatay kesit bağımlılığı tespit edilirse, geleneksel (birinci nesil) birim kök testlerinin sonuçları yanıltıcı olabilir. Bu durumda, ikinci nesil birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate alarak daha doğru sonuçlar sağlar. Örneğin, Pesaran'ın CADF ve CIPS testleri yatay kesit bağımlılığını ele alarak panel veri setlerindeki ortak faktörleri dikkate alır. Yatay kesit bağımlılığının bulunmadığı durumlarda ise, geleneksel LLC, IPS ve Fisher tipi testler kullanılabilir; çünkü bu testler yatay kesit birimlerinin bağımsız olduğu varsayımıyla çalışır. Böylece, panel veri setinin özelliklerine göre uygun birim kök testi seçilerek analizlerin geçerliliği ve güvenilirliği artırılabilir (Pesaran, 2007).

2.2.3.1. Birinci Nesil Birim Kök Testleri

Birinci nesil birim kök testleri, panel veri analizinde kullanılan temel araçlardır ve kesit birimlerinin birbirinden bağımsız olduğu varsayımına dayanır. Aşağıda, bu testlerin en yaygın kullanılanlarını, ilgili referanslarla birlikte ayrıntılı olarak açıklıyorum:

2.2.3.1.1. Levin, Lin ve Chu (LLC) Testi

- Genel Bakış: Levin ve diğerleri (2002) tarafından önerilen bu test, panel veri bağlamında Dickey-Fuller testinin bir uzantısıdır. Paneldeki her bir bireysel zaman serisinin birim kök içerdiğini test eder.
- Varsayımlar: LLC testi, kesit birimlerinin tümü için ortak bir otoregresif katsayı varsayar, yani şokların kalıcılığının tüm birimler için aynı olduğunu kabul eder.
- Metodoloji ve Formül:
 - LLC testi, aşağıdaki genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) denklemine dayanır:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \rho y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^p \beta_{ij} \Delta y_{i,t-j} + \epsilon_{it} \quad (2.7)$$

Burada:

- Δy_{it} , i birimi için t zamanındaki y_{it} değişkenin farkını ifade eder.
- α_i bireysel sabit etkileri temsil eder.
- p , tüm birimler için ortak olan otoregresif parametredir.
- β_{ij} , gecikmeli farkların katsayılarıdır.
- ϵ_{it} , hata terimidir.

Bu testteki sıfır hipotezi $H_0: p = 0$ (birim kök varlığı) ve alternatif hipotez $H_1: p < 0$ (birim kök yokluğu) olarak ifade edilir.

2.2.3.1.2.Im, Pesaran ve Shin (IPS) Testi

- Genel Bakış Im Pesaran ve değer (2003) tarafından geliştirilen IPS testi, LLC testinin homojenlik varsayımını gevşeterek kesit birimlerinin otoregresif katsayılarında heterojenliğe izin verir.
- Varsayımlar: IPS testi, her bir kesit biriminin kendi otoregresif parametresine sahip olmasına olanak tanır, bu da panel verilerinde daha fazla çeşitliliğe uyum sağlar.
- Metodoloji ve Formül:
 - IPS testi, her bir kesit için ayrı ayrı ADF regresyonlarına dayanır:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{p_i} \beta_{ij} \Delta y_{i,t-j} + \epsilon_{it} \quad (2.8)$$
$$i = 1, \dots, N, \quad t = 1, \dots, T,$$

Burada:

- Δy_{it} , i birimi için t zamanındaki y_{it} değişkenin farkını ifade eder.
- α_i bireysel sabit etkileri temsil eder.
- β_i , her bir birim i için otoregresif katsayıdır.
- β_{ij} , gecikmeli farkların katsayılarıdır.
- ϵ_{it} , hata terimidir.

Parametreler LLC testinde olduğu gibi tanımlanmıştır, ancak β_i birimler arasında farklılık gösterir.

- Test istatistiği, bireysel ADF istatistiklerinin ortalaması olarak hesaplanır:

$$t - bar = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_{iT}(p_i) \quad (2.9)$$

Burada $t_{iT}(p_i)$, i numaralı kesit için birim kök testi için t-istatistiğidir.

2.2.3.1.3.Fisher-Tipi Testler (ADF ve PP)

- Genel Bakış:Maddala & Wu (1999) tarafından önerilen ve daha sonra Choi (2001) tarafından genişletilen Fisher-tipi testler, her bir kesitte uygulanan bireysel birim kök testlerinin (örneğin ADF veya Phillips-Perron testleri) p-değerlerini birleştirir.
- Varsayımlar: Bu testler, birimler arasında homojenlik gerektirmez ve birim kök sürecinde heterojenliğe izin verir.
- Metodoloji ve Formül:
 - Fisher-tipi test istatistiği, bireysel testlerin p-değerlerine dayanır:

$$P = -2 \sum_{i=1}^N \ln(p_i) \quad (2.10)$$

Burada p_i , kesit i için bireysel birim kök testinin p-değeridir.

- Sıfır hipotezi altında, P istatistiği $2N$ serbestlik derecesi ile ki-kare dağılımını takip eder.

Birinci nesil birim kök testleri, Levin, Lin ve Chu (LLC) testi, Im, Pesaran ve Shin (IPS) testi ve Fisher-tipi testler gibi yöntemleri içerir ve panel veri analizinin temelini oluşturur. LLC testi, tüm birimler için ortak bir otoregresif parametreye dayanarak birim kök varlığını değerlendirir. IPS testi, her bir birim için farklı otoregresif parametreler kabul ederek daha fazla esneklik sunar, ve Fisher-tipi testler, bireysel testlerin p-değerlerini birleştirerek heterojenliği göz önünde bulundurur. Ancak, bu testler kesitler arası bağımsızlık varsayımına dayanır ve bu varsayım her zaman geçerli olmayabilir. Bu nedenle, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerine geçmek, daha doğru ve güvenilir sonuçlar elde etmek için önemlidir.

2.2.3.2.İkinci Nesil Birim Kök Testleri

Birinci nesil birim kök testleri, kesitler arası bağımsızlık varsayımına dayanarak önemli bilgiler sunsa da, gerçek panel verilerinde bu varsayım sıklıkla geçerli olmayabilir. Bu kısıtlamaları aşmak amacıyla, ikinci nesil birim kök testleri geliştirilmiştir. Bu testler, kesitler arası bağımlılığı dikkate alarak daha güvenilir ve geçerli sonuçlar sağlar. İkinci nesil testler, genellikle ortak faktörler veya mekansal korelasyonları içeren metodolojiler kullanır ve böylece kesitler arasındaki etkileşimleri göz önünde bulundurarak daha doğru bir birim kök tespiti sunar (Choi, 2001; Pesaran, 2007). Bu gelişme, panel veri analizlerinin geçerliliğini artırmakta ve karmaşık veri setlerinde daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Örneğin, “Şiddet ve Yolsuzluğun SAARC Ülkelerinde Ekonomik Gelişim İstikrarsızlığı Üzerindeki Etkisi” başlıklı tezinde, ülkeler arası etkileşimler önemli bir rol oynar. İkinci nesil birim kök testleri, bu etkileşimleri dikkate alarak, şiddet ve yolsuzluğun ekonomik istikrar üzerindeki etkilerini daha doğru bir şekilde analiz etmeme yardımcı olacaktır.

2.2.3.2.1.Pesaran CIPS Testi

Pesaran CIPS Testi (Cross-Sectionally Augmented Im-Pesaran-Shin), panel verilerde kesitler arası bağımlılık sorununu ele alan ikinci nesil birim kök testidir. M. Hashem Pesaran (2007) tarafından geliştirilen bu test, geleneksel Im-Pesaran-Shin (IPS) testine, bağımlı değişkenin kesitler arası ortalamalarını ve gecikmeli farklarını ekleyerek, kesitler arası bağımlılığa neden olabilecek ortak faktörleri dikkate alır.

CIPS testinin temel formu şu şekildedir:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + \sum_{j=0}^p d_{ij} \Delta \bar{y}_{t-j} + \sum_{j=1}^p \delta_{ij} \Delta y_{i,t-j} + e_{it} \quad (2.11)$$

Açıklama: Bu formül, Pesaran’ın (2007) CIPS (Cross-Sectionally Augmented IPS) testi için kullanılan temel denklemdir. Bu model, panel verilerinde yatay kesit bağımlılığını dikkate alarak birim kök varlığını test eder.

- Δy_{it} : Değişkenin birinci farkı
- α_i : Sabit terim
- $b_i y_{i,t-1}$: üzerinde katsayı (bağımsız değişkenin gecikmeli değeri)

- $c_i \bar{y}_{t-1}$: üzerinde katsayı (panel ortalamasının gecikmeli değeri)
- $\sum_{j=0}^p d_{ij} \Delta \bar{y}_{t-j}$: Panel ortalamasının birinci farkları
- $\sum_{j=1}^p \delta_{ij} \Delta y_{i,t-j}$: Bağımsız değişkenin birinci farklarının gecikmeli değerleri
- e_{it} : Hata terimi

Bu formül, panel verilerindeki yatay kesit bağımlılığını ve içsel faktörlerin etkilerini hesaba katmak için geliştirilmiştir. Yani, bireysel serilerdeki şoklar sadece kendi serilerini değil, diğer yatay kesitlerdeki serileri de etkileyebilir. Bu durum, özellikle ülkeler arası etkileşimlerin önemli olduğu çalışmalarda, daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlar. Bu formül, özellikle yatay kesit bağımlılığını ele alarak, ekonomik analizlerde daha güvenilir sonuçlar sunar ve dolayısıyla analizlerin geçerliliğini artırır.

2.2.3.2.2. Bai ve Ng-PANIC Testi

Bai ve Ng-PANIC Testi, panel veri analizinde ikinci nesil birim kök testlerinden biridir ve özellikle yatay kesit bağımlılığının olduğu durumlar için geliştirilmiştir. Bu test, panel verilerindeki ortak ve kendine özgü bileşenleri ayırarak durağanlığı analiz eder. İlk aşamada, paneldeki ortak faktörler belirlenip çıkarılır, ardından kalan kendine özgü bileşenler üzerinde birim kök testi yapılır. Bu yöntem, özellikle büyük veri setleri ve karmaşık ekonomik sistemler için daha güvenilir sonuçlar sağlamaktadır (Bai & Ng, 2004). Bai ve Ng'nin PANIC testi şu modeli kullanır:

$$X_{it} = \lambda_i F_t + e_{it} \quad (2.12)$$

Burada X_{it} gözlemlenen verileri, λ_i faktör yüklerini, F_t ortak faktörleri ve e_{it} özgül hata terimlerini temsil eder. Bu model, ortak ve özgül bileşenlerin ayrılmasına olanak tanır ve kesitler arası bağımlılıklar mevcut olduğunda birim kök testlerinin doğruluğunu artırır.

2.2.4. Koentegrasyon

Koentegrasyon, uzun dönemde iki veya daha fazla zaman serisinin birlikte hareket etmesini ifade eder. Zaman serileri arasında koentegrasyon varsa, bu seriler rastgele yürüyüşler sergileyebilir, ancak zamanla aralarındaki fark sabit kalır. Yani, seriler birbirinden sapabilir, ancak bu sapma uzun vadede sınırlıdır ve seriler arasında güçlü bir denge ilişkisi vardır. Bu durum, ekonometrik analizlerde, özellikle değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin araştırılmasında önemlidir (Engle & Granger, 1987).

Koentegrasyon ilişkisi matematiksel olarak şu formüllerle ifade edilir. Kısa Dönem Formülü:

$$\Delta Y_t = \Pi Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{k-1} \Gamma_i \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t \quad (2.13)$$

Bu formülde, ΔY_t serinin değişimlerini, Π koentegrasyon matrisini, Γ_i kısa dönem katsayılarını ve ϵ_t hata terimini temsil eder. Π matrisinin rütbesi, koentegrasyon ilişkilerinin sayısını belirler ve seriler arasındaki uzun dönemli dengeyi ifade eder. Uzun Dönem Formülü:

$$\Delta Y_t = \alpha \beta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{k-1} \Gamma_i \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t \quad (2.14)$$

Burada, α ve β uzun dönem denge ilişkilerini, Γ_i kısa dönem dinamiklerini ve ϵ_t hata terimlerini temsil eder. Bu formüller, koentegrasyonun matematiksel temellerini ve uzun dönemli denge ilişkilerini nasıl ifade ettiğini göstermektedir.

2.2.4.1. Koentegrasyonun Gerekliliği

Koentegrasyon testi, ekonomik modellerde uzun vadeli denge ilişkilerini tespit etmek için kritik öneme sahiptir. Eğer seriler durağan değilse ve koentegrasyon ilişkisi bulunmuyorsa, geleneksel regresyon analizleri yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi belirlemek ve ekonometrik analizlerde doğru sonuçlar elde etmek için koentegrasyon testlerinin uygulanması gereklidir. Özellikle ekonomik büyüme, finansal gelişme, yabancı doğrudan yatırım ve politik istikrar gibi değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalarda, koentegrasyon testlerinin uygulanması kritik bir adımdır (Johansen, 1991). Koentegrasyon testleri, panel veri setlerindeki uzun dönemli ilişkilerin analizinde önemli bir araçtır. Bu testler, modelde yer alan değişkenler arasında uzun vadeli denge ilişkisi olup olmadığını tespit etmek için kullanılır. Tezde, SAARC ülkelerinde şiddet ve yolsuzluğun ekonomik gelişme istikrarı üzerindeki etkilerini analiz etmek için koentegrasyon testlerini uygulanmıştır. Bu testler, değişkenlerin uzun dönemde nasıl birlikte hareket ettiğini ve aralarındaki dengenin sürekliliğini anlamama yardımcı oldu. Özellikle Johansen ve Juselius (1990), tarafından geliştirilen çok değişkenli koentegrasyon testleri, modeldeki değişkenlerin birlikte hareket edip etmediğini değerlendirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Koentegrasyon testleri, modelde yer alan değişkenlerin düzeyde durağan olmaması

durumunda uygulanmalıdır. Eğer değişkenler arasında koentegrasyon ilişkisi bulunuyorsa, bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi analiz etmek mümkündür. Tezde de uygulanan gibi, ekonomik ve politik değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin belirlenmesi için önce birim kök testleri uygulanmalı ve serilerin durağan olmadığı tespit edildiğinde koentegrasyon testlerine başvurulmalıdır (Pesara ve diğerleri, 2001).

2.2.5.Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)

Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM), panel veri analizinde, değişkenler arasında koentegrasyon olduğunda kullanılan Genişletilmiş Vektör Otoregresyon (VAR) modelinin bir uzantısıdır. Standart VAR modelleri yalnızca kısa vadeli ilişkileri yakalarken, VECM hem kısa vadeli dinamikleri hem de uzun vadeli denge ilişkilerini modelleyebilir. Bu, özellikle değişkenlerin ortak bir stokastik trende sahip olduğu durumlarda önemlidir; çünkü VECM, uzun vadeli dengeyi koruyacak şekilde sapmaları düzeltir ve kısa vadeli dalgalanmalara izin verir. VECM'de hata düzeltme terimi (ECT), uzun dönem dengesine doğru yapılan düzeltmenin hızını temsil eder. Eşitlikten sapma meydana geldiğinde, ECT bu sapmayı sonraki dönemlerde düzeltir ve değişkenlerin zamanla denge durumuna geri dönmesini sağlar. Bu nedenle, VECM, ekonomik değişkenlerdeki değişimlerin hem kısa vadeli hem de uzun vadeli etkilerini anlamak için değerli bir araçtır (Engle & Granger, 1987; Johansen, 1991). Panel veri için VECM aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \Pi Y_{i(t-1)} + \sum_{j=1}^k \Gamma_j \Delta Y_{i(t-j)} + \epsilon_{it} \quad (2.15)$$

Burada:

- $\Delta Y_{it}, Y_{it}$
değişkeninin fark alınmış formunu temsil eder ve kısa vadeli değişiklikleri yakalar.
- α_i , *paneldeki bireysel sabit etkileri hesaba katar.*
- Γ_j , değişkenlerdeki değişimlerin kısa vadeli etkilerini gösteren katsayılardır.
- Π , bir şoktan sonra değişkenlerin uzun vadeli dengeye geri dönme hızını yansıtan hata düzeltme terimidir.
- ϵ_{it} : açıklanamayan varyasyonu temsil eden hata terimidir.

- ❖ Çalışmamızda incelenen değişkenler için Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)'nin genel formu aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned}
\Delta LNDPPC_{it} &= c_{1i} + \sum_{j=1}^q \beta_{11ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{12ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{13ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{14ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{15ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{16ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{17ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{18i} \varepsilon_{it-1} + u_{1it} \\
\Delta PSAV_{it} &= c_{2i} + \sum_{j=1}^q \beta_{21ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{22ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{23ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{24ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{25ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{26ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{27ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{28i} \varepsilon_{it-1} + u_{2it} \\
\Delta COC_{it} &= c_{3i} + \sum_{j=1}^q \beta_{31ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{32ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{33ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{34ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{35ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{36ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{37ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{38i} \varepsilon_{it-1} + u_{3it} \\
\Delta GGGD_{it} &= c_{4i} + \sum_{j=1}^q \beta_{41ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{42ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{43ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{44ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{45ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{46ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{47ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{48i} \varepsilon_{it-1} + u_{4it} \\
\Delta UNE_{it} &= c_{5i} + \sum_{j=1}^q \beta_{51ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{52ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{53ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{54ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{55ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{56ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{57ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{58i} \varepsilon_{it-1} + u_{5it} \\
\Delta CAB_{it} &= c_{6i} + \sum_{j=1}^q \beta_{61ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{62ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{63ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{64ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{65ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{66ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{67ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{68i} \varepsilon_{it-1} + u_{6it} \\
\Delta KOFGL_{it} &= c_{7i} + \sum_{j=1}^q \beta_{71ij} \Delta LNDPPC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{72ij} \Delta PSAV_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{73ij} \Delta COC_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{74ij} \Delta GGGD_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{75ij} \Delta UNE_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{76ij} \Delta CAB_{it-j} + \sum_{j=1}^q \beta_{77ij} \Delta KOFGL_{it-j} + \beta_{78i} \varepsilon_{it-1} + u_{7it}
\end{aligned}$$

Analiz, Vektör Hata Düzeltme Modelinin (VECM) temel bileşenlerini içermektedir: 'q' ile gösterilen gecikme değeri, 'Δ' ile gösterilen birinci fark operatörü, 'ε' olarak tanımlanan hata düzeltme terimi ve 'u' ile gösterilen rastgele hata terimi. Görünüşte İlişkisiz Regresyon (SUR) yöntemini kullanan VECM hesaplaması, artıklar ve kesite özgü katsayı vektörleri içindeki kesitsel korelasyonları barındırır.

2.2.6. Şok Tepki Fonksiyonları (impulse response functions, IRFs)

Şok Tepki Fonksiyonları (IRFs), ekonometrik analizlerde bir değişkene yapılan bir kerelik bir şokun, sistemdeki diğer değişkenler üzerindeki dinamik etkilerini incelemek için kullanılan önemli araçlardır. IRFs, bir değişkende meydana gelen yenilik veya bozulmanın zaman içindeki etkilerini takip ederek, bu şokun sistemdeki diğer değişkenler üzerindeki yayılmasını ve etkilerini gözlemlemeye olanak tanır. Bu fonksiyonlar, değişkenlerin dışsal şoklara karşı nasıl tepki verdiğini anlamak ve bu tepkilerin zaman içindeki seyri hakkında bilgi edinmek için kullanılır. Genellikle, Vektör Otoregresyon (VAR) veya Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) gibi modellerin tahmin edilmesinden sonra uygulanır, çünkü değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin ve ayarlama süreçlerinin anlaşılmasına yardımcı olur (Lütkepohl, 2005).

2.2.7. Kısa Vadeli Dinamikler: Granger Nedensellik (Short-Run Dynamics: Granger Causality tests)

Kısa Vadeli Dinamikler: Granger Nedensellik testleri, bir zaman serisinin başka bir zaman serisini kısa vadede öngörüp göremeyeceğini belirlemek için kullanılır. Bu yöntem, bir

değişkenin geçmiş değerlerinin başka bir değişkenin gelecekteki değerlerini tahmin etmeye yardımcı olup olmadığını değerlendirir ve böylece kısa vadeli nedensel ilişkilerin yönünü ve gücünü ortaya koyar. Test, X değişkeninin Y değişkenini Granger nedeniyse, X değişkeninin geçmiş değerlerinin Y değişkeninin geçmiş değerlerinin yanı sıra Y tahminine katkıda bulunması gerektiği ilkesine dayanır (Granger, 1969). Granger Nedensellik testi şu genel formdaki denklem kullanılarak uygulanır:

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \beta_i Y_{t-i} + \sum_{j=1}^q \gamma_j X_{t-j} + \epsilon_t \quad (2.16)$$

Burada, Y_t bağımlı değişken, X_t bağımsız değişken, β_i ve γ_j katsayılar, p ve q gecikme uzunlukları, ve ϵ_t hata terimidir. Eğer γ_j katsayıları istatistiksel olarak anlamlıysa, bu X değişkeninin Y değişkenini Granger nedeniyse olduğunu gösterir. Bu test, değişkenler arasındaki kısa vadeli dinamikleri ve etkileşimleri anlamak için gereklidir. Granger Nedensellik testlerinin ardından, araştırmacılar genellikle uzun vadeli ilişkileri değerlendirmek için Fully Modified OLS (FMOLS) ve Dinamik OLS (DOLS) tahmin edicileri gibi yöntemlerle devam ederler.

2.2.8.Uzun Dönem Dinamikleri: FMOLS ve DOLS Tahmincileri

Panel veri analizinde uzun dönem ilişkilerin incelenmesinde Tam Düzeltilmiş OLS (FMOLS) ve Dinamik OLS (DOLS) tahmincileri, eşbütünleşik (cointegrasyonlu) sistemlerde ortaya çıkabilecek sonluluk ve seri korelasyon sorunlarını ele almak için yaygın olarak kullanılmaktadır. FMOLS, Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilmiştir ve regresyon modelindeki sonluluk ve endojenlik sorunlarına yönelik düzeltmeler sağlar. Bu yöntem, OLS tahmincisini hata terimlerinin otokorelasyonunu ve bağımsız değişkenlerin endojenliğini dikkate alacak şekilde değiştirir. FMOLS tahmincisi şu şekilde ifade edilir:

$$\hat{\beta}_{FMOLS} = \left(\sum_{t=1}^T \tilde{X}_t \tilde{Y}_t \right) \left(\sum_{t=1}^T \tilde{X}_t \tilde{X}_t \right)^{-1} \quad (2.17)$$

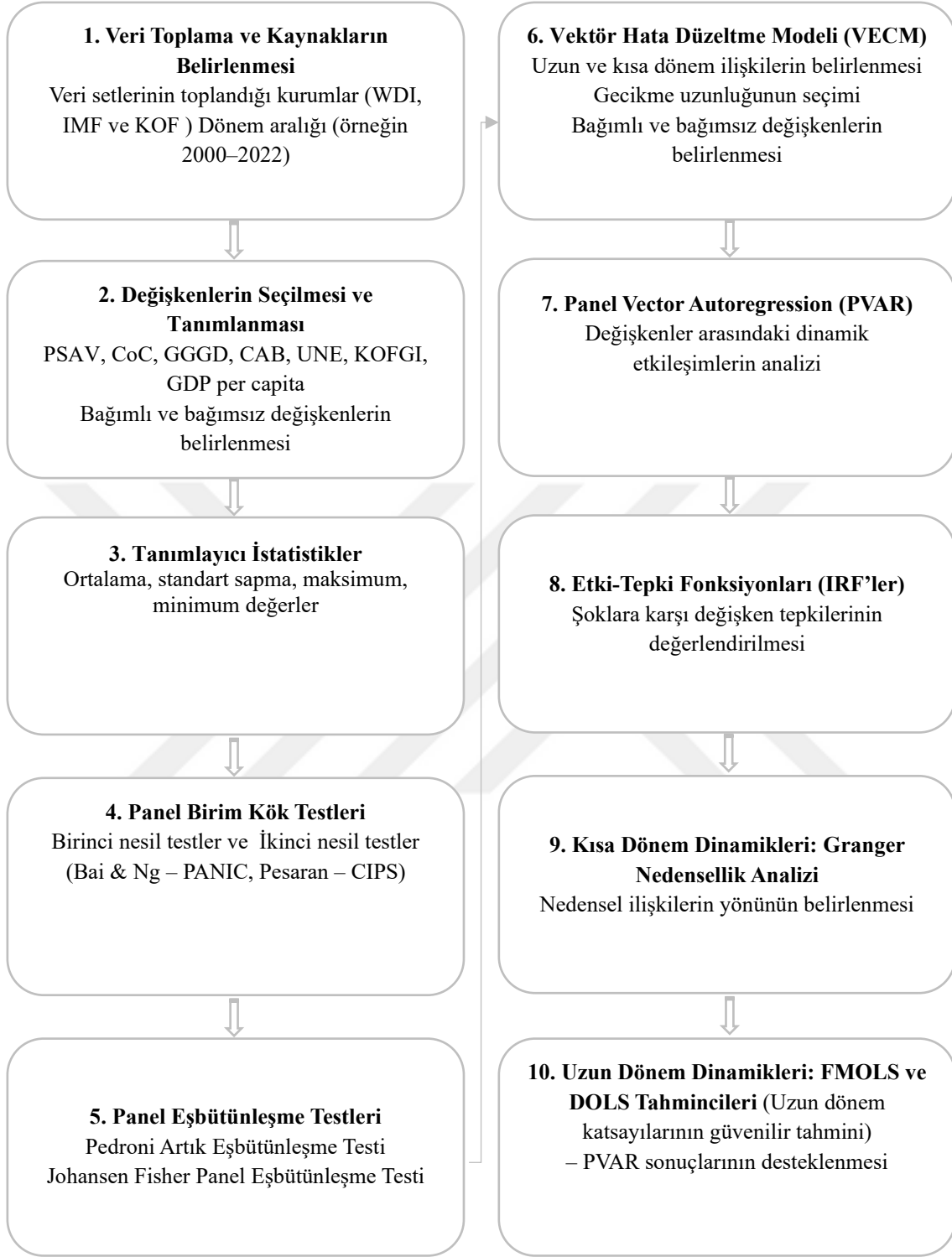
burada $\tilde{X}_t$ ve $\tilde{Y}_t$ trendden arındırılmış serileri temsil eder ve sonluluk ile endojenlik düzeltmeleri tahmin sürecine dahil edilir (Phillips & Hansen, 1990).

DOLS, Stock ve Watson (1993) tarafından önerilmiştir ve OLS'yi, bağımsız değişkenlerin birinci farklarının öngörücü ve gecikmeli versiyonlarını dahil ederek sonluluk ve serial korelasyon sorunlarını düzeltir [108]. DOLS tahmincisi şu şekilde formüle edilir:

$$\hat{\beta}_{DOLS} = \left(\sum_{t=1}^T (X_{t+j} - X_t) (Y_t - \beta X_t) \right) \left(\sum_{t=1}^T X_{t+j} - X_t (X_{t+j} - X_t) \right)^{-1} \quad (2.18)$$

Açıklaması

- $\hat{\beta}_{DOLS}$: Bu, bağımlı değişken (Y) ile bağımsız değişken (X) arasındaki uzun dönemli ilişkiyi temsil eden Dynamic OLS tahmincisidir.
- X_{t+j} : Bağımsız değişkenin $t + j$ zamanındaki değeri. Burada j , bağımsız değişkenin ileriye veya geriye doğru gecikme veya önderlik ettiği zamanı ifade eder. DOLS yönteminde, bağımsız değişkenin ileri ve geri değerlerinin dahil edilmesi, endojenliği ele almaya yardımcı olur.
- X_t : Bağımsız değişkenin t zamanındaki değeri.
- $(X_{t+j} - X_t)$: Bu terim, bağımsız değişkenin $t + j$ zamanındaki değeri ile t zamanındaki değeri arasındaki sapmayı ifade eder. Bu sapmalar, bağımsız değişkendeki dinamik değişiklikleri yakalar ve modelde endojenlik ve seri korelasyonu düzeltmek için kullanılır.
- $(Y_t - \beta X_t)$: Bu, bağımlı değişkenin Y_t , uzun dönemli ilişkisine göre ayarlandıktan sonraki artık veya hata terimidir. Y_t ve βX_t arasındaki fark, tahmin edilen uzun dönemli ilişkiden sapmayı temsil eder.
- $(X_{t+j} - X_t)'$: $(X_{t+j} - X_t)$ vektörünün transpozudur. Transpoz, matris çarpımını kolaylaştırmak için kullanılır.
- $\left(\sum_{t=1}^T X_{t+j} - X_t (X_{t+j} - X_t)' \right)^{-1}$: Bu ters matris, bağımsız değişkenlerin varyans ve kovaryansını düzeltmek için kullanılır. Bu, tahmincinin uygun şekilde ölçeklenmesini sağlar ve değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri hesaba katar.

Şekil 1: Metodoloji Akış Şeması

(Bu çalışma kapsamında uygulanan ekonometrik analizlerin aşamalarını göstermektedir).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. BÖLÜM: AMPİRİK ANALİZ VE BULGULAR

Bu bölümde, SAARC bölgesindeki şiddet, yolsuzluk, küreselleşme ve temel ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler, kapsamlı bir ampirik analiz çerçevesinde Panel Vector Autoregression (PVAR) modeli kullanılarak incelenmektedir. PVAR modeli, değişkenler arasındaki karşılıklı ve dinamik ilişkileri hem zamansal hem de kesitsel boyutlarda analiz etme imkânı sunmaktadır. Analiz süreci, öncelikle verilerin tanıtımı ve tanımlayıcı istatistiklerin değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Ardından, serilerin durağanlık düzeylerini belirlemek amacıyla panel birim kök testleri uygulanmıştır. Bu kapsamda hem birinci nesil birim kök testleri hem de kesitsel bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testleri, özellikle Bai & Ng'nin PANIC ve Pesaran'ın CIPS testleri kullanılmıştır. Seriler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını belirlemek için Johansen Fisher Panel Eşbütünleşme Testi uygulanmış, ayrıca Sınırsız Eşbütünleşme Derece Testi (İz ve Maksimum Özdeğer Testleri) sonuçları değerlendirilmiştir. Eşbütünleşme ilişkilerinin tespit edilmesinin ardından, değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem dinamikleri daha ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) tahmin edilmiştir. Bu süreçte, gecikme uzunluğunun doğru belirlenmesi analizlerin güvenilirliği açısından önemli bir adım olarak dikkate alınmıştır. Ayrıca, değişkenlerin dinamik etkileşimlerini ortaya koymak için Etki-Tepki Fonksiyonları (IRF'ler) kullanılmış; kısa dönem ilişkiler Granger Nedensellik Analizi ile, uzun dönem ilişkiler ise FMOLS ve DOLS tahmincileri aracılığıyla incelenmiştir. Elde edilen tüm ampirik bulgular, SAARC ülkelerinde şiddet, yolsuzluk, küreselleşme ve temel ekonomik göstergelerin kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla üzerindeki etkilerini kapsamlı ve bütüncül bir biçimde ortaya koymaktadır.

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler (Descriptive Statistics)

Tablo 3, SAARC ülkeleri için çeşitli ekonomik ve siyasi göstergelerin tanımlayıcı istatistiklerini ve dağılım özelliklerini sunmaktadır. Tabloda, kişi başına düşen GSYİH'nin logaritması (LNGDPPC), siyasi istikrar (PSAV), yolsuzluk (COC), genel hükümet brüt borcu (GGGD), işsizlik (UNE), cari hesap dengesi (CAB) ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI) gibi değişkenlerin ortalama, medyan, maksimum, minimum, standart sapma, çarpıklık, basıklık ve Jarque-Bera test sonuçları yer almaktadır. LNGDPPC, bağımlı değişken olarak ele alınmakta olup, bu değişkenin

ortalama değeri 7.4076 olarak hesaplanmıştır. Bu değişkenin standart sapması ise 0.8789'dur, bu da ekonomik büyüme düzeylerinin belirli bir çeşitliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizi

	LNGDPPC	PSAV	COC	GGGD	UNE	CAB	KOFGI
Mean	7.4076	0.2669	0.1899	62.9462	6.2059	-2.4845	45.3297
Median	7.2597	0.2460	0.1650	58.2580	5.8500	-1.582	46.4712
Maximum	9.3089	0.4539	0.3528	345.9770	13.1570	63.3900	62.9822
Minimum	5.8252	0.1922	0.1223	6.1300	0.3980	-35.782	22.7531
Std. Dev.	0.8789	0.0591	0.0589	42.5444	3.1469	13.062	10.4204
Skewness	0.5187	1.4268	1.2286	2.9763	0.0307	1.0220	-0.271
Kurtosis	2.5381	4.8815	3.6649	17.6832	2.0455	7.8868	2.1885
Jarque-Bera	9.5102	86.1694	47.7883	1851.362	6.7465	206.9357	7.0235
Probability	0.0086	0.0000	0.0000	0.0000	0.0343	0.0000	0.0298
Covariance Analysis: Ordinary							
Correlation							
t-Statistic							
Probability	LNGDPPC	PSAV	COC	GGGD	UNE	CAB	KOFGI
LNGDPPC	1						
PSAV	-0.0122	1					
COC	0.2777***	0.858***	1				
GGGD	0.11456	0.1613*	0.1876*	1			
UNE	-0.2541***	-0.0097	-0.029	-0.1384	1		
CAB	-0.6631***	0.0605	-0.1213	-0.027	0.2968***	1	
KOFGI	0.5689***	-0.4422***	-0.3070***	-0.1072	0.2299**	-0.2879***	1

*: p-değeri < 0.05 (%5 düzeyinde anlamlı), **: p-değeri < 0.01 (%1 düzeyinde anlamlı) ve ***: p-değeri < 0.001 (%0.1 düzeyinde anlamlı)

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Korelasyon Analizi Sonuçları: Tablo 3'ün ikinci kısmında yer alan korelasyon analizi sonuçları, SAARC ülkelerindeki önemli ekonomik ve siyasi değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Korelasyon katsayıları, değişkenler arasındaki doğrusal ilişki gücünü ve yönünü gösterirken, yıldız (*) işaretleri istatistiksel anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir (**p < 0.05; ***p < 0.01).

Ana Bulgular:

- Kişi Başına GSYİH'nin logaritması (LNGDPPC) ile Yolsuzluk (COC) arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (0.2777, p < 0.01).

- LNGDPPC ile Küreselleşme Endeksi (KOFGI) arasında da güçlü bir pozitif korelasyon mevcuttur (0.5689, $p < 0.01$).
- LNGDPPC ile İşsizlik (UNE) arasında negatif bir ilişki (-0.2541, $p < 0.01$).
- Siyasi İstikrar (PSAV) ile Yolsuzluk (COC) arasında güçlü bir pozitif korelasyon gözlemlenmektedir (0.858, $p < 0.01$).
- LNGDPPC ile Cari İşlemler Dengesi (CAB) arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (-0.6631, $p < 0.01$).
- Küreselleşme Endeksi (KOFGI) ile birkaç değişken arasında da dikkat çeken korelasyonlar mevcuttur, örneğin PSAV ile -0.4423 ve COC ile -0.3070 gibi.

Bu analiz, ekonomik ve siyasi değişkenler arasındaki önemli bağlantıları ortaya koymakta ve SAARC ülkelerindeki politika yapıcılar için önemli stratejik ipuçları sunmaktadır.

3.2. Panel Birim Kök Testler

Bu bölümde, panel verilerimiz üzerinde uyguladığımız birim kök testlerinin sonuçlarını sunacağız. Bu testler, değişkenlerin durağan olup olmadığını belirlemek açısından kritik öneme sahiptir. Durağanlık, cointegrasyon ve nedensellik testleri gibi sonraki ekonometrik analizlerin geçerliliği için temel bir gerekliliktir (Stock & Watson, 1993). Değişkenlerimizin durağanlığını değerlendirmek için hem birinci nesil hem de ikinci nesil birim kök testleri uygulanmıştır. Birinci nesil testler arasında, Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi (1979), Im, Pesaran ve Shin (IPS) W-istatistiği (2003) ve Fisher-tipi testler— ADF - Fisher Ki-kare ve PP - Fisher Ki-kare (1999) bulunmaktadır. Bu testler, farklı türdeki durağanlık sorunlarına yönelik hem seviye hem de birinci farkta gerçekleştirilmiştir. Panel verilerimizde olası yatay kesit bağımlılığı ele almak için ikinci nesil birim kök testleri uygulanmıştır. Özellikle, Bai & Ng'nin(2004), Kesit Bölgesel Bağımlılık panel birim kök testleri (PANIC) ve Pesaran'ın Kesit Bölgesel Bağımlılık panel birim kök testleri (CIPS) kullanılmıştır. Bu testler, panel verilerindeki Kesit bağımlılığın sonuçları önemli ölçüde etkileyebileceğini dikkate alır (Pesaran, 2007).

3.2.1. Panel Birinci Nesil Birim Kök Testi Sonuçları

Panel verileri üzerinde yapılan birim kök testlerinin sonuçlarını sunulmuştur. Tablo 4, serilerin hem düzey hem de birinci fark düzeylerinde uygulanan birim kök testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Bu testler, değişkenlerimizin durağan olup olmadığını

belirlemek açısından kritik öneme sahiptir. Tablo 4'te yer alan durağanlık testlerinin sonuçları, değişkenlerin çoğunun düzey değerlerinde durağan olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, durağanlığın sağlanabilmesi için değişkenlerin farklarının alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Birinci Fark Durağanlığının Sonuçları Tablo 4'teki sonuçlara göre, UNE değişkeni Levin, Lin & Chu t* testi kapsamında hariç tutulmak üzere, tüm değişkenler birinci farkları alındıktan sonra durağanlığa ulaşmaktadır. Bu, LNGDPPC, PSAV, COC, GGGD, CAB, ve KOFGI'nin birinci farklarına dönüştürüldüklerinde durağan hale geldiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, sonraki ekonometrik analizler için birinci farkları alınmış verilerin kullanılması hem uygun hem de gereklidir. Ancak, ham verilere uygulanan birinci nesil birim kök testlerinden elde edilen sonuçlar, birçok değişkenin seviyelerinde durağan olmadığını göstermektedir. Bu durum, birinci nesil testlerin yeterince ele alamadığı yatay kesit bağımlılığını ve yapısal kırılmaları ele almak üzere tasarlanmış olan ikinci nesil birim kök testlerinin kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Panel verilerin karmaşıklığı göz önüne alındığında, ikinci nesil testler bu faktörleri hesaba katarak durağanlığın daha sağlam bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacak ve daha güvenilir ve doğru ekonometrik modelleme sağlayacaktır.

Tablo 4: Panel Durağanlık Testleri ile Birim Kök Testi Sonuçları

Yöntem	İstatistik	Olasılık (Prob.)**	Gözlem Sayısı	İstatistik	Olasılık (Prob.)**	Gözlem Sayısı
Series: LNGDPPC			Series: D(LNGDPPC)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	1.53565	0.9377	168	-5.03402	0.0000	160
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	1.38347	0.9167	168	-3.91909	0.0000	160
ADF - Fisher Chi-square	25.1298	0.0676	168	44.4991	0.0002	160
PP - Fisher Chi-square	25.9167	0.0552	176	116.380	0.0000	168
Series: PSAV			Series: D(PSAV)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	-3.32418	0.0004	168	-4.72166	0.0000	160
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	-0.20635	0.4183	168	-6.12724	0.0000	160
ADF - Fisher Chi-square	14.2887	0.5772	168	63.6365	0.0000	160
PP - Fisher Chi-square	4.56455	0.9975	176	108.597	0.0000	168
Series: COC			Series: D(COC)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	-3.48422	0.0002	168	-3.67312	0.0001	160

Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	-0.05799	0.4769	168	-6.76240	0.0000	160
ADF - Fisher Chi-square	18.1712	0.3140	168	70.2423	0.0000	160
PP - Fisher Chi-square	1.79857	1.0000	176	107.665	0.0000	168
Series: GGGD			Series: D(GGGD)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	1.22172	0.8891	161	-5.12979	0.0000	153
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	2.91412	0.9982	161	-4.17473	0.0000	153
ADF - Fisher Chi-square	7.96209	0.9500	161	46.6477	0.0001	153
PP - Fisher Chi-square	10.4945	0.8396	169	125.903	0.0000	161
Series: CAB			Series: D(CAB)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	-1.39385	0.0817	164	-6.01507	0.0000	156
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	-0.86889	0.1925	164	-6.25988	0.0000	156
ADF - Fisher Chi-square	18.3585	0.3033	164	65.3750	0.0000	156
PP - Fisher Chi-square	23.9767	0.0900	172	298.438	0.0000	164
Series: UNE			Series: D(UNE)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	-0.04459	0.4822	168	-1.06468	0.1435	160
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	2.16495	0.9848	168	-5.90151	0.0000	160
ADF - Fisher Chi-square	13.2403	0.6551	168	65.1162	0.0000	160
PP - Fisher Chi-square	11.4756	0.7792	176	115.091	0.0000	168
Series: KOFGI			Series: D(KOFGI)			
Null: Birim Kök (ortak birim kök süreci varsayılır)						
Levin, Lin & Chu t*	-0.49115	0.3117	168	-2.48969	0.0064	160
Null: Birim Kök (bireysel birim kök süreci varsayılır)						
Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	1.77185	0.9618	168	-2.30737	0.0105	160
ADF - Fisher Chi-square	11.4669	0.7798	168	30.0887	0.0175	160
PP - Fisher Chi-square	16.1982	0.4392	176	47.8676	0.0000	168

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

3.2.2. Panel İkinci Nesil Birim Kök Testlerinin Sonuçları

İkinci nesil birim kök testleri, birinci nesil testlerin yetersizliklerini gidermek amacıyla geliştirilmiştir. Birinci nesil testler, panel verilerdeki yatay kesit bağımlılığı ve yapısal kırılmalar gibi önemli unsurları dikkate almazlar (Pesaran, 2007). Yatay kesit bağımlılığı, paneldeki farklı birimler arasında gizli ilişkilere neden olabilir ve bu durum, analiz sonuçlarının yanıltıcı olmasına yol açabilir (Bai & Ng, 2004). Özellikle, geniş panel veri setlerinde yatay kesit bağımlılığı ve ortak faktörlerin varlığı sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu tür ilişkiler, birinci nesil testlerin varsayımlarını ihlal ederek yanıltıcı

sonuçlar üretebilir (Choi, 2002). Dolayısıyla, ikinci nesil birim kök testlerinin geliştirilmesi, bu tür sorunları gidermek ve daha güvenilir sonuçlar elde etmek için bir zorunluluk haline gelmiştir.

Tablo 5, SAARC ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH'nin (LNGDPPC) logaritması için Bai ve Ng'nin PANIC test sonuçlarını sunmaktadır. Bu test, kesitsel bağımlılığı ve serinin durağanlık özelliklerini değerlendirmektedir. Ortak faktörler analizi, -0.15759 test istatistiği ve 0.99990 p-değeri ile durağan olmayan altı faktörün varlığını ortaya koymaktadır. P-değerinin 0.05 anlamlılık eşiğinin oldukça üzerinde olması, durağan olmayan ortak faktörlerin varlığını koruyan sıfır hipotezinin reddedilememesine işaret etmektedir. Bu durum, SAARC ülkelerini etkileyen makroekonomik şokların kalıcı etkiler yarattığını ve bölge içindeki ekonomik dalgalanmaların istikrara dönmek yerine uzun vadeli eğilimleri takip ettiğini göstermektedir. Ülkelere özgü dinamikleri yakalayan idiosenkратik bileşenler, kesit-spesifik ADF birim kök testleri ile incelenmiştir. Sonuçlar, yalnızca Hindistan (IND) için p-değerinin 0.0493 olması nedeniyle durağanlığın sağlandığını, ancak diğer tüm ülkelerde p-değerlerinin 0.05'in üzerinde olması nedeniyle serinin durağan olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5: Bai & Ng'nin Kesitsel Bağımlılık panel birim kök testleri-PANİK

Seri: LNGDPPC			
Ortak faktörler: Durağan olmayan faktörlerin kardinalitesi (Common factors: Cardinality of non-stationary factors)			
Test Varyantı: MQC			
Boş hipotez: Ortak faktörleri koru (Null hypothesis: Retain common factors)			
Maksimum faktörler: 6 (Schwert) [Maximum factors: 6 (Schwert)]			
Ortak eğilimler (Common trends)		Test istatistiği	p-değeri
6		-0.15759	0.99990
İdiosenkратik unsurlar: Yatay kesite özgü ADF birim kök testleri (Cross-section specific ADF unit root tests)			
Boş hipotez: Belirtilen yatay kesit için birim kök (Null hypothesis: Unit root for specified cross-section)			
Gecikme seçimi: maxlag=6 ile AIC (Lag selection: AIC with maxlag=6)			
Kesit (Cross-section)	ADF gecikmeleri	t-istatistiği	p-değeri
AFG	1	0.34852	0.78270
BGD	2	1.04704	0.92120
BTN	1	-0.47007	0.51240
IND	1	-1.93410	0.04930
LKA	1	-0.97975	0.29940
MDV	1	0.27126	0.76300
NPL	1	0.34789	0.78270

PAK	1	-1.25895	0.19520
İdiosenktrik unsurlar: Havuzlanmış test (Idiosyncratic elements: Pooled test)			
Boş hipotez: Tüm kesitler arasında eşbütünleşme yoktur (Null hypothesis: No cointegration among all cross-sections)			
Gecikme seçimi: maxlag=6 ile AIC (Lag selection: AIC with maxlag=6)			
		Değer	p-değeri
Havuzlanmış istatistik (Pooled statistic)		-0.22600	0.82120

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Bai ve Ng'nin SAARC ülkelerindeki LNGDPPC serilerinde durağan olmayan ortak faktörlerin varlığını ortaya koyan PANIC testinden elde edilen bulgular, ülkeler arasındaki uzun dönemli ekonomik ilişkilerin karmaşıklığını vurgulamaktadır. Bu bulgular doğrultusunda, kesitsel bağımlılığı daha kapsamlı şekilde ele almak için Pesaran'ın ikinci nesil birim kök testlerine yöneliyoruz. Özellikle CADF ve CIPS testleri, yatay kesit bağımlılığını yatay kesit ortalamalarını dahil ederek değerlendirmekte ve ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılıkları göz önünde bulundurarak daha sağlam bir durağanlık analizi sunmaktadır.

Tablo 6, SAARC ülkeleri genelinde kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (LNGDPPC) değişkeni için Pesaran'ın Panel Birim Kök Testi (CIPS) sonuçlarını sunmaktadır. Tablo iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, CIPS istatistiği ve düzeltilmiş versiyonu ile birlikte %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerine karşılık gelen kritik değerler yer almaktadır. İkinci bölümde ise, her ülke için t-istatistikleri, p-değerleri ve AIC kriterine dayalı olarak seçilen gecikme sayısını içeren Yatay Kesit ADF Birim Kök Testi sonuçları gösterilmektedir. Sonuçlar, CIPS istatistiğinin -0.48120 ve p-değerinin 0.10'dan büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, birim kök hipotezinin reddedilemeyeceğini, yani LNGDPPC serisinin durağan olmadığını ve birim kök içerdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Yatay Kesit ADF Birim Kök Testi de benzer sonuçlar vermektedir. Afganistan (AFG) dışında, diğer ülkeler için t-istatistikleri -0,54728 ile 2,33240 arasında değişmekte ve p-değerleri sürekli olarak 0,10'un üzerindedir. Bu durum, LNGDPPC değişkeninin incelenen çoğu ülke için durağan olmadığını doğrulamaktadır. Ancak, Afganistan için t-istatistiği -2.76610 ve p-değeri 0.05'in altında olup, bu da bu ülkede değişkenin durağan olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, LNGDPPC değişkeni genel olarak durağan değildir ve SAARC ülkelerinin çoğunda birim kök içermektedir. Bu bulgular, değişkenlerin özelliklerinin daha detaylı bir şekilde değerlendirilmesi ve sonraki analizlerde olası sorunların önlenmesi için ek istatistiksel testlerin yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

Tablo 6: Pesaran'ın Kesitsel Bağımlılık Panel Birim Kök Testleri – CIPS

Seri: LNGDPPC, Deterministik: None, CIPS Birim Kök Testi, Null Hipotez: Birim kök					
	İstatistik		Kritik Değerler		
	t-istatistiği	p-değeri	1%	5%	10%
CIPS:	-0.48120	≥ 0.10	-2.00	-1.72	-1.58
Kesilmiş CIPS	-0.48120	≥ 0.10	-2.00	-1.72	-1.58
Yatay Kesit ADF Birim Kök Testi					
Null Hipotez: Belirtilen yatay kesitte birim kök					
Gecikme Seçimi: AIC ile maxlag=6					
Cross-section	ADF lags	CADF		Truncated CADF	
		t-stat	p-value	t-stat	p-value
AFG	6	-2.76610	<0.05	-2.76610	<0.05
BGD	6	2.33240	≥ 0.10	2.33240	≥ 0.10
BTN	6	-0.54728	≥ 0.10	-0.54728	≥ 0.10
IND	6	0.07943	≥ 0.10	0.07943	≥ 0.10
LKA	6	-1.07575	≥ 0.10	-1.07575	≥ 0.10
MDV	6	-0.92001	≥ 0.10	-0.92001	≥ 0.10
NPL	6	-0.41773	≥ 0.10	-0.41773	≥ 0.10
PAK	6	-0.53459	≥ 0.10	-0.53459	≥ 0.10
Kritik Değerler:		Kesilmiş CADF		CADF	
1%		-3.50		-3.50	
5%		-2.68		-2.68	
10%		-2.29		-2.29	

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

3.3. Panel Eşbütünleşme Testleri

Birinci nesil ve ikinci nesil birim kök testleri uygulandıktan sonra serilerin durağan olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, değişkenler arasındaki potansiyel uzun dönemli denge ilişkilerini incelemek için panel eşbütünleşme testlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, uzun dönemli ilişkileri kapsamlı bir şekilde analiz etmek ve veri setindeki denge dinamiklerini değerlendirmek amacıyla Johansen Fisher Panel Eşbütünleşme Testi uygulanmaktadır.

3.4. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)

Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM), temel veri serileri arasında uzun vadeli bir denge ilişkisi (eşbütünleşme) mevcut olduğunda kullanılan özel bir Vektör Otoregresyon (VAR) modelidir. VECM, değişkenler arasındaki kısa vadeli dinamikleri yakalarken, hata düzeltme terimi aracılığıyla uzun vadeli ilişkileri de entegre etmektedir. Seriler arasında

birim kök varlığını ve uzun dönemli ilişkiyi gösteren eşbütünleşme testlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, eşbütünleşik vektörü yakalamak amacıyla VECM uygulanmaktadır. Ancak, VECM'nin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için model uygulanmadan önce uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir.

3.4.1. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi ve Önemi

VAR ve PVAR modellerinde uygun gecikme uzunluğunun seçilmesi, modelin doğruluğu, istikrarı ve tahmin gücü üzerinde doğrudan etkili olduğu için büyük önem taşımaktadır. Yetersiz sayıda gecikme, ihmal edilen değişken yanlılığına yol açarken, aşırı sayıda gecikme ise aşırı uyuma (overfitting) neden olabilir ve serbestlik derecesinin azalmasına sebep olabilir. Optimal gecikme uzunluğunun belirlenmesi için Olasılık Oranı (LR) testi, Nihai Tahmin Hatası (FPE), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Kriteri (SC) ve Hannan-Quinn Kriteri (HQ) gibi çeşitli istatistiksel kriterler kullanılmaktadır. Tablo 7'da sunulan sonuçlar, SC ve HQ kriterlerinin 1. gecikmeyi önerdiğini, LR, FPE ve AIC kriterlerinin ise optimal gecikme uzunluğu olarak 7. gecikmeyi işaret ettiğini göstermektedir. Bazı kriterler daha yüksek bir gecikme sırasını tercih etse de, çok fazla gecikme seçmek gereksiz karmaşıklığa yol açabilir, serbestlik derecesini azaltabilir ve aşırı uyum riskini artırabilir. Ayrıca, fazla gecikme seçimi modelin istikrarını olumsuz etkileyebilir ve sonuçların yorumlanmasını zorlaştırabilir. SC ve HQ kriterlerinin genellikle küçük örneklemlemlerle daha iyi performans gösterdiği ve daha kısa gecikme yapılarına sahip modellerin genellikle daha istikrarlı ve verimli olduğu göz önünde bulundurularak, optimal gecikme uzunluğu olarak 1. gecikme seçilmiştir. Bu seçim, modelin sağlamlığını sağlarken değişkenlerin gerekli dinamiklerini yakalamayı da dengelemektedir.

Tablo 7: Gecikme Uzunluğunun Tespiti Tablosu

VAR Gecikme Sırası Seçim Kriterleri						
İçsel değişkenler: LNGDPPC PSAV COC GGGD CAB UNE KOFGI						
Dışsal değişkenler: C, Örneklem: 2000 2022, Dahil Edilen Gözlemler: 113						
Gecikme	Olasılık fonksiyonu	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-1124.266	NA	1.170316	20.02241	20.19136	20.09097
1	-32.02967	2029.820	1.12e-08	1.558047	2.909673*	2.106523*
2	7.276347	68.17680	1.34e-08	1.729622	4.263921	2.758014
3	76.89259	112.1253	9.56e-09	1.364733	5.081704	2.873041
4	125.7879	72.69385	1.00e-08	1.366587	6.266230	3.354811
5	180.9953	75.23842	9.73e-09	1.256721	7.339037	3.724862
6	270.4170	110.7880	5.37e-09	0.541292	7.806281	3.489349

7	349.7761	88.48885*	3.75e-09*	0.003964	8.451625	3.431937
8	405.0455	54.78035	4.32e-09	-0.107000*	9.523334	3.800889

Yıldız işareti (*) ile işaretlenen gecikme uzunluğu, kriter tarafından seçilmiştir
LR: sıralı değiştirmiş LR test istatistiği (her test %5 seviyesinde), FPE: Nihai Tahmin Hatası,
AIC: Akaike Bilgi Kriteri, SC: Schwarz Bilgi Kriteri, HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

3.4.2.Sınırsız Eşbütünleşme Derece Testi (İz ve Maksimum Özdeğer Testleri)

Bu çalışma, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi belirlemek amacıyla iki farklı sınırsız eşbütünleşme testi kullanmıştır: İz testi ve Maksimum Özdeğer testi. Her iki test, belirli bir sayıda eşbütünleşme denklemine sahip olup olmadığını test eden hipotezlere dayanmaktadır. İz testi, sırasıyla sıfırdan başlayarak bir, iki, üç... eşbütünleşme denklemi sayısını değerlendirirken, Maksimum Özdeğer testi de benzer şekilde eşbütünleşme denklemlerinin sayısını inceler.

Tablo 8: : Koentegrasyon Testleri

Örneklem (ayarlanmış): 2002 – 2022, Dahil edilen gözlemler: 161 (düzetmelerden sonra)

Eğilim varsayımı: Deterministik eğilim yok

Seriler: LNGDPPC, PSAV, COC, GGGD, CAB, UNE, KOFGI

Gecikme aralığı (ilk farklar cinsinden): 1 ila 1

Sınırsız Eşbütünleşme Derece Testi (İz testi)

Hipotez Edilen CE Sayısı	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık.**
Hiçbiri *	0.502856	277.1389	111.7805	0.0000
En fazla 1 *	0.450576	164.6201	83.93712	0.0000
En fazla 2 *	0.170569	68.19980	60.06141	0.0088
En fazla 3	0.160118	38.09038	40.17493	0.0798
En fazla 4	0.032786	9.996911	24.27596	0.8537
En fazla 5	0.018243	4.629856	12.32090	0.6200
En fazla 6	0.010292	1.665614	4.129906	0.2312

İzleme testi, %0.05 anlamlılık seviyesinde 3 eşbütünleşme denklemi olduğunu göstermektedir.

* 0.05 seviyesinde hipotezin reddedildiğini belirtir.

** MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Sınırsız Eşbütünleşme Derece Testi (Maksimum Özdeğer)

Hipotez Edilen CE Sayısı	Özdeğer	Öz İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık.**
Hiçbiri *	0.502856	112.5188	42.77219	0.0000
En fazla 1 *	0.450576	96.42032	36.63019	0.0000
En fazla 2 *	0.170569	30.10943	30.43961	0.0549
En fazla 3 *	0.160118	28.09346	24.15921	0.0139

En fazla 4	0.032786	5.367055	17.79730	0.9379
En fazla 5	0.018243	2.964242	11.22480	0.7932
En fazla 6	0.010292	1.665614	4.129906	0.2312

Maksimum öz değer testi, %0.05 anlamlılık seviyesinde 2 eşbütünleşme denklemi olduğunu 0.05 seviyesinde hipotezin reddedildiğini belirtir; **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Tablo 8'de sunulan sonuçlar, İz testi ve Maksimum Özdeğer testlerinin karşılaştırmalı sonuçlarını içermektedir. Her iki test de, değişkenler arasındaki uzun dönemli denge ilişkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. İz testi sonuçlarına göre, %0.05 anlamlılık seviyesinde 3 eşbütünleşme denklemi olduğu gözlemlenmektedir. Bu, değişkenler arasında uzun dönemde bir eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Özellikle "Hiçbiri" (0 eşbütünleşme denklemi) ve "En fazla 1" (1 eşbütünleşme denklemi) hipotezlerinin reddedildiği ve "En fazla 2" (2 eşbütünleşme denklemi) hipotezinin de reddedildiği, ancak 3 eşbütünleşme denkleminin ilişkin hipotezin kabul edilmediği ve diğer sıralarda anlamlı eşbütünleşme ilişkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Maksimum Özdeğer testi de benzer şekilde, %0.05 anlamlılık seviyesinde 3 eşbütünleşme denklemi olduğunu göstermektedir. Bu da, modeldeki değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin 2 denkleme dayandığını ortaya koymaktadır. "Hiçbiri" ve "En fazla 1" hipotezlerinin reddedildiği, ancak "En fazla 2" hipotezinin kabulü için güçlü bir kanıt olmadığı görülmektedir. "En fazla 3" hipotezinin ise reddedildiği belirtilmiştir. Bu sonuçlar, her iki testin de değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ve bu ilişkilerin İz testi için 3 denklem ve Maksimum Özdeğer testi için 3 denklemlerle açıklandığını göstermektedir. Böylece, uzun dönemdeki eşbütünleşme ilişkilerinin varlığı ve bu ilişkilerin belirginliği, bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında, özellikle dinamik analizler için önemli bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu eşbütünleşme ilişkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilebilmesi için, Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) kullanılacaktır. VECM, eşbütünleşme ilişkilerini modellemenin yanı sıra, kısa dönem dinamiklerini ve uzun dönem dengeye geri dönüş süreçlerini de incelemek için uygun bir yöntemdir. VECM'nin uygulanması, ekonometrik modeldeki uzun dönemli ilişkilerin daha doğru bir şekilde test edilmesini ve analiz edilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, İz ve Maksimum Özdeğer testlerinin gösterdiği eşbütünleşme denklem sayılarının doğruluğu göz önünde bulundurularak, VECM modeli, bu

çalışmanın sonraki bölümlerinde kullanılarak değişkenler arasındaki denge ilişkileri daha kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

Tablo 9: Vektör Hata Düzeltme Tahminleri (α ve β Vektörleri)

$\pi=\alpha\beta$							
Hata Düzeltme:	D(LNGDPPC)	D(PSAV)	D(COC)	D(GGGD)	D(CAB)	D(UNE)	D(KOFGI)
α	-0.007077	0.006898	0.003822	1.919533	0.695630	-0.020274	-0.152183
	(0.00308)	(0.00073)	(0.00067)	(0.82322)	(0.29490)	(0.03553)	(0.04854)
	[-2.30129]	[9.48845]	[5.74569]	[2.33175]	[2.35887]	[-0.57068]	[-3.13506]
	LNGDPPC (-1)	PSAV (-1)	COC (-1)	GGGD (-1)	CAB (-1)	UNE(-1)	KOFGI(-1)
β	1.000000	-28.45853	-0.180710	-0.007494	-0.022747	0.115060	-0.033890
		(4.48055)	(5.09704)	(0.00378)	(0.01356)	(0.04856)	(0.01095)
		[-6.35157]	[-0.03545]	[-1.98194]	[-1.67789]	[2.36956]	[-3.09414]

Standart hatalar () içinde ve t-istatistikleri [] içinde

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Tablo 9'de, bir gecikme ile yapılan Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) tahminleri yer almakta olup, LNGDPPC, PSAV, COC, GGGD, UNE ve KOFGI değişkenleri arasında en az bir eşbütünleşik vektörün varlığı gözlemlenmektedir. Engle ve Granger (1987) ile Johansen (1991) yöntemine göre, π matrisi, β 'nin eşbütünleşme parametrelerini ve α 'nın ise uyumlandırma katsayılarını temsil eder ve uzun vadeli ilişkileri değerlendirmek için kullanılır. π matrisindeki anlamlı katsayılar, %5 anlamlılık seviyesinde uzun vadeli ilişkilerin varlığını doğrulamaktadır. Hata Düzeltme Terimi (α Vektörleri) sonuçlarına göre, LNGDPPC, PSAV, COC, GGGD, CAB ve KOFGI değişkenleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Özellikle, LNGDPPC ve KOFGI negatif anlamlı katsayılara sahip olup, uzun vadeli dengeye geri dönmek için negatif yönde ayarlandıklarını göstermektedir. PSAV, COC, GGGD ve UNE ise pozitif anlamlı katsayılara sahiptir ve uzun vadeli dengeye geri dönmek için pozitif yönde ayarlandıklarını işaret etmektedir.

$$LNGDPPC - 28.45853PSAV - 0.180710COC - 0.007494GGGD - 0.022747CAB + 0.115060UNE - 0.033890KOFGI = 0$$

$$LNGDPPC = 28.45853PSAV + 0.180710COC + 0.007494GGGD + 0.022747CAB - 0.115060UNE + 0.033890KOFGI$$

Yukarıdaki denklem kullanılarak elde edilen istatistiksel sonuçlar doğrultusunda, değişkenler arasındaki ilişkiler ile bunların kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (LNGDPPC) üzerindeki etkileri bilimsel olarak ortaya koymak mümkündür. Öncelikle, politik istikrar ve şiddet yokluğu (PSAV) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasındaki ilişki, 28.45853 katsayısı ve -6.35157 t-değeri ile açıkça anlamlıdır. Bu sonuç, politik istikrarın artmasının ve şiddetin azalmasının ekonomik büyümeyi ve kişi başı gayri safi yurt içi hasılayı artırabileceğini göstermektedir. Bu ilişki mantıklıdır çünkü politik istikrar, ekonomik

durumu iyileştirir ve yatırımcı güvenini artırır. Buna karşılık, yolsuzluk kontrolü (COC) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasında açık bir ilişki gözlemlenmemektedir. Bu değişkenin katsayısı 0.180710 olup, t-değeri -0.03545'tir ve bu da ilişkinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Genel hükümet brüt borcu (GGGD) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu değişkenin katsayısı 0.007494 olup, t-değeri -1.98194'tür ve bu, %5 anlamlılık seviyesinde bir ilişkiyi işaret etmektedir. Genellikle, hükümet borçlarının artması, finansal baskı yaratabilir ve hükümetin ekonomik alanlarda yatırım yapma kapasitesini sınırlayabilir, bu da ekonomik büyümeyi engelleyebilir. Bu ilişki, burada mantıklı bir şekilde açıklanabilir. Cari hesap dengesi (CAB) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasında 0.022747 katsayısı ve t-değeri -1.67789 olan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, anlamlılık sınırında olup, cari açıkların genellikle ticaret dengesizlikleri gibi ekonomik problemleri işaret ettiği ve bunun ekonomik büyümeyi sınırlayabileceği anlamına gelir. İşsizlik (UNE) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu değişkenin katsayısı -0.115060 olup, t-değeri 2.36956'dır ve bu da işsizlik oranındaki artışın kişi başı gayri safi yurt içi hasılayı düşürdüğünü göstermektedir. Bu ilişki mantıklıdır çünkü işsizlik, tüketim, üretim ve nihayetinde ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olur. Son olarak, KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI) ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasındaki ilişki de anlamlıdır. Bu değişkenin katsayısı 0.033890 olup, t-değeri -3.09414'tür ve bu, küreselleşmenin artmasının kişi başı gayri safi yurt içi hasılayı azaltabileceğini göstermektedir. Bu sonuç, küreselleşmenin yerel ekonomiler üzerindeki olumsuz baskıları, örneğin rekabetin artması veya sermaye çıkışı gibi durumları yansıtabilir. Genel olarak, bu analizlerden, politik istikrar ve şiddet yokluğu, Genel hükümet brüt borcu, işsizlik ve küreselleşme endeksi ile kişi başı gayri safi yurt içi hasıla arasında anlamlı ve mantıklı ilişkiler olduğu sonucuna varılabilir. Yolsuzluk kontrolü ve cari hesap dengesi ise daha zayıf etkiler göstermektedir ve bunların daha fazla incelenmesi gerekebilir.

Tablo 10, Hata Düzeltme Modeli (VECM) kapsamında, değişkenlerin hata düzeltme ve katsayıları üzerinde yapılan analizleri sunmaktadır. Tablo, her bir değişkenin bir dönem içindeki değişimlerini yansıtan katsayıları içermektedir. Bu katsayılar, kısa dönem dinamiklerini anlamamıza yardımcı olurken, hata düzeltme katsayıları ise sistemin dengeye doğru nasıl ilerlediğini göstermektedir. Parantez içindeki değerler, her bir

katsayının anlamlılık düzeyini değerlendirmeye olanak tanıyan standart hata ve t-istatistiklerini içermektedir.

Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli (VECM) Sonuçları – Hata Düzeltme ve Katsayılar

Error Correction:	D(LNGDPPC)	D(PSAV)	D(COC)	D(GGGD)	D(CAB)	D(UNE)	D(KOFGI)
CointEq1	-0.007077 (0.00308) [-2.30129]	0.006898 (0.00073) [9.48845]	0.003822 (0.00067) [5.74569]	1.919533 (0.82322) [2.33175]	0.695630 (0.29490) [2.35887]	-0.020274 (0.03553) [-0.57068]	-0.152183 (0.04854) [-3.13506]
D(LNGDPPC (-1))	-0.030114 (0.08764) [-0.34360]	0.012580 (0.02072) [0.60714]	-0.021442 (0.01896) [-1.13110]	41.13615 (23.4612) [1.75337]	-42.88708 (8.40446) [-5.10289]	0.578721 (1.01246) [0.57160]	2.128316 (1.38342) [1.53844]
D(PSAV (-1))	-0.411280 (0.28996) [-1.41842]	0.020691 (0.06855) [0.30184]	0.235379 (0.06272) [3.75313]	37.73685 (77.6192) [0.48618]	13.12557 (27.8054) [0.47205]	2.876245 (3.34964) [0.85867]	5.678248 (4.57693) [1.24062]
D(COC (-1))	-0.291392 (0.35086) [-0.83051]	-0.081933 (0.08295) [-0.98778]	-0.038042 (0.07589) [-0.50129]	21.54678 (93.9224) [0.22941]	-38.30350 (33.6457) [-1.13844]	-2.746443 (4.05320) [-0.67760]	-14.00276 (5.53827) [-2.52836]
D(GGGD (-1))	0.000360 (0.00029) [1.25243]	-0.000208 (6.8E-05) [-3.05042]	-0.000110 (6.2E-05) [-1.76221]	0.169965 (0.07704) [2.20624]	-0.140043 (0.02760) [-5.07453]	0.001140 (0.00332) [0.34289]	-0.001130 (0.00454) [-0.24879]
D(CAB(-1))	-4.59E-05 (0.00073) [-0.06272]	0.000252 (0.00017) [1.45574]	7.10E-05 (0.00016) [0.44920]	-0.002792 (0.19571) [-0.01427]	-0.290383 (0.07011) [-4.14181]	0.002051 (0.00845) [0.24283]	-0.014186 (0.01154) [-1.22920]
D(UNE(-1))	0.001675 (0.00783) [0.21378]	0.002143 (0.00185) [1.15739]	0.001055 (0.00169) [0.62259]	-0.281654 (2.09684) [-0.13432]	0.298353 (0.75115) [0.39720]	0.067391 (0.09049) [0.74474]	0.024825 (0.12364) [0.20078]
D(KOFGI(-1))	0.013018 (0.00510) [2.55408]	0.000635 (0.00120) [0.52723]	0.002817 (0.00110) [2.55525]	0.269034 (1.36440) [0.19718]	1.660197 (0.48877) [3.39671]	0.047878 (0.05888) [0.81315]	0.318101 (0.08045) [3.95383]
R-squared	-0.052494	0.386280	0.302701	0.103937	0.358716	0.021904	0.131157
Adj. R-squared	-0.100647	0.358202	0.270798	0.062941	0.329376	-0.022846	0.091406
Sum sq. resids	0.591225	0.033044	0.027659	42366.92	5436.839	78.90134	147.3116
S.E. equation	0.062163	0.014696	0.013445	16.64055	5.961115	0.718119	0.981234
F-statistic	-1.090136	13.75707	9.488294	2.535273	12.22624	0.489478	3.299463
Log likelihood	222.9114	455.1030	469.4224	-677.0530	-511.7728	-171.0360	-221.2963
Akaike AIC	-2.669707	-5.554075	-5.731955	8.509975	6.456805	2.224050	2.848402
Schwarz SC	-2.516593	-5.400961	-5.578842	8.663088	6.609918	2.377163	3.001515
Mean dependent	0.034728	-0.006906	-0.004318	-0.508845	-0.485217	0.065981	0.649013
S.D. dependent	0.059253	0.018344	0.015745	17.19033	7.279271	0.710054	1.029409
Determinant resid covariance (dof adj.)	4.20E-07						
Determinant resid covariance	2.94E-07						
Log likelihood	-388.4580						
Akaike information criterion	5.608174						
Schwarz criterion	6.813941						
Number of coefficients	63						

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

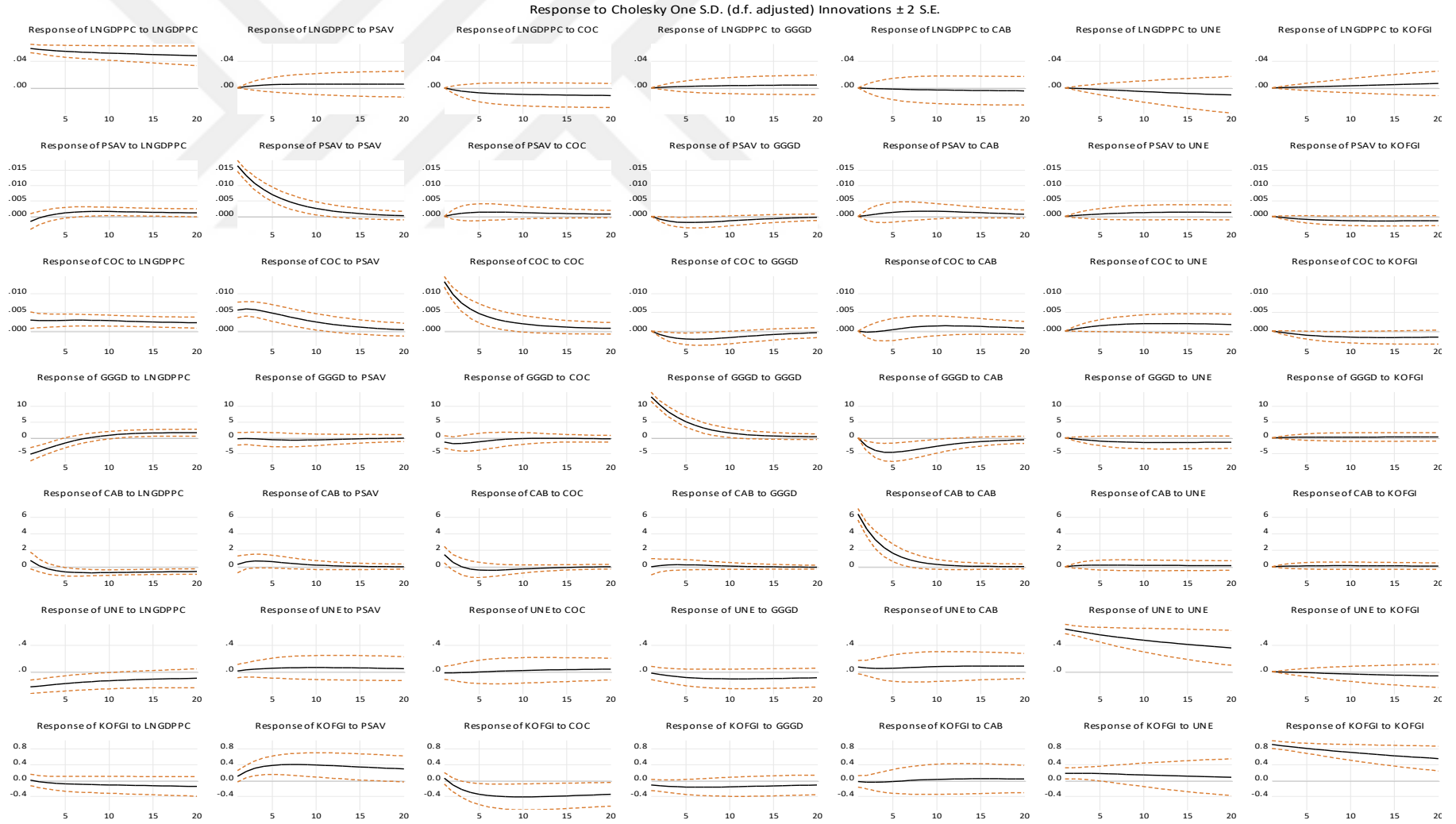
3.5. Etki-Tepki Fonksiyonları (IRF'ler)

Etki-Tepki Fonksiyonları (IRF'ler) Vektör Otoregresyon (VAR) modellerinin önemli bir bileşenidir ve bir değişkene gelen şokların zaman içinde nasıl yayıldığını ve diğer değişkenleri nasıl etkilediğini değerlendirmek için kullanılır. Değişkenler arasındaki dinamik karşılıklı ilişkiler ve aktarım mekanizmaları hakkında değerli bilgiler sağlarlar (Blanchard & Quah, 1989; Sims, 1980). Bu tezde, temel ekonomik değişkenlerdeki (Kişi Başına GSYİH, Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu (PSAV), Yolsuzluğun Kontrolü (CoC), Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD), İşsizlik (UNE), Cari İşlemler Dengesi (CAB) ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI)- bozulmaların SAARC ülkelerindeki ekonomik istikrarsızlık üzerindeki etkilerini incelemek için IRF'ler kullanılmıştır. Aşağıda verilen sonuçlar ve grafikler, Grafik 26 açıklamalarıyla birlikte, bu değişkenlerin şoklara nasıl tepki verdiğini göstermekte, karşılıklı bağımlılıkları ve şiddet ile yolsuzluğun Kişi Başına GSYİH üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. GSYİH (LNGDPPC) değişkeninin kendi şokuna verdiği tepki pozitif bölgede yer almakta, ancak zaman içinde azalan bir eğilim göstermektedir. Başlangıçta daha güçlü olan bu tepki, ilerleyen dönemlerde kademeli olarak azalsa da pozitif bölgede kalmaya devam etmektedir. Bu durum, ekonomik büyümenin başlangıçta kendisini daha güçlü bir şekilde beslediğini, ancak bu etkinin zamanla zayıflayarak dengelendiğini ortaya koymaktadır. LNGDPPC'nin siyasi (PSAV) değişkenine verdiği tepki pozitif yönlüdür. Özellikle ilk üç dönemde hızlı bir artış göstermekte ve daha sonra bu etki yatay şekilde devam etmektedir. Bu bulgu, siyasi istikrarın artmasının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini desteklemektedir. LNGDPPC'nin, yolsuzluk kontrolü değişkenine verdiği tepki, başlangıçta sıfırdan başlayarak negatif bir yönde hareket etmektedir. İlk birkaç dönemde bu negatif etki belirgin bir şekilde azalan bir eğilim göstermekte olup, sonrasında bu etki yatay bir şekilde negatif bölgede sabit kalmaktadır. Bu durum, yolsuzlukla mücadeledeki başlangıçtaki çabaların ekonomik büyüme üzerinde kısa vadeli olumsuz etkiler yaratabileceğini, ancak zamanla bu etkinin azalacağını ve sabit bir düzeyde kalacağını göstermektedir. LNGDPPC'nin, (GGGD) değişkenine verdiği tepki başlangıçta pozitif bir yönde gelişmekte olup, özellikle 5. döneme kadar bu etki belirgin şekilde artmaktadır. Ardından, bu artış yavaşlayarak daha düşük bir hızla devam etmekte ve nihayetinde pozitif bölgede istikrarlı bir şekilde sabit kalmaktadır. Bu durum, genel hükümet borcundaki artışların başlangıçta ekonomik büyümeyi teşvik edici etkiler

yaratabileceğini, ancak zamanla bu etkinin daha yavaş bir şekilde devam edeceğini ve yine de pozitif bir düzeyde kalacağını göstermektedir. Başlangıçta, cari hesap dengesi değişkenine uygulanan şok karşısında, kişi başına gayri safi yurt içi hasıla üzerinde belirgin bir etki gözlemlenmemektedir; yanıt nötrdür. Ancak, ilk dönemin ardından, etki yavaşça negatif yönde gelişmeye başlar ve bu olumsuz etki çok yavaş bir hızla devam eder. Özellikle, her beş dönemde bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir, bu da şokun GSYİH üzerindeki etkisinin zamanla daha belirgin hale geldiğini ancak uzun vadeli etkilerin kademeli ve yavaş bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. GSYİH ile (UNE) değişiklikler arasındaki tepki başlangıçta negatif yöndedir ve her geçen dönemde bu olumsuz eğilim hızlanmaktadır. Özellikle, işsizlik oranının negatif etkisi, her dönemde artan bir şiddetle devam etmektedir; bu da ekonominin işsizlik dalgalanmalarına karşı daha hızlı ve etkili bir şekilde tepki verdiğini göstermektedir. Bu süreç, işsizlik oranındaki artışın kısa vadede ve zamanla giderek daha fazla olumsuz etki yarattığını ortaya koymaktadır. KOF Küreselleşme Endeksi değişkenine verilen tepki pozitif ve hafif yükselen bir yapıdadır. Bu, küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde destekleyici ancak sınırlı etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu değişkenine uygulanan şokun, GSYİH üzerindeki etkisi başlangıçta negatif yöndedir ve ikinci döneme kadar devam etmektedir. Ancak, ikinci dönemin ardından bu etki kademeli olarak pozitif yönde değişir ve üçüncü dönemden sonra pozitif bölgede sabitlenir. Dördüncü dönem itibarıyla bu etki yatay bir seyir izler. Siyasal istikrar ve şiddetin yokluğu değişkeni (PSAV), kendi şokuna verdiği tepkiyi pozitif bölgede ve nispeten yüksek bir seviyede başlatmaktadır. Takip eden dönemlerde bu tepki kademeli olarak azalarak zamanla sifıra yakınsamakta; ancak analiz süresi boyunca pozitif bölgede kalmaya devam etmektedir. Bu durum, SAARC ülkelerinde siyasal şokların kısa vadede belirgin etkiler yarattığını, ancak zamanla bu etkilerin zayıfladığını ve sistemin yeniden görece bir dengeye yöneldiğini göstermektedir. Bu bulgu, SAARC ülkelerinde siyasal şokların etkisinin geçici olduğunu ve zamanla yerini görece istikrara bıraktığını ortaya koymaktadır. (COC) değişkenine verilen tepki, başlangıçta pozitif bölgede artan bir eğilim göstermektedir ve bu durum 5. döneme kadar devam etmektedir. Ardından, bu eğilim yavaşça pozitifte bir düşüş göstermeye başlar ve 15. döneme kadar sürer. Bu noktada, tepki pozitif bölgede paralel ve istikrarlı bir seviyeye ulaşır. Bu desen, yolsuzlukla mücadeledeki değişikliklerin başlangıçta artan bir etki yarattığını, ancak

zamanla bu etkinin azaldığını ve nihayetinde pozitif bölgede sabit bir seviyeye ulaştığını göstermektedir. GGGD değişkenindeki bir şok karşısında, PSAV'ın verdiği tepki başlangıçta negatif bölgede yer almakta olup, ilk dönemde bu tepki düşüş eğilimindedir ve 5. döneme kadar devam etmektedir. Ardından, tepki tekrar negatif bölgede artan bir eğilim göstermeye başlar. Sonuç olarak, bu tepki zamanla yatay bir seviyeye yaklaşır ve nihayetinde X eksenine yakınsar. Bu dinamik, genel hükümet borcu arttıkça, başlangıçta olumsuz etkilerin ortaya çıkabileceğini ancak zamanla bu etkinin azalıp daha istikrarlı bir seviyeye ulaşacağını göstermektedir. (CAB) değişkenindeki şok, başlangıçta PSAV üzerinde pozitif bir tepki yaratmakta ve bu tepki, altıncı döneme kadar artan bir eğilim göstermektedir. Altıncı dönemin ardından, bu tepki pozitif bölgede azalan bir eğilim izlemekte ve nihayetinde X eksenine paralel bir şekilde sabitlemektedir. Bu model, cari hesap dengesindeki olumlu değişimlerin, siyasi istikrar üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu, ancak bu etkinin zamanla zayıflayarak daha stabil ve sabit bir seviyeye gerilediğini göstermektedir. PSAV'ın işsizlik değişkeninden aldığı şoka verdiği tepki, cari hesap dengesi şoklarına verilen tepkilerle benzer bir seyir izlemektedir. Başlangıçta pozitif bir tepki gösteren PSAV, altıncı döneme kadar artış gösterir. Ancak, cari hesap dengesine verilen tepkiden farklı olarak, işsizlik şoklarına verilen tepki altıncı dönemin ardından pozitif bölgede sabit kalmakta ve X eksenine paralel bir şekilde ilerlemektedir. Bu durum, işsizlik şoklarının başlangıçta siyasi istikrar üzerinde olumlu bir etki yarattığını, ancak zamanla bu etkinin daha istikrarlı ve sabit bir seviyeye ulaştığını göstermektedir. KOF Küreselleşme Endeksi değişkenine verilen tepki, başlangıçta negatif bölgede bir düşüş sergileyerek başlamaktadır. Bu tepki, ilk aşamalarda düşüş gösterdikten sonra, 15. döneme kadar devam eden bir negatif eğilim izlemektedir. 15. dönemin ardından ise tepki, sabit ve paralel bir düzeye ulaşarak yatay bir seyir izler. Bu durum, küreselleşmenin başlangıçta siyasi istikrar üzerinde olumsuz bir etki yarattığını, ancak zamanla bu etkinin azalıp sabit bir seviyeye oturduğunu göstermektedir. Bu eğilim, küreselleşmenin etkisinin başlangıçta olumsuz olduğunu ancak zaman içinde bu etkinin istikrara kavuştuğunu ve belirli bir noktada sabitlendiğini ortaya koymaktadır. GSYİH'ye yapılan şok karşısında COC'nin verdiği tepki, genel olarak belirgin değişiklikler göstermemektedir ve değişiklikler çok küçük ve sınırlıdır. Başlangıçta küçük bir pozitif değişim görülmekte, hemen ardından bir azalma meydana gelmekte ve sonrasında ise çok hafif bir artış yaşanmakta, ancak nihayetinde değişiklikler o kadar azdır ki, X eksenine

paralel ve sabit bir şekilde devam etmektedir. Bu model, ekonomik şokların yolsuzluk kontrolü üzerinde büyük bir etkisi olmadığını ve değişimlerin son derece sınırlı ve küçük olduğunu göstermektedir. GGGD'nin GSYİH'ye Tepkisi Başlangıçta, Hükümetin toplam borç değişkeni (GGGD) ile LNGDPPC'ye verilen tepki negatif bölgede başlar ve ardından pozitif bir artış eğilimi göstererek pozitif bölgeye ulaşır. Pozitif bölgede, pozitif etki gözlemlense de, bu etkinin şiddeti oldukça zayıftır. Sonuç olarak, tepki X eksenine paralel bir şekilde ilerleyerek sabit ve kararlı bir seviyeye ulaşır. Bu model, Hükümet borcuna yönelik şokların başlangıçta negatif etkiler yarattığını, ancak zamanla bu etkilerin azalarak pozitif bölgede sabit bir seviyeye dönüştüğünü göstermektedir. CAB'nin GSYİH 'ye verdiği tepki, GGGD değişkeninin aynı şoka verdiği tepkinin tersidir. Başlangıçta pozitif bölgede seyreden tepki, zamanla azalarak negatif bölgeye geçmektedir ve bu noktada yaklaşık olarak sabit bir düzeyde, X eksenine paralel bir şekilde devam etmektedir. Bu dinamik yapı, kişi başına düşen GSYİH'deki artışların başlangıçta cari işlemler dengesi üzerinde olumlu etkiler yarattığını, ancak bu etkilerin zamanla azaldığını ve nihayetinde olumsuz hale geldiğini göstermektedir. Birim başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla değişkenine gelen şoka karşı işsizlik oranı başlangıçta negatif bölgede bir tepki verir ve bu tepki zamanla negatif bölgede yukarı yönlü (artan) bir eğilim izler. Bu durum, kişi başına düşen gelirdeki artışların başlangıçta işsizliği azalttığını, ancak bu etkinin zamanla zayıfladığını göstermektedir. Nihayetinde, UNE'nin verdiği tepki negatif bölgede sabitlenerek X eksenine paralel bir şekilde devam eder. Bu desen, ekonomik büyümenin işsizlik üzerindeki olumlu etkisinin zamanla azalarak durağan bir düzeye ulaştığını ortaya koymaktadır. Küreselleşme endeksi (KOFGI), kişi başı gayri safi yurt içi hasıla şokuna karşı başlangıçta sıfırdan başlamakta ve zamanla negatif bölgeye doğru inen bir eğilim göstermektedir. İlk başta bu tepki belirgin bir şekilde azalan bir eğilimle negatif bölgeye hareket eder. Ancak, bu düşüş çok yavaş ve sürekli bir şekilde devam eder ve en sonunda negatif bölgede çok düşük bir hızla sabit kalır. Bu desen, kişi başı GSYİH artışının kısa vadede küreselleşme üzerinde küçük bir olumsuz etki yapabileceğini, ancak bu etkinin zamanla çok yavaş bir şekilde devam ettiğini ve uzun vadede negatif etkinin nispeten sabit kaldığını göstermektedir.

Grafik 26: Etki Tepki Fonksiyonları

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur

3.6.Kısa Dönem Dinamikleri: Granger Nedensellik Analizi

VEC Granger Nedensellik Testi ve Blok Dışsallık Wald Testleri, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini belirlemek için kullanılan önemli araçlardır. Bu testlerin kullanımı, özellikle panel veri modellerinde, kısa vadeli dinamikleri ve değişkenler arasındaki etkileşimleri anlamak için gereklidir. Granger Nedensellik Testi, bir değişkenin diğer bir değişken üzerinde nedensel bir etkisi olup olmadığını test eder ve ekonometrik modellemelerde, özellikle kısa vadeli ilişkilerin analizinde sıklıkla başvurulanan bir yöntemdir. Bu testin amacı, değişkenler arasındaki nedensel ilişkinin yönünü ve varlığını ortaya koymaktır. Blok Dışsallık Wald Testi ise, modeldeki bağımsız değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyerek, her bir değişkenin modeldeki katkısını test eder. Sonuçlarımıza dayalı olarak, Granger Nedensellik Testi ve Wald Testlerinin uygulanması, değişkenler arasındaki etkileşimleri ve dinamikleri doğru şekilde belirlememize olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda, kısa dönem dinamiklerini anlamak için PVAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald testleri kullanılmıştır. Engle & Granger (1987)'in önerdiği yöntem, kişiye başına GSYİH, Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu (PSAV), Yolsuzluğun Kontrolü (CoC), Genel Hükümet Brüt Borcu (GGGD), Cari İşlemler Dengesi (CAB), İşsizlik ve KOF Küreselleşme Endeksi (KOFGI) gibi değişkenler arasındaki kısa dönemdeki nedensel etkileşimlerin var olup olmadığını belirlememize olanak tanımaktadır. Her bir testteki sıfır hipotezi, belirli bir değişkenin başka bir değişkene Granger-nedeni olmadığı varsayımına dayanır. Sıfır hipotezinin reddedilmesi, bir değişkenin diğerinin gelecekteki değerlerini tahmin etmeye yardımcı olduğu sonucuna varılmasına ve bu da kısa vadede nedensel bir bağlantıya işaret eder (Granger, 1969). Schwarz (1978), bilgi kriterine göre iki gecikme ile gerçekleştirilen analiz, şiddet, yolsuzluk ve diğer temel göstergelerdeki kısa vadeli değişimlerin SAARC bölgesinde kişi başına düşen GSYİH üzerindeki etkilerini anlamamıza katkı sağlamaktadır. Granger nedensellik testlerinin sonuçları, Tablo 11'da özetlenmekte olup, değişkenler arasındaki temel kısa vadeli nedensel etkileşimleri ortaya koymaktadır.

Tablo 11: VEC Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testleri

Hariç tutulan (Excluded)	Ki-kare (Chi-sq)	Serbestlik Derecesi (df)	Olasılık (Prob.)
Bağımlı Değişken: D(LNGDPPC)			
D(PSAV)	1.480307	1	0.2237
D(COC)	0.220245	1	0.6389
D(GGGD)	0.028698	1	0.8655
D(CAB)	0.098553	1	0.7536
D(UNE)	0.063023	1	0.8018
D(KOFGI)	1.841608	1	0.1748
Tümü	4.110398	6	0.6617
Bağımlı Değişken: D(PSAV)			
D(LNGDPPC)	0.054028	1	0.8162
D(COC)	0.213979	1	0.6437
D(GGGD)	13.16348	1	0.0003
D(CAB)	4.682840	1	0.0305
D(UNE)	0.639871	1	0.4238
D(KOFGI)	0.664963	1	0.4148
Tümü	18.28443	6	0.0056
Bağımlı Değişken: D(COC)			
D(LNGDPPC)	3.424341	1	0.0642
D(PSAV)	11.94195	1	0.0005
D(GGGD)	6.802238	1	0.0091
D(CAB)	1.390115	1	0.2384
D(UNE)	0.122813	1	0.7260
D(KOFGI)	2.287156	1	0.1304
Tümü	25.05639	6	0.0003
Bağımlı Değişken: D(GGGD)			
D(LNGDPPC)	0.518067	1	0.4717
D(PSAV)	0.010779	1	0.9173
D(COC)	9.43E-05	1	0.9923
D(CAB)	0.747890	1	0.3871
D(UNE)	0.135047	1	0.7133
D(KOFGI)	0.001835	1	0.9658
Tümü	2.051814	6	0.9149
Bağımlı Değişken: D(CAB)			
D(LNGDPPC)	32.52971	1	0.0000
D(PSAV)	0.029198	1	0.8643
D(COC)	1.687529	1	0.1939
D(GGGD)	37.07525	1	0.0000
D(UNE)	0.028272	1	0.8665
D(KOFGI)	9.112654	1	0.0025
Tümü	68.20909	6	0.0000
Bağımlı Değişken: D(UNE)			
D(LNGDPPC)	0.341070	1	0.5592
D(PSAV)	0.602536	1	0.4376

D(COC)	0.692836	1	0.4052
D(GGGD)	0.078723	1	0.7790
D(CAB)	0.073935	1	0.7857
D(KOFGI)	1.080931	1	0.2985
Tümü	2.114824	6	0.9088
Bağımlı Değişken: D(KOFGI)			
D(LNGDPPC)	0.107403	1	0.7431
D(PSAV)	2.003775	1	0.1569
D(COC)	5.970829	1	0.0145
D(GGGD)	0.668126	1	0.4137
D(CAB)	1.138262	1	0.2860
D(UNE)	0.002198	1	0.9626
Tümü	10.92513	6	0.0907

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Tablo 11, bir değişkenin gecikmeli değerlerinin diğerindeki değişiklikleri tahmin edip edemeyeceğini değerlendiren ve nedenselliğe işaret eden VEC Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testlerinin sonuçlarını sunmaktadır. Bu testler, kısa vadeli dinamiklerin ve değişkenler arasındaki etkileşimlerin analizine olanak sağlar. Test sonuçları, her bir değişkenin diğer değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyarak, nedensellik ilişkilerini belirlememize yardımcı olmaktadır. D(LNGDPPC) (Kişi başına düşen GSYİH değişimi) modelinde, D(PSAV) (Siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu), D(COC) (Yolsuzluğun kontrolü), D(GGGD) (Genel hükümet brüt borcu), D(CAB) (Cari işlemler dengesi), D(UNE) (İşsizlik) ve D(KOFGI) (KOF Küreselleşme Endeksi) gibi değişkenlerin hiçbiri, kişisel GSYİH değişimi üzerinde anlamlı bir etkiye bulunmamaktadır. Tümü için yapılan testte, p-değeri (0.6617) de 0.05'ten büyük olup, bu da genel bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını ifade etmektedir. Bu değişkenlerin kısa vadede kişi başına düşen GSYİH üzerinde nedensel bir etkisinin olmadığını gösterir. D(LNGDPPC) ve D(COC) değişkenlerinin PSAV üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, D(GGGD) ve D(CAB) değişkenlerinin PSAV üzerinde anlamlı nedensel etkiler yarattığı belirlenmiştir. Özellikle, D(GGGD) değişkeninin p-değeri 0.0003 ile yüksek derecede anlamlıdır. Bu bulgular, hükümet borcu ve cari işlemler dengesinin, SAARC bölgesindeki siyasi istikrar üzerinde kısa vadede önemli etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Tüm testler için elde edilen p-değeri 0.0056 olup, bu durum PSAV'ye genel olarak anlamlı bir nedensellik etkisinin varlığını göstermektedir. D(COC) (Yolsuzluğun Kontrolü) modelinde, D(PSAV) ve D(GGGD) değişkenlerinin önemli etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Diğer değişkenlerin ise etkileri anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgular,

PSAV ve GGGD gibi değişkenlerin, yolsuzluğun kontrolü (COC) üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Tüm testler için elde edilen p-değeri 0.0003 olup, bu durum COC üzerindeki nedensellik ilişkilerinin genel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. D(GGGD) (Genel Hükümet Brüt Borcu) modelinde, hiçbir değişken GGGD üzerinde anlamlı bir nedensellik etkisi yaratmamaktadır. Tüm test sonuçları, GGGD üzerindeki nedensellik ilişkilerinin anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Genel olarak yapılan testte p-değeri 0.9149 olup, bu durum GGGD'ye yönelik anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını göstermektedir. D(CAB) (Cari İşlemler Dengesi) modelinde, D(LNGDPPC) ve D(GGGD) gibi değişkenlerin cari işlemler dengesi üzerinde anlamlı etkiler yarattığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, bölgedeki ekonomik değişikliklerin dış ticaret dengesi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Genel olarak yapılan testte p-değeri 0.0000 olup, bu durum CAB'ye yönelik güçlü bir nedensellik etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. D(UNE) (İşsizlik) modelinde, incelenen değişkenlerin hiçbirisi işsizlik oranı üzerinde anlamlı bir nedensellik etkisi yaratmamaktadır. Genel olarak yapılan testte p-değeri 0.9088 olup, bu sonuç UNE üzerinde anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını göstermektedir. Son olarak, D(KOFGI) (KOF Küreselleşme Endeksi) modelinde, D(LNGDPPC), D(PSAV), D(GGGD) ve D(CAB) değişkenlerinin KOFGI üzerinde anlamlı bir nedensellik etkisi yaratmadığı gözlemlenmiştir. Ancak, D(COC) (Yolsuzluğun Kontrolü) değişkeni, KOFGI üzerinde anlamlı bir nedensellik etkisi yaratmaktadır. Bu durum, yolsuzluğun kontrolü ile küreselleşme endeksi arasındaki ilişkinin kısa vadeli olarak önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçlar, her bir testin p-değerlerine göre, bazı değişkenlerin diğerlerine olan etkilerinin önemli olduğunu ve bu etkilerin kısa vadede belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle, hükümet borcu, cari işlemler dengesi ve yolsuzluğun kontrolü gibi değişkenlerin, SAARC bölgesindeki ekonomik dinamikler üzerinde önemli etkiler yarattığı bulunmuştur. Bu analizler, bölgedeki ekonomik ilişkileri daha iyi anlamamıza ve politika yapıcılar için stratejik kararlar almalarına yardımcı olacak önemli bilgiler sunmaktadır.

3.7.Uzun Dönem Dinamikleri: FMOLS ve DOLS Tahmincileri

FMOLS ve DOLS tahmincileri, panel verilerle uzun dönem dinamiklerini incelemek için kullanılan önemli araçlardır. Bu modeller, ekonomik değişkenlerin GSYIH üzerindeki etkilerini araştırırken, Kanonik Eşbütünleşik Regresyon (CCR) ilkelerine dayanır (Kao,

1999; Pedroni, 2001; Phillips & Moon, 1999; Saikkonen, 1992). DOLS, asimptotik yansız ve normal dağılımları kullanarak güçlü tahminler sunarken, FMOLS ise Johansen'in maksimum doğruluk stratejisini (1991, 1995) entegre ederek sistem dinamiklerini daha kapsamlı bir şekilde yakalamayı amaçlar. Yapılan eşbütünleşme testlerine göre, birden fazla eşbütünleşme denkleminde sahip olduğumuz için bu modeller, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri doğru bir şekilde analiz etmemize olanak tanır. Elde edilen test sonuçları, FMOLS ve DOLS'in otokorelasyon ve heteroskedastik sorunları düzelterek uzun dönemli ilişkiler üzerine daha güvenilir tahminler yapmamızı sağlar. Bu sayede PSAV, CoC, GGGD, CAB ve LNGDPPC gibi ekonomik değişkenler arasındaki uzun dönemli etkileri daha doğru değerlendirebiliriz. Sonuç olarak, bu modellerin kullanımı, bölgedeki ekonomik değişkenlerin uzun dönemli etkilerini anlamak ve politika oluşturma ile gelecekteki ekonomik trendleri tahmin etmek açısından büyük önem taşır. Tablo 12'de LNGDPPC'ın bağımlı değişken olarak ele alındığı analiz, uzun dönem dinamiklerinin detaylı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Tablo 12: DOLS ve FMOLS Tahmincileri (LNGDPPC)

Bağımlı Değişken: LNGDPPC				
Yöntem: Panel Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) [Panel Fully Modified Least Squares (FMOLS)]				
Eşbütünleşik denklem deterministikleri: C [Cointegrating equation deterministics: C]				
Katsayı kovaryansları varsayılan yöntemle hesaplanmıştır [Coefficient covariance computed using default method]				
Uzun dönem kovaryans tahminleri (Bartlett çekirdeği, Newey-West sabit bant genişliği) (Long-run covariance estimates (Bartlett kernel, Newey-West fixed bandwidth))				
Değişken	Katsayı (Coefficient)	Std. Hata (Std. Error)	t-İstatistiği (t-Statistic)	p-değeri Prob.
PSAV	-0.540905	0.732851	-0.738083	0.4616
COC	0.045362	0.808537	0.056104	0.9553
GGGD	0.000351	0.000403	0.871620	0.3848
CAB	0.001429	0.001846	0.774169	0.4400
UNE	-0.036505	0.009406	-3.881172	0.0002
KOFGI	0.042537	0.004836	8.795242	0.0000
R-kare	0.983656	Bağımlı değişkenin ortalaması		7.427560
Düzeltilmiş R-kare	0.982286	Bağımlı değişkenin standart sapması		0.874466
Regresyonun standart hatası	0.116387	Kareler toplamı		2.099620
Uzun dönem varyansı	0.024283			
Bağımlı Değişken: LNGDPPC				
Yöntem: Panel Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) [Panel Dynamic Least Squares (DOLS)]				
Panel yöntemi: Havuzlanmış tahmin (Pooled estimation)				

Sabit gecikme ve ileri gecikme spesifikasyonu kullanılmıştır (gecikme=1, ileri gecikme=1)

Katsayı kovaryansları için uzun dönem varyansı (Bartlett çekirdeği, Newey-West sabit bant genişliği) kullanılmıştır

Değişken	Katsayı (Coefficient)	Std. Hata (Std. Error)	t-İstatistiği (t-Statistic)	Prob.
PSAV	11.22895	4.300437	2.611119	0.0401
COC	-7.940997	6.163612	-1.288367	0.2451
GGGD	0.012734	0.007708	1.652073	0.1496
CAB	-0.004428	0.035501	-0.124714	0.9048
UNE	-0.023204	0.083375	-0.278309	0.7901
KOFGI	0.115600	0.018472	6.258184	0.0008
R-kare (R-squared)	0.997209	Bağımlı değişkenin ortalaması (Mean dependent var)		7.658742
Düzeltilmiş R-kare (Adjusted R-squared)	0.944642	Bağımlı değişken standart sapması (S.D. dependent var)		0.820416
Regresyon standart hatası (S.E. of regression)	0.193030	Kalıntıların toplam karesi (Sum squared resid)		0.223563
Uzun dönem varyansı (Long-run variance)	0.001682			

Kaynak: Yazar tarafından Eviews programıyla oluşturulmuştur.

Değişkenlerin LNGDPPC üzerindeki uzun dönemli etkileri Tablo 11'de özetlenmiştir. FMOLS ve DOLS tahminicileri kullanılarak yapılan uzun dönem analizinde, ekonomik büyümenin (LNGDPPC) belirleyicileri olan değişkenlerin etkileri değerlendirilmiştir. FMOLS modeline göre, yalnızca işsizlik (UNE) ve küreselleşme (KOFGI) değişkenleri anlamlı bulunmuştur. UNE'nin katsayısı negatif olup (-0.0365), işsizlik oranındaki artışın uzun dönemde kişi başına düşen GSYİH üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. KOFGI'nin pozitif ve oldukça anlamlı katsayısı (0.0425) ise küreselleşmenin ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymaktadır. Diğer değişkenler (PSAV, COC, GGGD, CAB) ise anlamlı bulunmamış, yani bu model kapsamında uzun vadede LNGDPPC üzerinde belirgin bir etkileri tespit edilememiştir. DOLS modelinde ise sonuçlar biraz farklılık göstermektedir. DOLS modeline göre PSAV ve KOFGI anlamlı değişkenler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle PSAV'ın katsayısı 11.22 ile oldukça yüksek olup, uzun dönemde siyasi istikrar ve şiddetin azalmasının ekonomik büyümeyi güçlü biçimde desteklediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, FMOLS modelinde anlamlı olmayan PSAV değişkeninin DOLS modelinde anlamlı çıkması, modelin yapı ve gecikme varsayımlarından kaynaklanabilir. KOFGI değişkeni her iki modelde de pozitif ve anlamlı bulunmuştur, bu da küreselleşmenin uzun dönemde

ekonomik büyümeye katkısını teyit etmektedir. DOLS modelinde diğer değişkenler (COC, GGGD, CAB, UNE) anlamlılık göstermemektedir. Her iki modelde elde edilen yüksek R-kare değerleri (FMOLS için 0.98, DOLS için 0.99), kurulan modellerin veriyle güçlü bir uyum içinde olduğunu ve açıklayıcı gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

3.9.Araştırma Soruları ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Önceki bölümlerde sunulan teorik çerçeve ve ampirik bulgular doğrultusunda, çalışmanın başlangıçta ortaya koyduğu araştırma soruları ve hipotezler bu bölümde bütüncül bir biçimde değerlendirilmiştir.

➤ Araştırma Sorularının Yanıtlanması

- ✓ Birinci Araştırma Sorusu: “Siyasi şiddet ve yolsuzluk kişi başına düşen GSYİH’yı kısa ve uzun dönemde nasıl etkilemektedir?”

Elde edilen bulgular, kısa dönemde ne siyasi istikrar göstergesinin (PSAV) ne de yolsuzluk kontrolü değişkeninin (COC) kişi başına düşen gelir üzerinde güçlü ve doğrudan bir etki ortaya koymadığını göstermektedir. Bununla birlikte, uzun dönemde PSAV’nın ekonomik büyümenin en önemli belirleyicilerinden biri olduğu açıkça görülmektedir. Yolsuzluk kontrolü değişkeni ise pozitif işaretli olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış; etkisinin daha çok kurumsal ve dolaylı kanallar üzerinden işlediği anlaşılmıştır. Bu çerçevede, siyasi şiddetin azalması ve istikrarın artması SAARC bölgesi için uzun dönemli büyümenin vazgeçilmez bir faktörü olarak öne çıkmaktadır.

- ✓ İkinci Araştırma Sorusu: “Makroekonomik göstergeler kişi başına düşen GSYİH’yı nasıl etkilemektedir?”

Analizler, cari işlemler dengesinin (CAB) hem kısa hem uzun dönemde kişi başına düşen GSYİH üzerinde anlamlı bir etki üretmediğini göstermektedir. Benzer şekilde, genel hükümet brüt borcu (GGGD) da uzun dönemde anlamlı bir ilişki ortaya koymamış ve kısa dönem büyüme dinamiklerini belirleyen bir unsur olarak öne çıkmamıştır. Buna karşın işsizlik oranı (UNE) uzun dönemde ekonomik büyümeyi azaltan, negatif ve anlamlı bir etki sergilemiştir. En güçlü ve tutarlı etki ise küreselleşme endeksinde (KOFGI) gözlenmiştir. Küreselleşmenin hem kısa hem de uzun dönemde kişi başına düşen GSYİH’yı pozitif ve anlamlı biçimde artırdığı belirlenmiş; bu durum SAARC bölgesinde dışa açıklığın ve küresel entegrasyonun önemine işaret etmektedir.

- ✓ Üçüncü Araştırma Sorusu: “Siyasi şiddet, yolsuzluk ve makroekonomik göstergeler arasındaki etkileşimler, kişi başına düşen GSYİH’yı kısa ve uzun dönemde nasıl şekillendirmektedir?”

Genel çerçeve, uzun dönemde büyümeyi artıran temel unsurların siyasi istikrar (PSAV) ve küreselleşme seviyesi (KOFGI) olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, işsizlik oranı (UNE) uzun dönemde kişi başına düşen GSYİH’yı azaltan tek anlamlı değişkendir. Yolsuzluk kontrolü (COC), hükümet brüt borcu (GGGD) ve cari işlemler dengesi (CAB) ise zayıf veya anlamsız etkiler geliştirmiştir.

Kısa dönemli etkileşimlerde küreselleşme şoklarının (KOFGI) büyümeyi pozitif yönde etkilediği; büyüme şoklarının ise cari işlemler dengesini (CAB) olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, hükümet borcundaki artışların hem siyasi istikrarı hem de cari işlemler dengesini zayıflatarak ekonomik kırılganlığı artırdığı anlaşılmaktadır. PSAV’ın kısa dönemde COC’u iyileştirmesi, yolsuzluk ve küreselleşme arasındaki çift yönlü ilişkinin ise kurumsal yapının gelişimini hem destekleyebildiğini hem de sınırlayabildiğini göstermektedir. Bu bulgular genel olarak kişi başına düşen GSYİH’nın kısa dönemde karşılıklı değişken şoklarından, uzun dönemde ise siyasi istikrar ve küresel entegrasyonun sürdürülebilirliğinden beslendiğini ortaya koymaktadır.

- ✓ Dördüncü Araştırma Sorusunun Yanıtlanması “SAARC ülkelerinde ekonomik büyümeyi artırmak ve refahı yükseltmek için şiddet ve yolsuzluğun olumsuz etkilerini azaltacak politika ve stratejiler hangi yönde olmalıdır?”

Ampirik bulgular, siyasi istikrarın (PSAV) ve küreselleşmenin (KOFGI) ekonomik büyümeyi anlamlı biçimde artırdığını; işsizliğin (UNE) büyümeyi zayıflattığını; yolsuzluk kontrolünün (COC) ise doğrudan anlamlı olmasa da kurumsal oluşturucu etkiler taşıdığını göstermektedir. Politika öncelikleri bu nedenle dört temel eksenle toplanmaktadır:

- ✚ Siyasi İstikrarın Pekiştirilmesi: Hukukun üstünlüğünü güçlendiren, demokratik kurumları sağlamlaştıran, hesap verebilirliği artıran ve etnik–dini gerilimleri azaltan kapsayıcı yönetim modelleri, uzun vadede kişi başına düşen geliri artıran temel kanalı güçlendirecektir.
- ✚ Yolsuzlukla Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Artırılması: Bağımsız denetim organlarının etkinleştirilmesi, şeffaf ihale süreçlerinin yaygınlaştırılması ve liyakate

dayalı atamaların güvence altına alınması hem kurumsal güveni artıracak hem de yatırımcı risk algısını azaltacaktır.

✚ Küreselleşmenin Olumlu Etkilerini Güçlendirmek: Bölgesel entegrasyonun derinleştirilmesi, ticaret anlaşmalarının genişletilmesi, lojistik altyapının geliştirilmesi ve dijital bağlantısallığın artırılması kritik öneme sahiptir. Bunun yanında, öngörülebilir bir hukuk sistemi ve makroekonomik istikrar yabancı yatırım çekme kapasitesini güçlendirecektir.

✚ İşsizliği Azaltmaya Yönelik Kapsayıcı Politikalar: İşgücü piyasası reformları, genç işsizliğine yönelik mesleki eğitim programları, KOBİ destekleri ve kadınların işgücüne katılımını artıran uygulamalar hem büyümeyi desteklemekte hem de siyasi şiddet ve radikalleşme risklerini azaltmaktadır.

Bu kapsamlı politika çerçevesi, SAARC ülkelerinde sürdürülebilir ekonomik büyüme ve uzun dönemli refah artışı için sağlam bir yol haritası sunmaktadır.

➤ Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın bulguları hipotezleri genel olarak şu şekilde desteklemektedir:

- Ana hipotez kısmen doğrulanmıştır; anlamlı bulunan değişkenler yalnızca PSAV, UNE ve KOFGI olmuştur.
- H1 (Siyasi istikrar büyümeyi artırır) → *Doğrulanmıştır.*
- H2 (Yolsuzluk kontrolü büyümeyi artırır) → *Reddedilmiştir.*
- H3 (Hükümet brüt borcu büyümeyi azaltır) → *Reddedilmiştir.*
- H4 (Cari işlemler dengesi büyümeyi negatif etkiler) → *Reddedilmiştir.*
- H5 (İşsizlik büyümeyi azaltır) → *Doğrulanmıştır.*

Bu sonuçlar, SAARC ülkelerinde büyümenin özellikle siyasi istikrara, küresel entegrasyona ve işgücü piyasası koşullarına duyarlı olduğunu; mali yükümlülükler ve dış denge göstergelerinin ise doğrudan belirleyici bir rol üstlenmediğini göstermektedir.

SONUÇ

Genel Değerlendirme :Önceki bölümlerde elde edilen teorik çerçeve ve ampirik bulgular temelinde, bu bölüm araştırmanın genel sonuçlarını bütüncül bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) ülkelerinde 2000–2022 döneminde siyasal şiddet, yolsuzluk ve temel makroekonomik göstergelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla hazırlanmış olup, üç ana bölüm halinde yapılandırılmıştır. Birinci bölümde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal temelleri ele alınmış; siyasal şiddet, yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiler literatür ve teorik yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın metodolojisi tanıtılmış, veri seti, değişkenler, model tasarımı ve kullanılan ekonometrik yöntemler ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise, ampirik analiz ve bulgular sunulmuş; panel veri yöntemleri (ADF, IPS, CIPS, VECM, FMOLS, DOLS, PVAR) aracılığıyla elde edilen sonuçlar tartışılmış ve SAARC ülkelerinin yönetim kalitesi, siyasi istikrar ve ekonomik performans farklılıkları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Çalışmada, panel veri analiz yaklaşımı kullanılmış ve hem birinci nesil (ADF, IPS, Fisher-ADF, PP) hem de ikinci nesil (PANIC ve Pesaran CIPS) panel birim kök testleri uygulanmıştır. Sonuçlar, modeldeki değişkenlerin büyük çoğunluğunun seviye değerlerinde durağan olmadığını, ancak birinci farkları alındığında durağan hale geldiklerini göstermiştir. Bu bulgu, değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığına işaret etmekte ve metodolojik olarak panel eşbütünleşme, Vektör Hata Düzeltme (VECM) ve Panel VAR (PVAR) modellerinin kullanılmasını gerekçelendirmektedir. Ayrıca Bai & Ng (PANIC) ve Pesaran (CIPS) testleri, SAARC ülkeleri arasında belirgin bir yatay kesit bağımlılığı olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, bölgedeki makroekonomik şokların ülkeler arasında ortak etkiler yarattığını ve ekonomik performansların birbirine yüksek ölçüde bağımlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bölgesel düzeyde dinamiklerin dikkate alınması, daha sağlam ve güvenilir ekonometrik sonuçların elde edilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Eşbütünleşme Analizleri ve Uzun Dönem İlişkileri :Johansen Fisher panel eşbütünleşme analizinden elde edilen bulgular, ekonomik büyüme (LNGDPPC), siyasal istikrar (PSAV), yolsuzluğun kontrolü (COC), kamu borcu (GGGD), cari işlemler dengesi (CAB), işsizlik oranı (UNE) ve küreselleşme endeksi (KOFGI) arasında istatistiksel

olarak anlamlı ve güçlü bir uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını açıkça göstermektedir. İz testi (Trace) %5 anlamlılık düzeyinde üç eşbütünleşme denklemi bulunduğunu, Maksimum Özdeğer testi (Maximum Eigenvalue) ise iki ile üç arasında uzun dönemli ilişkiyi doğrulamıştır. Bu sonuçlara göre, kısa dönemli sapmalar hata düzeltme mekanizması (ECM) aracılığıyla zaman içinde uzun dönem dengesine dönmektedir. Modelde belirlenen optimal gecikme uzunluğu (bir dönem), hem modelin istikrarını korumuş hem de dinamik ilişkileri doğru biçimde yakalamıştır. Bu bulgular, SAARC bölgesinde ekonomik büyümenin politik istikrar ve kurumsal kalitenin uzun vadeli bir fonksiyonu olduğunu göstermekte ve yapısal reformların büyümeyi destekleyici etkisini vurgulamaktadır.

Ekonometrik Bulguların Yorumu: Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) sonuçları, SAARC ülkelerinde ekonomik büyümenin istikrarlı ve kendi dengesini yeniden kurabilen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kişi başına düşen GSYİH için hata düzeltme katsayısının negatif (-0.007077) ve anlamlı olması, kısa vadede oluşan sapmaların her dönemde yaklaşık %0.7 oranında uzun dönem dengesine geri döndüğünü göstermektedir. Uzun dönem katsayıları incelendiğinde, siyasal istikrarın (PSAV, $\beta = 28.45853$) büyümenin en güçlü belirleyicisi olduğu görülmektedir. Bu bulgu, araştırmanın birinci hipotezini desteklemekte ve Barro (1991) ile Acemoglu & Robinson (2012)'un kurumsal kalite teorileriyle uyum göstermektedir. Yolsuzluğun kontrolü (COC) değişkeni pozitif bir etki göstermesine rağmen, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, yolsuzlukla mücadele politikalarının SAARC bölgesinde henüz tam olarak kurumsallaşmadığını göstermektedir. Genel kamu borcu (GGGD) kısa vadede pozitif, uzun vadede ise büyümeyi sınırlayıcı etkiye sahiptir. İşsizlik oranı (UNE, $\beta = -0.115060$) negatif ve anlamlı bir katsayıya sahip olup, üretim kapasitesinin zayıflamasına yol açmaktadır. Buna karşılık küreselleşme endeksi (KOFGI, $\beta = 0.033890$) pozitif ve anlamlıdır; bu da ekonomik entegrasyonun bölgesel büyümeyi desteklediğini kanıtlamaktadır. FMOLS ve DOLS tahmincilerinin sonuçları da bu bulguları teyit etmektedir. FMOLS modelinde işsizlik (UNE) negatif, küreselleşme (KOFGI) pozitif ve güçlü etkiye sahiptir. DOLS modelinde ise siyasal istikrar (PSAV) ve küreselleşme (KOFGI) uzun dönemde büyümeyi anlamlı biçimde desteklemektedir. Böylece, VECM, FMOLS, DOLS ve PVAR sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, SAARC ülkelerinde

ekonomik büyümenin kurumsal kalite, siyasal istikrar ve küresel entegrasyon tarafından yönlendirildiği açıkça görülmektedir.

Dinamik İlişkiler ve Nedensellik Analizi :Panel VAR modelinde gerçekleştirilen Etki-Tepki Fonksiyonları (IRF) analizi, bölge ekonomilerinde güçlü bir içsel dinamik yapı bulunduğunu göstermektedir. Siyasi istikrar (PSAV) şokuna verilen pozitif tepki, yönetim kalitesinin artmasının uzun vadede üretimi ve yatırımları teşvik ettiğini ortaya koymuştur. Buna karşın, yolsuzluk kontrolü (COC) değişkenine verilen negatif tepki, artan yolsuzluğun yatırımcı güvenini zayıflatarak büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Kamu borcu (GGGD) kısa vadede pozitif, uzun vadede azalan etki göstermekte; işsizlik (UNE) şoklarının ise kalıcı negatif etkisi bulunmaktadır. Küreselleşme endeksi (KOFGI) şokuna verilen pozitif tepki, SAARC ülkelerinde küresel entegrasyonun sürdürülebilir büyümenin itici gücü olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır.

Granger Nedensellik ve Wald testleri, kısa dönemde kamu borcu (GGGD) ve cari işlemler dengesi (CAB)'den siyasal istikrara (PSAV) doğru anlamlı bir nedensellik olduğunu, ayrıca PSAV ve GGGD değişkenlerinden yolsuzluk kontrolüne (COC) doğru iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunduğunu göstermiştir. Bu durum, mali ve kurumsal faktörlerin birbirine sıkı biçimde bağlı olduğunu ve büyümenin kısa vadede sınırlı, uzun vadede ise güçlü yapısal etkileşimlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ülke Bazlı Karşılaştırmalı Analiz :Ekonometrik sonuçlar, Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) ve kişi başına düşen GSYİH verileriyle karşılaştırıldığında, SAARC ülkeleri arasında yapısal farkların oldukça belirgin olduğunu göstermektedir.

- Bhutan ve Maldivler, düşük yolsuzluk, yüksek istikrar ve güçlü yönetim yapısıyla en iyi ekonomik performansı göstermiştir.
- Sri Lanka ve Nepal, reformlarla istikrarda ilerleme kaydetmiş, ancak yüksek borç yükü büyümeyi sınırlamıştır.
- Hindistan, orta düzey yolsuzluk ve kısmi istikrar iyileşmesiyle güçlü bir büyüme sergilemiştir.
- Bangladeş, düşük istikrar ve yüksek yolsuzluğa rağmen sanayi ve ihracat odaklı büyüme modeliyle dikkat çekmiştir.
- Pakistan ve Afganistan ise zayıf kurumsal yapı ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle en düşük kişi başına gelir seviyelerine sahip ülkelerdir.

Bu tablo, iyi yönetim ve düşük yolsuzluk seviyesinin ekonomik performans üzerindeki belirleyici etkisini açık biçimde göstermektedir.

Politik ve Akademik Sonuçlar :Elde edilen bulgular, ekonomik büyümenin yalnızca makroekonomik göstergelere değil, aynı zamanda kurumsal kalite, siyasi istikrar ve şeffaf yönetim ilkelerine dayandığını ortaya koymaktadır. Politika yapıcılar açısından, kamu borcunun sürdürülebilir yönetimi, yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesi, işsizlikle etkin mücadele ve bölgesel entegrasyonun artırılması öncelikli hedefler olmalıdır. Ayrıca, SAARC ülkeleri arasında ekonomik iş birliğinin derinleştirilmesi uzun vadede büyüme potansiyelini artıracaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalar :Bu araştırmanın sınırlılığı, veri kısıtları ve dönemsellik eksikliğidir. Bazı ülkelerde 2000–2022 dönemi boyunca eksik gözlemler mevcuttur. Gelecekteki araştırmalarda bölgesel entegrasyon, dijitalleşme, finansal kapsayıcılık ve sektörel düzeyde yolsuzluk etkileri mikro panel düzeyinde incelenebilir. Sonuç Olarak, SAARC ülkelerinde ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği, yalnızca ekonomik politikalarla değil, siyasi istikrar, düşük yolsuzluk ve yüksek kurumsal kalite ile mümkündür. Bulgular, siyasal istikrar ve küreselleşmenin büyümenin itici güçleri; yolsuzluk, işsizlik ve yüksek kamu borcunun ise kalkınmanın önündeki temel engeller olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, hem ampirik bulgularla hem de Mauro (1995), Kaufmann vd. (2005) ve Acemoglu & Robinson (2012)’un teorik yaklaşımlarıyla tam uyum içindedir.

KAYNAKÇA

- Abadie, A., & Gardeazabal, J. (2003). The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country. *American Economic Review*, 93(1), 113-132.
- Abbas, F., Shahzad, B., & Raees, S. (2023). Institutional quality, corruption, and income inequality – A panel study of selected SAARC economies. *American Journal of Economics and Business Innovation*, 2(3), 68-76. <https://doi.org/https://doi.org/10.54536/ajebi.v2i3.1957>
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as the fundamental cause of long-run growth. İçinde P. Aghion & S. N. Durlauf (Ed.), *Handbook of economic growth* (ss. 385-472). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S1574-0684\(05\)01006-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0684(05)01006-3)
- Aidt, T., Dutta, J., & Sena, V. (2008). Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 195-220. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2007.11.004>
- Aktan, C. C. (2015). Political corruption: an introductory study on terminology and typology. *International journal of social sciences and humanity studies*, 7(1), 47-65.
- Ali, M., Khan, L., Sohail, A., & Puah, C. H. (2019). The relationship between foreign aid and corruption: A case of selected Asian countries. *Journal of Financial Crime*, 26(3), 692-704. <https://doi.org/10.1108/JFC-08-2018-0089>
- Ansari Samani, H., Dalvandi, H., & Shiri, A. (2022). Political violence and Its economic consequences: Evidence from selected countries of the Middle East and North Africa. *Stable Economy Journal*, 3(4), 90-112. <https://doi.org/10.22111/sedj.2023.43989.1259>
- Ansari Samani, H., & Khil Kordi, R. (2023). The relationship between the quality of political institutions, oil rents and economic growth. *Budget and Finance Strategic Research*, 3(4), 47-88.
- Appel, B. J., & Loyle, C. E. (2012). The economic benefits of justice: Post-conflict justice and foreign direct investment. *Journal of Peace Research*, 49(5), 685-699. <https://doi.org/10.1177/0022343312450044>
- Appuhamilage, M., & Sriyalatha, K. (2019). The impact of corruption on economic growth: A case study of South Asian countries. *Journal of Business Management and Economic Research*, 3(10), 35-47. <https://doi.org/10.29226/TR1001.2019.161>
- Aris Fadzallah, M. H. (2018). *Effects of Corruption on FDI Inflows in Malaysia* [Master Thesis]. Anadolu University, Graduate School of Social Sciences.
- Asian Development Bank. (2022). *South Asia Economic Review 2022*.

- Bai, J., & Ng, S. (2004). A panic attack on unit roots and cointegration. *Econometrica*, 72(4), 1127-1177. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0262.2004.00528.x>
- Bak, D., & Lee, H. (2021). Intrastate armed conflict termination and foreign direct investment. *Foreign Policy Analysis*, 17(2). <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/fpa/oraa027>
- Barreto, R. A. (2001). *Endogenous corruption, inequality and growth: Econometric evidence* (No. 2001-02).
- Bejarano, J. A. (2003). Violence, security and economic growth in Colombia, 1985-1995. *Colombian Economic Journal*, 1(1), 36-57.
- Bhargava, V. (2005). *The cancer of corruption*.
- Bhargava, V. K. ; B. E. P. (2004). *Challenging Corruption in Asia: Case Studies and a Framework for Action*. World Bank Publications.
- Bibi, M., Khan, M. A., & Rahman, H. U. (2020). The Predictors of Economic Growth: An Evidence from SAARC Region. *City University Research Journal*, 10(2). <http://cusitjournals.com/index.php/CURJ>
- Blattman, C., & Miguel, E. (2010). Civil war. *Journal of Economic Literature*, 48(1), 3-57. <https://doi.org/10.1257/jel.48.1.3>
- Bodea, C., & Elbadawi, I. (2008). *Political violence and economic growth* (4692; Policy Research Working Paper No. 4692). <http://econ.worldbank.org>.
- Brennan-Galvin, E. (2002). Crime and violence in an urbanizing world. *Journal of International Affairs*, 56(1), 123-145. <https://about.jstor.org/terms>
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/2297111>
- Brück, T., De Groot, O. J., & Bozzoli, C. (2012). How many bucks in a bang: On the estimation of the economic costs of conflict. İçinde M. R. Garfinkel & S. Skaperdas (Ed.), *The Oxford handbook of the economics of peace and conflict*. Oxford University Press. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195392777.013.0012>
- Castro, A., Phillips, N., & Ansari, S. (2020). Corporate corruption: A review and an agenda for future research. *Academy of Management Annals*, 14(2), 935-968. <https://doi.org/https://doi.org/10.5465/annals.2018.0156>
- Chiriko, A. Y. (2021). Political violence and hotels: Economic consequences and response strategies. *Anatolia*, 32(3), 419-429. <https://doi.org/10.1080/13032917.2021.1883078>

- Choi, I. (2001). Unit root tests for panel data. *Journal of International Money and Finance*, 20(2), 249-272. [https://doi.org/10.1016/S0261-5606\(00\)00048-6](https://doi.org/10.1016/S0261-5606(00)00048-6)
- Choi, I. (2002). Combination unit root tests for cross-sectionally correlated panels. *Econometrics Journal*, 5(1), 85-121.
- Cieřlik, A., & Goczek, Ł. (2018). Control of corruption, international investment, and economic growth – Evidence from panel data. *World Development*, 103, 323-335. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.10.028>
- Cotte Poveda, A. (2012). Violence and economic development in Colombian cities: A dynamic panel data analysis. *Journal of International Development*, 24(7), 809-827. <https://doi.org/10.1002/jid.2819>
- Cotte Poveda, A., Martínez Carvajal, J. E., & Ronderos Pulido, N. (2019). Relations between economic development, violence and corruption: A nonparametric approach with DEA and data panel. *Heliyon*, 5, e01496. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019>
- d'Agostino, G., Dunne, J. P., & Pieroni, L. (2016). Government spending, corruption and economic growth. *World Development*, 84, 190-205. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.03.011>
- De Groot, O. J., Bozzoli, C., Alamir, A., & Brück, T. (2022). The global economic burden of violent conflict. *Journal of Peace Research*, 59(2), 259-276. <https://doi.org/10.1177/00223433211046823>
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root. İçinde *Source: Journal of the American Statistical Association* (C. 74, Sayı 366).
- Dridi, M. (2014). Corruption and education: Empirical evidence. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(3), 476-493. www.econjournals.com
- Dundar, H., Béteille, T., Riboud, M., & Deolalikar, A. (2014). *Student learning in South Asia: Challenges, opportunities, and policy priorities*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0160-0>
- Ebrahimi, A. M. (2020). *A Study of Corruption Effect on Afghanistan's Governmental Institutions Since 2001* [Master's Thesis]. Istanbul Aydin University, Institute of Graduate Studies.
- Elfversson, E., & Höglund, K. (2023). Urban growth, resilience, and violence. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2023.101356>
- Engle, R. F., & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and error correction: Representation, estimation, and testing. *Econometrica*, 55(2), 251-276. <https://doi.org/10.2307/1913236>

- Faiz-Ur-Rehman, Ali, A., & Nasir, M. (2007). Corruption, trade openness, and environmental quality: A panel data analysis of selected South Asian countries. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 673-688. <https://www.jstor.org/stable/41261189>
- Fang, X., Kothari, S., McLoughlin, C., & Yenice, M. (2020). *The economic consequences of conflict in Sub-Saharan Africa* (IMF Working Paper WP/20/221). <https://ssrn.com/abstract=3758054>
- Fischer, S. (1992). Macroeconomic stability and growth. *Cuadernos de Economía*, 29(87), 171-186. <https://www.jstor.org/stable/23830518>
- Fosu, A. K. (1992). Political Instability and Economic Growth: Evidence from Sub-Saharan Africa. İçinde *Source: Economic Development and Cultural Change* (C. 40, Sayı 4). <https://about.jstor.org/terms>
- Fredriksson, P. G., & Svensson, J. (2003). Political instability, corruption and policy formation: The case of environmental policy. *Journal of Public Economics*, 87(7-8), 1383-1405. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(02\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00036-1)
- Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy. *American Economic Review*, 58(1), 1-17. <https://www.jstor.org/stable/1831652>
- Gaius Ibe, J., & Gaius The, J. (2002). Macroeconomic and Political Instabilities in Sub-Saharan Africa. İçinde *African Social Science Review* (C. 2, Sayı 2).
- Ganegodage, K. R., & Rambaldi, A. N. (2014). Economic consequences of war: Evidence from Sri Lanka. *Journal of Asian Economics*, 30, 42-53. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2013.12.001>
- Garriga, A. C., & Phillips, B. J. (2014). Foreign Aid as a Signal to Investors: Predicting FDI in Post-conflict Countries. *Journal of Conflict Resolution*, 58(2), 280-306. <https://doi.org/10.1177/0022002712467937>
- Ghalib, S., Ali, M. D., & Shah, S. A. A. (2019). *Impact Of Corruption On Foreign Direct Investment: An Empirical Analysis Of SAARC Countries*. 9(1). <http://ijmres.pk/>
- Ghani, E., & Iyer, L. (2010). *Conflict and Development: Lessons from South Asia*. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/10157>
- Ghiassy, R.; Z. J. (2017). *The Silk Road Economic Belt: Considering Security Implications and EU–China Cooperation Prospects*.
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- Guetaf, I. (2006). The effects of corruption on growth performance of the MENA countries. *Journal of Economics and Finance*, 30(2), 208-221.

- Gundlach, E., & Paldam, M. (2009). The transition of corruption: From poverty to honesty. *Economics Letters*, 103(3), 146-148. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2009.03.002>
- Gupta, D. K. (1987). Political Psychology and Neoclassical Theory of Economic Growth: The Possibilities and Implications of an Attempted Resynthesis. *İçinde Psychology* (C. 8, Sayı 4).
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3(1), 23-45.
- Hanemann, U. (2005). *Literacy in conflict situations*. <https://unesdoc.unesco.org/> (or attach the PDF directly)
- Haroon, R., & Jehan, Z. (2022). Measuring the impact of violence on macroeconomic instability: evidence from developing countries. *Portuguese Economic Journal*, 21(1), 3-30. <https://doi.org/10.1007/s10258-020-00188-y>
- Holtz-Eakin, D., Newey, W., & Rosen, H. S. (1988). Estimating vector autoregressions with panel data. *Econometrica*, 56(6), 1371-1395. <https://www.jstor.org/stable/1913103>
- Huang, C. J. (2016). Is corruption bad for economic growth? Evidence from Asia-Pacific countries. *North American Journal of Economics and Finance*, 35, 247-256. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2015.10.013>
- Humayun, S., & Chaturvedi, A. (2023). Gender Security in South Asia: Does The Regionalism Approach Really Address Them? *İçinde İMGELEM* (C. 7, Sayı 12).
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)
- Institute for Economics & Peace. (2022). *Global Peace Index 2022*. <http://visionofhumanity.org/resources>
- International Monetary Fund (IMF). (2023). *World Economic Outlook Database*.
- Ishfaq, A. (2023). Impact of Corruption on Economic Growth in Pakistan: An Analysis. *Journal of Development and Social Sciences*, 4(I). [https://doi.org/10.47205/jdss.2023\(4-I\)14](https://doi.org/10.47205/jdss.2023(4-I)14)
- Ivanyna, M., Moumouras, A., & Rangazas, P. (2016). The culture of corruption, tax evasion, and economic growth. *Economic Inquiry*, 54(1), 520-542. <https://doi.org/10.1111/ecin.12228>
- Jatoi, W. A., & Ghumro, I. A. (2022). Impact of corruption, public debt and democracy on economic growth: An analysis of SAARC member countries for the period

- of 1996 to 2020. *Journal of Social Sciences Advancement*, 3(3), 176-185. <https://doi.org/10.52223/JSSA22-030309-45>
- Javed, Z. H., Waseem, L. A., Shabbir, M., & Mushtaq, A. Q. (2018). Political Stability in Absence of Violence and Economic Growth in Pakistan. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5), 367. <https://doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1697>
- Jawadi, F., Mallick, S. K., & Sousa, R. M. (2016). Fiscal and monetary policies in the BRICS: A panel VAR approach. *Economic Modelling*, 58, 535-542. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2015.06.001>
- Jiang, T., & Nie, H. (2014). The stained China miracle: Corruption, regulation, and firm performance. *Economics Letters*, 123(3), 366-369. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2014.03.026>
- Johansen, S., & Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration-with Applications to the Demand for Money. İçinde *BULLETIN OF ECONOMICS AND STATISTICS* (C. 52).
- Johansen, S. (1991). *Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models* (C. 59, Sayı 6). <https://about.jstor.org/terms>
- Johansen, S. (1995). *A Statistical Analysis of Cointegration for I(2) Variables* (C. 11, Sayı 1). <https://www.jstor.org/stable/3532929>
- Kao, C. (1999). Spurious regression and residual-based tests for cointegration in panel data. İçinde *Journal of Econometrics* (C. 90).
- Karklins, R. (2015). *The System Made Me Do It: Corruption in Post-Communist Societies*. Routledge.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220-246. <https://doi.org/10.1017/S1876404511200046>
- Keefer, P., & Knack, S. (2007). Boondoggles, Rent-Seeking, and Political Checks and Balances: Public Investment under Unaccountable Governments. İçinde *Source: The Review of Economics and Statistics* (C. 89, Sayı 3). <https://www.jstor.org/stable/40043049>
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Macmillan.
- Khan, A. (2018). Corruption and Its Impact on Economic Development: A Comparative Study of SAARC Countries. *Journal of Asian Economics*, 56(2), 123-135.

- Khatri, N., Tsang, E. W. K., & Begley, T. M. (2006). Cronyism: A cross-cultural analysis. *Journal of International Business Studies*, 37(1), 61-75. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8400171>
- Knack, S. F. (2000). *Social Capital and the Quality of Government: Evidence from the US*. www.worldbank.org/
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-1288. <https://www.jstor.org/stable/2951271>
- KOF Swiss Economic Institute. (2022). *KOF Globalisation Index*. <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index/>
- Kordi, A., & Khdaparast, M. (2016). The corruption effect on foreign direct investment in developing countries. *Financial Economics*, 10(36), 33-50.
- Lehoucq, F. (2003). Electoral Fraud: Causes, Types, and Consequences. İçinde *Annual Review of Political Science* (C. 6, ss. 233-256). <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.6.121901.085655>
- Levin, A., Lin, C.-F., & James Chu, C.-S. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties. İçinde *Journal of Econometrics* (C. 108). www.elsevier.com/locate/econbase
- Lewis, M. (2011). Governance and Corruption in Public Health Care Systems. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.984046>
- Loayza, N. V., & Raddatz, C. (2007). The structural determinants of external vulnerability. *World Bank Economic Review*, 21(3), 359-387. <https://doi.org/10.1093/wber/lhm018>
- Loureiro, P. R. A., & Silva, E. C. D. (2010). Does Violence Deter Investment and Hinder Economic Growth? *. *Brazilian Review of Econometrics*, 30(1), 53-67.
- Lütkepohl, Helmut. (2005). *New introduction to multiple time series analysis Helmut Lutkepohl*.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999). A comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(SUPPL.), 631-652. <https://doi.org/10.1111/1468-0084.0610s1631>
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712. <https://www.jstor.org/stable/2946696>
- Miklian, J. (2009). *Nepal's Terai: Constructing an Ethnic Conflict*. PRIO. <http://www.prio.no>

- Montiel, P., & Servén, L. (2006). Macroeconomic stability in developing countries: How much is enough? İçinde *World Bank Research Observer* (C. 21, Sayı 2, ss. 151-178). <https://doi.org/10.1093/wbro/lkl005>
- Noorzai, M. T., Bełdycka-Bórawska, A., Kutlar, A., Rokicki, T., & Bórawski, P. (2025). Exploring the Link Between Energy Consumption, Economic Growth, and Ecological Footprint in the Major Importers of Poland Energy: A Panel Data Analysis. *Energies*, 18(13). <https://doi.org/10.3390/en18133303>
- Noorzai, M. T., Kutlar, A., & Acar, S. (2025). Analysis of the long-term relationship between violence, corruption and economic variables in SAARC countries. *Asian Journal of Comparative Politics*, 10(3), 309-342. <https://doi.org/10.1177/20578911251335768>
- Noorzai, M. T., Kutlar, A., Bełdycka-Bórawska, A., Rokicki, T., & Bórawski, P. (2025). Evaluation of the Relationship Between Ecological Footprint, Economic and Political Stability Variables in SAARC Countries with PVAR Analysis. *Energies*, 18(20). <https://doi.org/10.3390/en18205378>
- North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112. <http://www.jstor.org/stable/1942704>
- Nye, J. S. (1967). Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. İçinde *Source: The American Political Science Review* (C. 61, Sayı 2).
- Oral, B. G. (2009). *Yolsuzluk – Türk Vergi Sistemi İlişkisi ve Mücadele Stratejileri* [PhD Thesis]. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Otubo, S. (2023). *The Impact of Political Corruption on Democratic Performance in Nigeria An Enquiry on the Role of Anti-Graft Agencies (2011-2019)*.
- Öncel, A., Kabasakal, A., Kutlar, A., & Acar, S. (2022). *Renewable and non-renewable energy consumption, economic growth and Ecological footprint relationship in the top Russian energy importers: A panel data analysis*. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2102966/v1>
- Öncel, A., Kabasakal, A., Kutlar, A., & Acar, S. (2023). Energy consumption, economic growth and Ecological footprint relationship in the top Russian energy importers: a panel data analysis. *Environment, Development and Sustainability*. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-03517-1>
- Pedroni, P. (2001). *Purchasing Power Parity Tests in Cointegrated Panels*.
- Pellegrini, L., & Gerlagh, R. (2004). Corruption's effect on growth and its transmission channels. *Kyklos*, 57(3), 429-456. <https://doi.org/10.1111/j.0023-5962.2004.00261.x>
- Pesaran, M. H. (2004). *General diagnostic tests for cross section dependence in panels*. <http://ssrn.com/abstract=572504>

- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312. <https://doi.org/10.1002/jae.951>
- Pesaran, M. H. (2021). General diagnostic tests for cross-sectional dependence in panels. *Empirical Economics*, 60(1), 13-50. <https://doi.org/10.1007/s00181-020-01875-7>
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326. <https://doi.org/10.1002/jae.616>
- Phillips, P. C. B., & Hansen, B. E. (1990). *Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes* (C. 57, Sayı 1). <https://www.jstor.org/stable/2297545?seq=1&cid=pdf->
- Phillips, P. C. B., & Moon, H. R. (1999). Linear regression limit theory for nonstationary panel data. *Econometrica*, 67(5), 1057-1111. <https://doi.org/10.1111/1468-0262.00070>
- Polachek, S. W. (1980). Conflict and Trade. İçinde *Source: The Journal of Conflict Resolution* (C. 24, Sayı 1). <https://about.jstor.org/terms>
- Poveda, A. C., & Martínez, C. I. P. (2023). Violence and economic development in Mexico: a panel data cointegration approach. *Development Studies Research*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/21665095.2023.2169733>
- Pozsgai-Alvarez, J. (2020). The abuse of entrusted power for private gain: Meaning, nature and theoretical evolution. *Crime, Law and Social Change*, 74(4), 455-433.
- Quazi, R. M. (2014). Corruption and Foreign Direct Investment in East Asia and South Asia: An Econometric Study 1. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(2), 231-242. www.econjournals.com
- Ray, D., & Esteban, J. (2017). Conflict and Development. *Source: Annual Review of Economics*, 9, 263-293. <https://doi.org/10.2307/26774435>
- Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037. <https://doi.org/https://doi.org/10.1086/261420>
- Rose–Ackerman, S. (2008). Corruption and Government. *International Peacekeeping*, 15(3), 328-343. <https://doi.org/10.1080/13533310802058802>
- Rose-Ackerman, S. (2013). *Corruption: A study in political economy*.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform* (2nd bs). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139962933>

- Roy, G. (2021). *Nepotism: History, Politics, Culture, and Ethnicity*. 1-3. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-71066-2_82-1
- Saikkonen, P. (1992). *Estimation and Testing of Cointegrated Systems by an Autoregressive Approximation* (C. 8, Sayı 1). <https://www.jstor.org/stable/3532143>
- Salehi, A., & Vardanjani, H. M. (2020). Secular trends of global burden of violence, 1990–2015: In spite of successes, women and children are highly affected in low: In the middle-income countries. *Archives of Iranian Medicine*, 23(4), S1-S5. <https://doi.org/10.34172/AIM.2020.S1>
- Schwarz, G. (1978). Estimating the Dimension of a Model. İçinde *Source: The Annals of Statistics* (C. 6, Sayı 2).
- Scott, J. C. (1972). *Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia* (C. 66, Sayı 1).
- Shah, I. H., & Aish, K. (2022). A nexus between corruption, money laundering (ML) and inflation: evidence from South Asian countries. *Journal of Money Laundering Control*, 25(4), 730-741. <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0096>
- Simovic, M., & Simovic, M. (2021). The Impact of Corruption on Economic Growth in the Countries of Southeast Europe. *Transformations in Business & Economics*, 20(1), 298-308.
- Singh, A. K. (2023). *India's Role and Challenges in SAARC Countries*. Jyotikiran Publication.
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94. <http://www.jstor.org/stable/1884513>
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (1993). *A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems* (C. 61, Sayı 4).
- Svensson, J. (2005). Eight Questions about Corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 19-42.
- Tabassam, A. H., Hashmi, S. H., & Rehman, F. U. (2016). Nexus between Political Instability and Economic Growth in Pakistan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 230, 325-334. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.09.041>
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (2012). Corruption, Public Investment, and Growth. İçinde *The Welfare State, Public Investment, and Growth: Selected Papers from the 53rd Congress of the International Institute of Public Finance* (s. 41). Springer Science & Business Media.
- Tekwani, S. (2020). *Political Violence in South Asia, 1995–2020*. <https://apcss.org/wp-content/uploads/2020/09/06-tekwani-25A.pdf>

- Theobald, R. (1990). What is Corruption? İçinde *Corruption, Development and Underdevelopment* (ss. 1-18). Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-1-349-20430-4_1
- Transparency International. (2020). *Corruption Perceptions Index*.
- Transparency International. (2021). *What Is Corruption & Why It Matters?* <https://doi.org/https://doi.org/10.4337/9781849801928.00022>
- Transparency International. (2023). *Corruption Perceptions Index*. Transparency International.
- Transparency International. (2025, Haziran 30). *Corruption Perceptions Index*. <https://www.transparency.org/en/cpi> E.T. 30/03/2025
- Treisman, D. (2000). The Causes of Corruption: A Cross-National Study. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399-457.
- Tripathi, A. (2022). Analyzing the effects of corruption on the economic growth: A cross-sectional regression analysis on SAARC Region. İçinde *International Journal of Banking, Economics and Finance* (C. 6, Sayı 2). www.internationalscholarsjournals.com
- Uddin, I., & Rahman, K. U. (2023). Impact of corruption, unemployment and inflation on economic growth evidence from developing countries. *Quality and Quantity*, 57(3), 2759-2779. <https://doi.org/10.1007/s11135-022-01481-y>
- Ugur, M., & Dasgupta, N. (2011). *Corruption and economic growth: A meta-analysis of the evidence on low-income countries and beyond*. https://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/31226/?utm_source=chatgpt.com
- United Nations. (2021). *World Economic Outlook 2021*.
- Uttara, S. (2010). SAARC and ASEAN: A comparative study. *Pakistan Horizon*, 63(2), 35-49. <https://www.jstor.org/stable/24711084>
- Vinayagathan, T., & Ramesh, R. (2022). Corruption – Poverty Nexus: Evidence from Panel ARDL Approach for SAARC Countries. *Asian Journal of Comparative Politics*, 7(4), 707-726. <https://doi.org/10.1177/20578911211069496>
- Warren, M. E. (2004). What Does Corruption Mean in a Democracy? *American Journal of Political Science*, 48(2), 328-343. <https://doi.org/10.1111/j.0092-5853.2004.00073.x>
- Wikipedia contributors. (2023, Ocak 20). *South Asian Association for Regional Cooperation*. https://en.wikipedia.org/wiki/South_Asian_Association_for_Regional_Cooperation E.T.20/01/2025
- World Bank. (2020a). *Afghanistan Economic Update*. World Bank.

- World Bank. (2020b). *Anticorruption Fact Sheet*.
https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet?utm_source=chatgpt.com E.T. 25/01/2025
- World Bank. (2021). *World development indicators*.
<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
E.T.27/08/2024
- World Bank. (2023). *Worldwide Governance Indicators*.
<https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>
26/08/2024
- World Health Organization (WHO). (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva.
- Yahye Osman Mohamed. (2019). *Somali'de Siyasal Yolsuzluk Olgusu* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zare, M. H., Ansari Samani, H., Simin, N., & Mahmoodi, Z. (2021). The Effect of Economic, Political and Financial Risk on Capital Flight: Dynamic Panel Approach. *New Economy and Trade*, 16(1), 95-127.
<https://doi.org/10.30465/JNET.2021.7104>

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mohammad Tawfiq NOORZAI	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Kabil Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölümü	Finans ve Bankacılık
Yüksek Lisans	
Üniversite	Kabil Üniversitesi
Enstitü Adı	İktisat
Anabilim Dalı	İktisat Fakültesi
Programı	İktisat Fakültesi
Makale ve Bildiriler	
1. Noorzai, M. T., Beldycka-Bórawska, A., Kutlar, A., Rokicki, T., & Bórawski, P. (2025). Exploring the Link Between Energy Consumption, Economic Growth, and Ecological Footprint in the Major Importers of Poland Energy: A Panel Data Analysis. <i>Energies</i>, 18(13), 3303. 2. Noorzai, M. T., Kutlar, A., Beldycka-Bórawska, A., Rokicki, T., & Bórawski, P. (2025). Evaluation of the Relationship Between Ecological Footprint, Economic and Political Stability Variables in SAARC Countries with PVAR Analysis. <i>Energies</i>, 18(20), 5378. 3. Noorzai, M. T., Kutlar, A., & Acar, S. (2025). Analysis of the long-term relationship between violence, corruption and economic variables in SAARC countries. <i>Asian Journal of Comparative Politics</i>, 20578911251335768. 4. Noorzai, M. T., & Kutlar, A. (2025). Afghanistan's Agricultural Export Advantage: A Comparative Study (2011-2019) with Focus on Key Trading Partners (Iran, Pakistan, Tajikistan, India, and Turkey). <i>Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi</i>, 14(1), 1-28. 5. Noorzai, M. T. (2024). The Impact of Remittances on Inflation in South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) Countries. <i>Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi</i>, 13(1), 23-34. 6. Noorzai, M. T. N. Why a Distinct Islamic Economic Development Model is Necessary: Foundations and Framework of Islamic Moral Economy in Light of Islamic Ontology. <i>Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi</i>, 11(5), 3699-3709.	